

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

- SEFCSIK ZOLTÁN / A szeretetben nincs félelem,
sőt a teljes szeretet kiúzi a félelmet... 201

TANULMÁNYOK

- JOÓB MÁTÉ / Az egyéni bűnbánat gyakorlatának
kihívása az egyház és a teológia számára 202
HÉZSER GÁBOR / Vezetés – személyiség – hatalom 210

FIGYELŐ

- SZÉKELY ANDRÁS / A népességfogyás pszichoszociális
háttértényezői Magyarországon 215
GÁNC S PÉTER / Küldetéstudat az egyházi szolgálatban 218
KARSAY ESZTER / A lelkészi szolgálat két pólusa:
az igehirdetés és a lelkigondozás 221
GABNAI SÁNDOR / Búcsúbeszéd Sümeghy József
ravatala mellett 223
MISSURA TIBOR / Ormos Elek (1910–2007) 224

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

- ARADI ANDRÁS / Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap 226
BENCÉNÉ SZABÓ MÁRTA / Szentháromság ünnepe után
2. vasárnap 228
KÉZDY PÉTER / Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap 230
SÁRKÁNYNÉ HORVÁTH ERZSÉBET / Szentháromság ünnepe után
4. vasárnap 233
PÉTERNÉ BENEDEK ÁGNES / Szentháromság ünnepe után
5. vasárnap 237
CSEPREGI GYULA / Hallani – meghallani; hallgatni –
meghallgatni; szólni – megszólalni; haragudni – vétkezni 239

A szeretetben nincs félelem, sőt a teljes szeretet kiűzi a félelmet...

(1Jn 4,18)

Nem ismerhetek minden részletet. Nem tudom pontosan, hogyan is történt, csak azt tudhatom, mikor kezdődött. Miközben Bibliámat olvasom, képzeletemben lassan megformálódik a régi, de mindig ismerős történet...

...Kimerülten roskadt a földre. Hosszasan nézte a páfrányerdőt, a virágokat. Sokáig bámulta a földet, kutatta az eget – mindazt, amiben eddig gyönyörűségét lelte. De hiába, most semmit sem látott szépek. Aztán, hogy megnyugvást találjon, Évára nézett, de az ő tekintetéből sem tudott békességet meríteni. Mert lassan egy addig ismeretlen, mindennél erősebb érzés kerítette hatalmába. Valahol a gyomra körül fakadt, s mint valami élősködő növény, indaként terjeszkedett. Mintha ráfonódott volna izmaira, elszívta erejét, felfelé kúszott és szorongatni kezdte szívét, légszomjat okozva nehezedett tüdejére, kiszárította ajkait, árnyékot vetett gondolataira: Ádám félt!

Szabad volt mindeddig: szerette társát, a világot, a küldetést, a jelent és a még nem látott napokat. Most fogságba esett. Kétségbeesetten vette észre, hogy bármire gondol, mindenhol ott van ugyanaz a gyötrő gondolat. Rettegés kerülgeti, amikor társára tekint: mi történik, ha majd szerelme elhagyja őt? A szorongás beárnyékolta örömét, amikor leendő utódaira gondolt: ki tudja, hányféle baj érheti őket? Úgy tűnt számára, hogy a félelem már mindenben ott lapul: a holdfény vetette árnyékban, állatokban és emberekben, ismerős és ismeretlen részleteiben a korábban oly tökéletesnek látott világnak.

Ádám még jobban összehúzta magát, és elbújt az erdő fáí között. Lázasan igyekezettel próbálta felidézni, mikor is kezdődött ez az egész. Gyorsan jött a fájdalmas felismerés: akkor támadta meg ez a fojtogató érzés, amikor a Teremtőnek nemet mondva egyedül maradt. Igen, ezzel kezdődött minden: amikor úgy döntött, hogy nem kell neki az Úr szava, akarata, szövetsége. Az elhagyott Istenre gondolva érte utol először a rettegés: mi lesz majd, ha újra él kell állni, ha szembesülni kell az ő hatalmával és igazságával? A félelem az Isten szeretetétől elszakadva támadt

rá. A leggyötrőbb az egészben talán az volt számára, hogy tudta, hova kellene visszatérni, de az utat már nem látta, és lépésnyi ereje sem maradt.

Ám váratlanul ismerős hang rázta fel a bénult csendből: „Hol vagy?” – hallotta a kiáltást, amely az egész kertben visszhangzott. Ez az Örökkévaló hangja! Őt keresi! A szabadulásra vágyó Ádám most különös dologra lett figyelmes: mintha az Úr szavában ott remegne valami abból, amit korábban az egyetlen és legfőbb dolognak ismert őbenne: ez a teljes, forró, féltő szeretet. S most ezt az isteni szót hallgatva mintha oldódott volna lelke mélyén a félelem okozta szorítás. Különös módon a Mindenható szavának hatására mintha megrémült volna Ádámiban maga a félelem. Halottápadt lett, és menekülni kezdett a rettegés. Hátrálni kezdett a szorongás. S bár korántsem lett teljesen szabad tőle, most hosszú idő után elsőször nagyot tudott sóhajtani, s előtört szeméből a bűnbánat első könnycseppje. Reménység csillant meg: Isten tökéletes szeretete kiűzheti élete nagy fogvatartóját.

Azt már nem hallotta, nem is hallhatta, hogy az őt kereső isteni szó messzebb jutott a kertnél, tovább visszhangzott évszázadok hegyei között, túljutott évezredek völgyein. Mindig más, és mégis ugyanaz a rettegést űző hang: „Megáldalak!” – biztatta Ábrahámot. „Ne féljete!” – nyugtatta meg József bűnbánó testvéreit. Azután testté lett ugyanez a szó, megmutatta teljes valóját a szeretet: „Ne nyugtalankodjék a ti szívetek” – csitította Jézus az ő tanítványait. „Velem leszel” – biztatott még a Golgotán is. „Békesség néktek!” – szólt húsvét után követőihez. „Mindem gondotokat órá vessétek” – üzenté Péteren keresztül. „A teljessé lett szeretet kiűzi a félelmet” – hirdetetti azóta is János aposztolel levelével...

Nem tudom, hogyan is történt pontosan, miként kezdődött az ember nagy harca a félelemmel, de azt tudom, hogy Ádámtól kezdve mindig is arra jó hírre szomjazott a szív, ami ezekben a hetekben visszhangzik szinte minden alapigében.

JOÓB MÁTÉ

Az egyéni bűnbánat gyakorlatának kihívása az egyház és a teológia számára

*Egy gyakorlati teológiai disszertáció rövid összefoglalása**

AZ EGYÉNI BŰNBÁNAT JELENLEGI HELYZETÉRŐL

Az utóbbi évtizedek alatt erőteljes érdeklődés mutatkozott az egyéni bűnbánat – a legelterjedtebb elnevezés szerint a gyónás – iránt. Számos nyugat-európai evangélikus egyházban az 1940-es évektől kezdődően már nemcsak úgy tekintettek az egyéni bűnbánatra, mint a római katolikus egyház egyik szentségére, hanem mint – teológiai irányzatoktól függően – saját, de elfelejtett pásztori-lelkigondozói kincsre vagy háttérbe szorult evangéliumhirdetési módra. Ennek teológiai alapját Közép-Európában minden bizonnyal *Dietrich Bonhoeffer Szentek közössége (Gemeinsames Leben, 1939)* című műve jelentette. Azóta számos cikk és tanulmány jelent meg a témában, és az érdeklődés ma is töretlen.¹

Hazánkban is születtek tanulmányok az egyéni bűnbánatról. Leggyakrabban az 1950-es években szerepelt a teológiai disputákban, ám azóta csak igen ritkán jelent meg róla egy-egy tanulmány vagy cikk az evangélikus sajtóban.² Ez azonban nem jelenti azt, hogy az egyháztagok közömbösekké lennének a téma iránt. Ma is érezhető az érdeklődés, még ha ez kevésbé tükröződik is az írott sajtóban. Teológusok és lelkészek elsősorban azt tudakolják, hogy miként lehetne újra visszaállítani vagy – ott, ahol még halványan él – megerősíteni az egyéni bűnbánati gyakorlatot. A gyülekezeti tagok pedig elsősorban az iránt

érdeklődnek, hogy milyen segítséget jelenthetne az egyéni bűnbánat saját hitéletükben.³

A II. világháborút követően a római katolikus egyházban egyre többet lehetett hallani arról, hogy az egyéni bűnbánat szentsége válságban van. Az erre érkező első reakciók elutasítóak voltak. Többen azzal érveltek, hogy az intézmény, amelynek alapjai a Szentírásban gyökereznek, és amelyet az egyház az évszázadok során féltve őrzött, nem kerülhet válságba. Ez a magatartás azonban nem segítette a bűnbánati gyakorlattal kapcsolatos problémák igazi feltárását. Őszintén szembe kellett nézni azzal a ténnyel, hogy mindenütt csökkent a bűnbánati alkalmak száma. Egyre kevesebb katolikus hívőt vonz, hogy az egyéni bűnbánat szentségében keresse az Isten színe előtti tisztulást. Ennek következtében pedig egyre több pap bizonytalanodik el, hogy érdemes-e egyáltalán időt fordítani a bűnbánatok meghallgatására és a feloldozó igék hirdetésére.⁴

A *Liturgikus konstitúció* 1963-ban az egyéni bűnbánat szentségére vonatkozóan még így fogalmaz: „Át kell újra vizsgálni a bűnbánat szentségének szertartását és formáját, hogy azok a szentség természetét és hatását világosabban fejezzék ki” (72. pont). A hosszú és alapos munka eredményeként 1973 végén megszületett az *Ordo Paenitentiae (OP)*, a bűnbánati liturgia megújított rendje. A problémák azonban nagyrészt megmaradtak, és 1984-ben a bűnbánat szentségével foglalkozó püspöki szinódus befejeztével már *II. János Pál* is úgy nyilatkozott, hogy „a bűnbánat szentsége válságban van”.⁵ Azóta több mint húsz év telt el, és a megállapítás, valamint az abból fakadó kérdések ma is aktuálisak.

* A tanulmány *A békeesség élménye. Az egyéni bűnbánat kvalitatív tartalomlemzése pasztorálpszichológiai szempontból* címmel 2006 tavaszán az Evangélikus Hittudományi Egyetemen megvédett doktori disszertáció rövidített változata. A szerző témavezetője dr. Szabó Lajos volt.

¹ Christian Möller a közelmúltban magyarul is megjelent tanulmányában arra a megállapításra jut, hogy a spiritualitás lutheri-evangélikus értelmezése szorosan hozzátartozik az egyéni bűnbánat kérdéséhez (*Lelkipásztor*, 2005/5. 162–167. o.).

² A legismertebb tanulmányok: Budaker 1950, 23–34. o.; Scholz László 1950, 52–64. o. Az 50-es éveket követően csak elvétve találkozunk az egyéni bűnbánattal foglalkozó tanulmányokkal és cikkekkkel. Ezek között érdemes megemlítenünk a következőket: Muntag 1975, 219–221. o.; Reuss 1990, 16–17. o.; Csepregi 1992, 327–329. o., valamint Kettunen 1997, 84–86. o.

³ Minden bizonnyal a kérdés további élénkítését szolgálja a 2003 májusában magyar nyelven is megjelent „finn káté”, amely egy egész fejezetet szentel az egyéni bűnbánat kérdésének (*Káté – Evangélikus keresztyén hitünk rövid összefoglalása*. Budapest, 2003).

⁴ Alszegey 1994, 6. o.

⁵ *Reconciliatio et poenitentia* (szinódusi apostoli buzdítás), Róma, 1984. december 2. *Acta Apostolicae Sedis (AAS)*, 77 (1985). 185–275. o. Magyarul: *Kiengesztelődés és bűnbocsánat a mai egyház küldetésében*. Szent István Társulat, Budapest, 1985. /Pápai megnyilatkozások 12./ 28. sz. A bűnbánat válságáról lásd: Csizmadia 1999, 188–190. o.

SEGÍTSÉG A BŰNBÁNÓKTÓL A BŰNBÁNÓKHOZ

Kutatásom elsődleges célkitűzése az volt, hogy az egyéni bűnbánattal kapcsolatban felvetődött kérdések megválaszolásához – legyenek azok akár a bűnbánati gyakorlat visszaállítással vagy a szentségi gyakorlat válságával kapcsolatosak – segítséget nyújtson. Dolgozatomban mindenekelőtt a bűnbánók szemszögéből kívántam megközelíteni az egyéni bűnbánattal kapcsolatban felvetődött problémákat a következő kérdéseken keresztül: *Mire és hogyan kaptak segítséget a bűnbánók a bűnbánati alkalmak során? Hogyan élték át a segítségnyújtást? Milyen következményei voltak a segítségnek saját hitéletükben?* Úgy gondolom, hogy a bűnbánók válaszaiból fontos ismereteket kaptam arra nézve, hogy milyen szerepet tölt be ma az egyes felekezetekben a bűnbánati gyakorlat; mi az, amin éppen a hatékony segítségnyújtás (eredményes pasztoráció) szempontjából érdemes vagy szükséges lenne változtatni, és mi az, ami nem szorul változtatásra, mert örökérvényű értéként van jelen az egyházak békéltetési szolgálatában.⁶

A bűnbánó oldaláról és szemszögéből való vizsgálódás úgy vált lehetségessé ebben a kutatásban, hogy egy felhívásban a híveket arra kértem, írják le saját bűnbánati gyakorlatukkal kapcsolatos élményeiket és tapasztalataikat.⁷ Az így beérkezett 117 levélben megfogalmazott vallomások segítségével igyekeztem megvilágítani azokat a pszichodinamikai folyamatokat és reakciókat, amelyek a bűnbánati alkalmakat jellemzik.⁸ Kutatásom *empirikus* megközelítésű, mivel elsősorban a bűnbánók megélt és valóságos tapasztalataira támaszkodott.

Legjobb tudomásom szerint Magyarországon mindeddig nem zajlott le olyan kutatás, amely az egyéni bűnbánati gyakorlatával foglalkozna, még hozzá kifejezetten a segítségért folyamodók és a szentséggel élők szemszögéből. Így dolgozatom leginkább a következő, Nyugat-Európában végzett kutatásokhoz kapcsolható: Wunderle, Georg: *Zur Psychologie der Reue*. Tübingen, 1921; Berggren, Erik: *Till den kristna biktens psykology*. Stockholm, 1946; Baumgartner, Konrad: *Erfahrungen mit dem Bußsakrament*. München, 1978; Silber, Ursula: *Zwiespalt und Zugzwang. Frauen in Auseinandersetzung mit der Beichte*. Würzburg, 1996; valamint Kettunen, Paavo: *Suomalainen rippi*. Helsinki, 1998.

Az empiria felől való megközelítés létjogosultságáról a mai napig eltérőek a vélemények. *Klaus Winkler* két klasszikusnak mondható álláspontot különböztet meg.⁹

⁶ Szabó 2004, 7. o.

⁷ A felhívás 2002-ben a következő egyházi lapokban jelent meg: *Evangélikus Élet*, *Dunántúli Harangszó*, *Reformátusok Lapja*, *Új Ember*, *Keresztény Élet*, *Igen*, *Békehírnök*, valamint egy keresztény portálon.

⁸ A felhívásra katolikus, református, evangélikus és baptista hívek válaszoltak.

⁹ Klaus Winkler: Ist Seelsorge überprüfbar? In: *Wege zum Menschen*, 1997. 403. kk. Idézi Hézser 2002, 16. o.

Az egyik szerint a poimenika az empirikus vizsgálatok által „eltudományosodik”, az igei és tanításbeli alapok helyett a tudományos valóságkonstrukciók lesznek mérvadóak. A másik álláspont szerint éppen az ige hatékonyabb szolgálata érdekében szükséges a lelkipozíciók folyamatának empirikus felülvizsgálata. Remélem, sikerül érzékeltetnem, hogy az empirikus megközelítés nem önmagáért, hanem az *absolutio* minél teljesebb megéléséért történt.

AZ ÉRTEKEZÉS KUTATÁSI MÓDSZERE

Ahogy korábban említettem, a bűnbánó oldaláról és szemszögéből való vizsgálódás úgy vált lehetségessé, hogy egy felhíváson keresztül arra kértem a híveket, írják le saját bűnbánati gyakorlatukkal kapcsolatos élményeiket és tapasztalataikat. Az így beérkezett levelek váltak a kutatás forrásanyagává. Már önmagában a bűnbánók vallomásaik ismertetése is minden bizonnyal gyümölcsöző lehetett volna. Dolgozatomban mégis arra törekedtem, hogy a vallomások pusztá közlésénél egy szinttel mélyebbre mérszkeljek abban a reményben, hogy a szöveg (a beszámoló) rejtett mondanivalóját és összefüggésrendszerét egy adott szempont szerint feltárjam. Erre az „ereszkedésre” a kvalitatív tartalomelemzés módszerét választottam.¹⁰ Ennek a kutatási módszernek a segítségével rendszereztem és elemeztem a bűnbánók által megfogalmazott és leírt tapasztalatokat, és megpróbáltam őket olyan módon közvetíteni, hogy a kutatás eredményei beleilleszkedjenek az egyéni bűnbánatról szóló teológiai és pszichológiai párbeszédbe. E sajátos kutatási módszer alkalmazásával azokat a kérdéseket vettem alaposabban szemügyre, amelyekről a levélírók maguk szóltak a beszámolóikban. Nem egy prekonceptióval közelítettem a forrásanyaghoz, nem is kvantitatív eredményeket kerestem, hanem a bűnbánók kérdéseire és élményeire figyeltem. Kutatásom ennek megfelelően a következő témák kibontására kívánt kísérletet tenni: a segítségre szoruló személy (bűnbánó) belső és külső indíttatásai; a bűnbánati alkalomra való felkészültséggel kapcsolatos kérdések; a feloldozást hirdető személlyel szembeni elvárások; a feloldozás felszabadító élményét indukáló tényezők; a felszabadító élmény elmaradásának okai; az egyéni bűnbánat és a lelki élet növekedése közötti összefüggés; az egyéni bűnbánat és a lelki vezetés kapcsolata.

AZ ÉRTEKEZÉS FŐBB KÖVETKEZTETÉSEI

Ahogy már korábban említettem, római katolikus részről elsősorban azt kívánták feltárni, hogy mi lehet az oka a szentséggel való élés visszaszorulásának. Tény ugyanis,

¹⁰ Erről a kutatási módszerről már egy korábbi, a *Lelkipásztorban* megjelent cikkemben is írtam (*Lelkipásztor*, 2003/8–9. 310–312. o.).

hogy a bűnbánati alkalmak száma az utóbbi évtizedekben lényegesen visszaesett.¹¹ Ennek hatására számos olyan kiadvány is megjelent az elmúlt években, amelyek mindenekelőtt azzal a céllal íródtak, hogy vonzóvá tegyék az egyéni bűnbánatot mindazok számára, akik felnőttkorukra elhagyták a szentségi gyakorlatot, vagy akik inkább csak tehertévként és teljesítendő kötelességgé élik meg azt.¹²

A protestánsok érdeklődése elsősorban arra irányult, hogy az egyéni bűnbánat megtalálja megfelelő helyét az egyházak lelkigondozói munkájában, egyszerre figyelembe véve a reformáció örökségét és a mai gyülekezeti közösségek igényeit. Érdemes megemlíteni, hogy – a gyakorlati teológia elméleti megközelítését követve – a protestáns levlírók sokkal tágabban értelmezték az egyéni bűnbánatot. Ők elsősorban a bűnbánat funkciójára helyezték a hangsúlyt, míg a katolikus hívek esetében sokkal dominánsabban jelentkeztek a bűnbánat formai kritériumai.

Ha a felekezeti kontextust tovább szűkítjük, akkor egy sajátosan evangélikus kérdést is meg kell említenünk. Vajon az egyéni bűnbánat elveszett vagy csak átalakult az egyház bűnbánati gyakorlatában? Azért tekinthetjük ezt kifejezetten evangélikus problémának, mert a reformáció időszakát követően az ágostai hitvallású gyülekezetekben egy ideig még elevenen élt a liturgikus keretek között megvalósuló egyéni bűnbánat.¹³ Majd annak folyamatos háttérbe szorulása közben bizonyos időközönként újra előke-rült a hitvallási iratoktól egyáltalán nem idegen gyakorlat.¹⁴ Az egyéni bűnbánat azonban nem tudott igazán gyökeret verni egyházunkban. Sem akkor, amikor valamilyen liturgikus megújulási mozgalom tanításaként, sem akkor, amikor valamilyen ébredési mozgalom gyakorlataként került a figyelem középpontjába. A kérdés abból a szempontból is izgalmas lehet a hazai evangélikusság számára, hogy azokban az észak-európai országokban, ahol történelmi okok miatt az evangélikus egyházaknak kevesebbet kellett foglalkozniuk konfesszionális meghatározottságukkal (a katolicizmussal szemben, protestánsként a reformátusság mellett), az egyéni bűnbánat gyakorlata a mai napig elevenebben él az egyházak pasztorális szolgálatában.

A forma és a tartalom változtathatóságának kérdése

Ha azt a célt tartjuk szem előtt, hogy az egyéni bűnbánati gyakorlatban a hívek számára minél inkább közvetítetté és megtapasztalhatóvá váljon Isten megbocsátása, akkor a jelenlegi gyakorlat formai és tartalmi kérdéseit kü-

lön-külön is szükséges megvizsgálnunk. Az előbbiben meglehetősen nagy eltérések figyelhetők meg a katolikus és az evangélikus egyház között. A római katolikus egyházban a bűnbánat formai keretei évszázados hagyományra nyúlnak vissza, amelyet legutoljára a II. vatikáni zsinat erősített meg. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a zsinati határozat (*Ordo Paenitentiae*) bőszégesen ad lehetőséget arra, hogy az egyház békéltető szolgálatát végző, felszentelt és a gyóntatásra külön felhatalmazást kapott papok az egyéni bűnbánat formai kereteit jobban összehangolják a hívek részéről megfogalmazott kérésekkel. A beszámolók alapján mindenképpen elgondolkodtató az az egyre többször jelentkező igény, hogy a gyóntatófülkék mellett (de nem helyett) más helyszínen is biztosítsák a hívek számára a bűnbánat lehetőségét. Bizonyos szempontból a formai igényekhez sorolható az az elvárás is, hogy a hívek számára több idő álljon rendelkezésre a bűnbánati alkalmak során. Ezeket a kívánságokat még akkor is érdemes figyelembe venni, ha nem mellőzhetjük azt a tényt, hogy a futószalagszerű bűnbánati gyakorlat nemcsak a kialakult hagyományra vezethető vissza, hanem a jelenlegi, köztudottan súlyos paphiányra is.

A beszámolók egészét szem előtt tartva egy további lényeges megállapítást is tehetünk a formai és tartalmi változtathatóság kérdésében. Nemcsak a tartalom képes alakítani a formát, hanem a kialakult forma is nagyban befolyásolja az egyéni bűnbánat tartalmát. Az előbbire példaként hozhatjuk fel azt, hogy az elégtétel (vezeklési idő) és a feloldozás helye felcserélődött a bűnbánati rendben, radikálisan megváltoztatva ezzel a bűnbánat kereteit és időtartamát.¹⁵ Az utóbbit – azaz hogy a külső körülmények is befolyásolják a bűnbánat során elhangzottakat – csak feltételezhetjük. Valószínűleg szoros összefüggés mutatható ki a mindössze néhány perces, zárt térben (gyóntatófülke) végbemenő bűnbánati alkalom és a hívek sokszor csak felületesnek mondható bűnvallása között.

A bűnbánati gyakorlat visszaszorulásának egyik oka a bűn fogalmának elhomályosodására vezethető vissza.¹⁶ A felvilágosodást megelőzően, amikor az egyházaknak nagyobb befolyásuk volt a morális kérdések eldöntésében, maguk a hívek is jobban tudták, hogy mely cselekedetük ütközik Isten törvényébe, és ennek következtében mit kell megvallaniuk a bűnbánati alkalmak során. A beszámolók is alátámasztották azt a feltételezést, hogy mára ez a helyzet valóban megváltozott. Még a rendszeres bűnbánati gyakorlatban élők is el-elbizonytalanodtak abban, hogy valójában mi az, amit mindenképpen meg kell vallaniuk az egyéni bűnbánat során. Ez talán magyarázatot ad azokra az igényekre, miszerint több időre és tisztázó beszélgetésre lenne szükségük. Az egyéni bűnbánat napjainkban legelterjedtebb formája (néhány perces beszélgetés

¹¹ Alszegehy 1994, 6. o.; Szentmártoni 1999, 85. o.

¹² Ezt a célt szolgálják többek között a következő kiadványok: Bolberitz Pál: *Minek gyónjak?*; Bernhard Häring: *A gyónás öröme*; Eamon Tobin: *A kiengesztelődés szentsége*; M. Basilea Schlink: *Bűnbánat – örömteljes élet*.

¹³ Karlsson 1979, 136. o.

¹⁴ Löhe 1983, 166–169. o.

¹⁵ Ez a változás valószínűleg egy hosszabb folyamat eredménye volt 800–1000 körül (Söveges 1993, 38. o.; Lempiäinen 1963, 26–30. o.).

¹⁶ Orosz–Vértesaljai 1985, 153. o.; Bourgeois 1999, 430–431. o.

a gyóntatófülkében) mégis inkább egy olyan kort és gyakorlatot konzervál, amikor a híveknek sokkal rövidebb időre volt szükségük ahhoz, hogy eleget tegyenek bűnbánati kötelezettségüknek.

A formai keretek tekintetében az evangélikus gyakorlat egészen eltérő, hiszen az egyházban nincsen egységes és kötelező érvényű rend az egyéni bűnbánatra vonatkozóan. Ezt azzal együtt is kijelenthetjük, hogy az *Agenda* „Gyónás és úrvacsora” című rendjét sokan ezzel a céllal használják.¹⁷ A formai keretek használatában megfigyelhető szabadság lehet a jele annak is, hogy az egyéni bűnbánat még mindig keresi a helyét az egyház pasztorális szolgálatában, de az sem zárható ki, hogy éppen ebben a szabadságában a legjobban meghatározott. Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy a nyugat-európai evangélikus egyházak többsége a formai szabadság lehetőségét megtartva kötött renddel is segíti a bűnbánati alkalommal élni kívánó híveket.¹⁸ A hazai helyzetre vonatkozóan annyi bizonyos, hogy a formai szabadság jó kiindulási pontot jelenthet ahhoz, hogy olyan bűnbánati formákban gondolkodjunk, amelyek egyszerre veszik figyelembe az egyházra bízott feladatot és a bűnbánók különböző igényeit.

A beszámolókból megfogalmazott igényeket áttekintve szükségesnek tarthatunk egy rövid, kötött elemekből álló formát, amelyet akár az énekeskönyv függelékeként is közölni lehetne, valamint egy olyan, szabadon variálható rendet, amely által jobban figyelembe lehetne venni a bűnbánó sajátos helyzetét és a bűnbánati alkalom kontextusát – például amikor egy lelkigondozói beszélgetés belső dinamikája szerint alakul át egyéni bűnbánati alkalmá.¹⁹

A bűnbánati gyakorlat tartalmi kérdéseire térve szeretném előrebecsátani: a korábbi empirikus kutatások nehézségei következtében tudatosan döntöttem amellett, hogy nem kérdezek rá, a hívek milyen bűnöket vallottak meg a bűnbánati alkalmak során.²⁰ Ugyanakkor a bűnbánat tartalmi kérdésének tekinthetjük az *absolutiót* is, amellyel kapcsolatban két lényeges észrevételt szeretnék tenni.

1. A beszámolókat vizsgálva érdemes különbséget tennünk a *feloldozás hirdetése*, azaz Isten megbocsátásának, a feloldozás kegyelmének verbális meghirdetése és a *feloldozás közvetítése*, azaz Isten bocsátatának nonverbális közvetítése között. A beszámolókból nyilvánvalóvá vált, hogy éppen a megbocsátás minél teljesebb megtapasztalhatósága érdekében célszerű a hirdetés és a közvetítés fogalmi között különbséget tenni. A bűnbánók ugyanis a hallható feloldozás mellett külön súlyt helyeztek arra,

¹⁷ *Agenda* 1996, 390–392. o.

¹⁸ Lásd például: *Den svenska psalmboken* 1986; *Evangelisches Gesangsbuch* 1995.

¹⁹ Ezt az átalakulást például a következő mondat is megerősítheti: Korábban személyes bűnvallásnak nevezték azt, ami itt most történik. Szeretné, ha ezen az úton haladnánk tovább?

²⁰ Erik Berggren 1946-ban és Paavo Kettunen 1998-ban végzett kutatásaira gondolok.

hogy a feloldozás átélése szempontjából milyen jelentősége van mindannak, amit a segítő személy nonverbális eszközökkel – akár tudatosan, akár tudat alatt – közvetít.

2. Az evangélikus tanítás szerint az egyéni és közösségi feloldozás között nincsen teológiai értelemben vett különbség. Lélektanilag lehet jelentősége az egyéni feloldozásnak, de a kegyelem közvetítése szempontjából ugyanaz történik, mint a közösségi feloldozásban.²¹ Az egyéni bűnbánat viszonylag gyér gyakorlatával kapcsolatban ezt mindenképpen szem előtt kell tartanunk. Ha visszautalunk arra a sajátosan evangélikus kérdésre, hogy az egyéni bűnbánat elveszett vagy csak átalakult az egyház gyakorlatában, akkor a fenti megállapítás értelmében az egyéni bűnbánat bennefoglaltatik a közösségi, gyülekezeti bűnvallásban és feloldozásban, amely nagyon szorosan kötődik az úrvacsora teológiájához és gyakorlatához. Ez azonban egy újabb fontos kérdéshez vezet el bennünket.

Az új (alternatív) istentiszteleti rend egyik figyelemre méltó vonása, hogy megkísérli a híveket jobban bevonni az istentisztelet eseményébe. Az új liturgia állandó elemeként fog szerepelni a közösségi bűnvallás és feloldozás az úgynevezett előkészületi részben.²² Azokban a gyülekezetekben, ahol a jelenleg érvényben lévő rendet fel fogja váltani az új rend, a hívek minden alkalommal részesei lesznek a bűnvallásnak és a feloldozásnak. Ez azonban egyáltalán nem problémamentes, hiszen nem magától értetődő, hogy a hívek heti rendszerességgel valóban képesek megvallani bűneiket. A feloldozás pedig könnyen „olcsó kegyelemmé” válhat bűnbánat és őszinte bűnvallás nélkül.²³ Az analízis során már említettük, hogy a rendszeresség – az állandó lehetőségről való bizonyosság – abban segíti a hívőt, hogy mielőtt elhatalmasodna rajta rossz lelkiismerete, és az azt kiváltó pszichikai mechanizmusok irányíthatatlanná válnának, újra segítségért folyamodhat a bűnbánati alkalom keretében. Lélektani szempontból azonban a túlzott gyakoriságnak vagy a beállt, túlzott rendszerességnek megvan a maga veszélye. Az aktív gyülekezeti tag kerülhet olyan helyzetbe, hogy az előző közös bűnvallás és feloldozás óta eltelt időszakból nem tud olyan vétket felidézni a lelkiismeret-vizsgálat során, amely miatt büntudatot kellene éreznie, és így meg kellene azt vallania. Így akár az is megtörténhet, hogy a hívőnek amiatt támad büntudata, hogy nincs büntudata. A jelenleg érvényben lévő istentiszteleti rendben a közös bűnvalló imádságot kegyelemhirdetés követi, amely nem egyezik meg az *absolutióval*, de amely bizalmat ébreszthet a hívőben ahhoz, hogy más keretek között éljen a feloldozás ajándékával. (Jelenleg ezt az úrvacsorai liturgiához szorosan kapcsolódó gyónási részben teheti meg.)

²¹ Luther hangsúlyozta, hogy az egyéni bűnbánatra nagy szükségük van főleg azoknak, akik hitükben gyengék, lelkiismeretükben bizonytalanok, és akiknek nagy segítséget jelenthet, hogy a feloldozás csak nekik szólóan hangzik el.

²² Lásd *Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv*.

²³ Bonhoeffer 1996, 15–16. o.

Az összefoglalás terjedelme nem teszi lehetővé, mégis fontosnak tartom a bűnbánat és az úrvacsora kapcsolatának alapos átgondolását. Az előbbieken már szoltam arról, hogy milyen következményekkel járhat az, ha az új istentiszteleti rendben állandó elemként szerepel a feloldozás. Ha viszont az előkészületi részben fakultatívvá válik a bűnvallás és a feloldozás, akkor már az istentisztelet elején két részre szakad a gyülekezet. A harmadik megoldás – amikor a feloldozás helyett a kegyelemhirdetést választjuk – is problematikus. Ebben az esetben ugyanis a hívek nagy részét megfosztjuk a feloldozás lehetőségétől, hiszen a liturgikus rendben az úrvacsorát már nem előzi meg a közös bűnbánat. Azt pedig teljes mértékben kizárhatjuk, hogy egy ilyen megoldás következtében a hívek a feloldozást igényelve, a megszokottnál gyakrabban éljenek az egyéni bűnbánat lehetőségével. Mindenképpen a helyi szokások figyelembevételével kell a megoldásokat keresnünk.²⁴ A fenti sorokkal azt is szerettem volna érzékelteni, hogy az *absolutio* lélektani vizsgálatának milyen jelentősége lehet a liturgia útkeresése számára.

Az indíttatásoktól a lehetőségekig

Az egyéni bűnbánati alkalmak elsődleges célja, hogy a bűnbánók lerakják terheiket és bűneiket, és visszanyerjék teremtő és szabadító Istenükkel való harmonikus kapcsolatukat. A bűnbánók oldaláról nézve tehát a bűnbánati alkalmakhoz való járulás indítóoka a megzavart állapot feloldása, a valamilyen büntől vagy teherrel való szabadulás vágya. Szándékosan használtam külön a bűn és a teher fogalmát, ezzel is jelezve, hogy a hívek milyen sokszínűen fogalmazták meg indíttatásaikat és a bűnbánati alkalmakkal szemben támasztott elvárásaikat. A beszámolókból megállapítható, hogy a hívek nem csak bűneik miatt és nem csupán a feloldozás reményében keresik fel a bűnbánati alkalmakat.

A katolikus hívek számára könnyű „megtalálni” a bűnbánat lehetőségét. Ebben nyilvánvalóan nagy szerepe van a hitoktatásnak, az egyéni bűnbánat kiemelt helyének és az egyház tanításának, amely szerint minden katolikusnak évente legalább egyszer élnie kell a szentséggel. Az analízis során megpróbáltam rendszerezni a különböző indíttatásokat. Most csak azt szeretném kiemelni, hogy a levélírók közül többen számoltak be arról, hogy a bűnbánati alkalmat nem valamilyen konkrét bűnük megvallása miatt keresték fel, hanem hitéleti és életviteli problémáikra kerestek segítséget, vagy egész egyszerűen valakivel meg akarták osztani a gondolataikat. Ha az ilyen indíttatások mögött rejlő témák bűnbánati keretek között kerülnek

²⁴ Lehetségesnek tartok például egy olyan gyakorlatot, amelyben az év néhány kiemelt vasárnapján (hangsúlyozottan bűnbánati jellegű istentiszteleten) az *absolutio* formája hangzik, egyébként pedig a kegyelemhirdetésé.

elő, akkor segítséget jelenthetnek a hívek számára abban, hogy jobban meglássák saját felelősségüket (a hely és a légkör orientáló hatása révén). Azonban az ilyen gyakorlat problematikus is válhat, ha úgymond minden hitéleti és életviteli probléma bűnkérdéssé válik. A beszámolók alapján célszerűnek tűnne, ha az egyéni bűnbánat és a lelki vezetés mellett nagyobb szerepet kapnának a lelkigondozói és csoportos beszélgetések,²⁵ amelyeket a hívek igénybe vehetnének fent említett kérdéseik feldolgozásában és megoldásában.²⁶

Előfordulhat ugyanakkor olyan eset is – a beszámolók erre is szolgáltatnak számos példát –, amikor a bűnbánó a bűnbánati alkalom előtt minden hitéleti és életviteli kérdést bűnkérdésnek tekint. Ha a segítő személy felismeri az irracionális vagy kóros büntudatot, legjobban teszi, ha a segítségnek más formáját keresi, vagy ha módjában áll, szakemberhez irányítja a bűnbánót. Ez természetesen nem könnyű feladat, hiszen már a neurotikus büntudat felismerése is bizonyos szakértelmet kíván, másrészt a feloldozás meghirdetésének elhagyása lelkiismereti problémákat eredményezhet. Ennek a feszültségnek a feloldását segítheti az a már korábban megfogalmazott cél – amelyet akár egyfajta hitvallásnak is tekinthetünk a bűnbánati alkalmakra vonatkoztatva –, hogy minél inkább közvetítetté és megtapasztalhatóvá kell tenni Isten emberszeretetét és megbocsátását. Az irracionális és kóros büntudattal rendelkező hívek esetében ez azt jelenti, hogy először el kell segíteni őket az „egészséges büntudat” állapotába, hogy a megbocsátás valóban megtapasztalhatóvá váljon. Bár első hallásra szokatlannak tűnhet ez a megállapítás, de éppen a diszharmóniába került ember érdekében fogalmazhatjuk meg, hogy bizonyos esetekben a feloldozó igék elhagyása jelentheti az első lépést ahhoz, hogy a segítségre szoruló ember később valóban meg tudja tapasztalni a feloldozás felszabadító élményét.

Az evangélikus hívek lehetőségei nagyban eltérnek a katolikus bűnbánókéétól. Bár a *Konfirmációi káté* külön fejezetet szentel az egyéni és a közösségi bűnbánat kérdésének, mégsem él igazán a felnőtt hívek köztudatában az egyéni bűnbánat lehetősége. Ugyanakkor bizakodásra ad okot az a változás, amely a hitoktatás területén észlel-

²⁵ Ugyan más összefüggésben fogalmazódtak meg a következő gondolatok, mégis jól adaptálhatók olyan helyzetekre, amelyekben hitéleti és életviteli problémák feldolgozására szerveződik egy segítő csoport. A csoport tagjai a következőket biztosíthatják egymás számára: a kibeszélési közösség kereteit (elbeszélés); a törődő közösség érdeklődését (odafigyelés); az elfogadó közösség stabilizációját (megelegedés); a teljesítményértékelő közösség realitását (értékelés); a motiváló közösség kérdező erejét (érdeklődés); a lelki közösség lélekújító bátorságát (spiritualitás) (Szabó 2002, 62. o.).

²⁶ A lelkigondozás kérdésével kapcsolatban mindenképpen érdemes megemlítenünk a Semmelweis Egyetem lelkigondozó szakirányú továbbképzését, amelyet felsőfokú hitéleti végzettséggel rendelkező hallgatók számára indított az SE Mentálhigiéné Intézete, együttműködve a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolával és a Károli Gáspár Református Egyetem Főiskolai Karával.

tő. Az egyház új hittantanterve már egészen konkrétan foglalkozik az egyéni bűnbánat kérdésével.²⁷ A 8. évfolyam számára összeállított tananyagban (Hit és élet) a „Kapcsolatban Istennel” című fejezetben szerepel a bűnbánat témája.²⁸ Mindenképpen üzenetértékűnek tarthatjuk, hogy a hittantanterv összeállítói hova helyezték a bűnbánat témáját. A bűnt az Istennel való kapcsolat töréseként értelmezhetjük. A bűnbánatot – amelybe szóhasználatunk szerint természetesen beletartozik a feloldozás is – már a törés gyógyításának, a kapcsolat helyreállításának tekinthetjük. Itt érdemes megemlíteni azt is, hogy az úgynevezett finn kátét – amelyet a finnországi egyház segítségével adott ki a Luther Kiadó, és amely minden evangélikus családnak ingyen eljutott – megjelenése óta (2003) számos gyülekezetben használták felnőttoktatás céljából. Ebben külön fejezet foglalkozik a bűnbánat témájával, amelynek feldolgozásában jól megfigyelhető a reformáció örökségének és a mai igényeknek az együttes figyelembevétele.

Ha az evangélikus hívek által megfogalmazott igényeket szem előtt tartjuk, akkor mindenképpen választ kell adnunk arra a kérdésre, hogy miként lehetne a hívek számára jobban biztosítani az egyéni bűnbánat lehetőségét. Természetesen a gyakorlati teológia szemszögéből egyáltalán nem problémamentes egy elfelejtett vagy háttérbe szorult *gyakorlat* felélesztése és felelevenítése. Egy új bűnbánati rend felülről történő, kötelező érvényű elrendelése még akkor sem lenne szerencsés, ha maximálisan figyelembe vennék a hazai és külföldi testvéregyházak mai gyakorlatát. A már említett hitoktatás és felnőttkatekézis mellett szükséges lenne alaposan feltérképezni azt a kontextust, amelyben újra nagyobb hangsúlyt kaphatna az egyéni bűnbánat kérdése. Ennek első lépéseként újra fel kellene tennünk a már korábban megfogalmazott kérdést: vajon az egyéni bűnbánat elveszett vagy csak átalakult az egyház bűnbánati gyakorlatában? Feltételezhető ugyanis, hogy bár az egyéni bűnbánat formai keretei szinte teljesen eltűntek, tartalmi elemei az egyház kegyességi gyakorlatában, ha külön-külön is, de fellelhetők. Gondolhatunk itt énekeskönyvünk gazdag bűnbánati énekkincsére, illetve azokra az ifjúsági énekekre, amelyekben erősen dominálnak a személyes bűnbánatra buzdító, illetve az azt kísérő énekek. De itt érdemes megemlíteni az úrvacsorai közösgégre felkészítő gazdag irodalmat és a különböző imádságosköteteket is, amelyek a személyes kegyességgyakorlást hivatottak segíteni.²⁹ Csak ezeket a meglévő alapokat figyelembe véve – és akár beépítve – képzelhető el az egyéni bűnbánat lehetőségének minél szélesebb körben történő felkínálása. Ez azért is szükséges, mert az egyéni kegyesség gyakorlásában megjelenik ugyan a bűnbánat, de a közösség egésze számára még meglehetősen idegen.

²⁷ A MEE hittantanterve. *Evangelikus Közlöny*, 2004. július 30.

²⁸ A 12. évfolyam számára összeállított tantervben (dogmatika, etika) is szó esik a bűnbocsánatról a *Kereszt* cím alatt.

²⁹ Lásd például Groó: *Élet kenyere*; Scholz: *A hálaadás kelyhe*; *Visszhang*.

Elvárások a minél teljesebb közvetítés érdekében

A bűnbánók gyakran megfogalmazták véleményüket arról, hogy a bűnbocsánatot közvetítő személyeknek milyen jelentőségük van a feloldozás felszabadító élményének megtapasztalásában. Erről a hívek leginkább a segítő személyek iránti elvárásaik kapcsán szóltak. Döntő részük feltűnő hasonlóságot mutatott azokkal a „technikákkal” és „segédeszközökkel”, amelyeket *Carl R. Rogers* fogalmazott meg a pszichoterapeuta és a kliens közti jó kapcsolat megteremtése érdekében.³⁰

Figyelemreméltó *Heije Faber* holland gyakorlati teológus azon megállapítása, miszerint Rogers munkásságának és elméletének súlypontja az évek során mindinkább a segítő személy és a páciens *kapcsolatára* helyeződött.³¹ Így tulajdonított egyre nagyobb jelentőséget Rogers a segítő személy figyelmének, nyitottságának, bizalmának és szeretetének, valamint annak, ahogy ezekre a páciens reagál. A hangsúly tehát egyre inkább a jó kapcsolat kialakulására terelődött, amelyben a kliens képes minél teljesebben megnyitni a segítő személy – és végső soron önmaga – előtt. Érdekes, hogy ugyanezt a célt fogalmazták meg a bűnbánók, amikor a segítő kapcsolatra és a bűnbánati alkalomra vonatkozó elvárásaikról szóltak. A minél teljesebb bűnvallás érdekében azt várták el az őket meghallgató személyektől, hogy *legyenek türelmesek és bizakodók; képesek legyenek bizalmat ébreszteni; szánjanak kellő időt a gyóntatásra; tanúsítsanak elfogadást és érdeklődést*.

Rogers életművének legismertebb fogalma a nondirektív attitűd. Ennek lényegét azon pszichoterápiás irányzatokkal szemben fogalmazta meg, amelyeknél a terapeuta diagnosztizálja és interpretálja a tüneteket. Rogers elutasítja azokat a segítő kapcsolatokat, amelyekben a tanácskérőt pusztán esetként vagy tárgyként kezelik. Ugyanezen az alapon veti el a terapeuta moralizálását vagy dogmatizmusát is. Azért hangsúlyozza ezt, mert véleménye szerint a segítséget kérő személynek felelősnek kell maradnia saját életéért.³² Ezt a segítő személy úgy tudja biztosítani, hogy meghagyja a másik személy szabadságát és saját egzisztenciájáért való felelősségét, és nem tárgyként, hanem személyiségként lép vele kapcsolatba. Ezen a ponton is érdemes visszatérnünk a bűnbánók elvárásaihoz. A következőket fogalmazták meg: *a bűnbocsánatot hirdető személy ne vádaskodjon; legyen bíró helyett gyógyító; ne akarja saját képére formálni a gyóntót; ne hagyja magát előítéletektől befolyásolni*. Ezek a megfogalmazott elvárások természetesen nem azt jelentik, hogy a bűnbánók nem igénylik a határozott etikai állásfoglalást.³³ Inkább azt jelzik: mindenekelőtt

³⁰ Faber 2002, 38–51. o.; Purhonen 1998, 53–70. o. A kapcsolat jelentőségéről lásd bővebben: Rogers 2003, 73–96. o.

³¹ Faber 2002, 38. o.

³² Faber 2002, 39. o.

³³ A hivatásbeli elvárások között a következők is szerepeltek: *az örök tanításokon kívül hitbeli és erkölcsi kérdésekben legyen nagyon járatos; hibátlan erkölcsi érzéke legyen*.

arra vágnak, hogy az őket meghallgató személyek ne velük szemben, hanem mellettük helyezkedjenek el. Az ítékezés ugyanis szembeállítja a két felet egymással, és az elutasítás érzését közvetíti a bűnbánó felé.

A fent említett hasonlóságokat azért tartottam fontosnak megemlíteni, hogy jelezzem, mennyi lehetősége van a segítő személynek arra, hogy ne csak hirdesse, hanem közvetítse is Isten irgalmát. Ugyanakkor szeretném megerősíteni annak a nyitásnak a szükségességét, amely a katolikus és a protestáns gyakorlati teológiai képzésben tetten érhető, és amely arra irányul, hogy szükséges kritikával és megfelelő alázattal integrálja a társtudományokban elért eredményeket.

A hasonlóságok mellett azonban a nyilvánvaló eltérésekről is szót kell ejteni. Ezek mindenekelőtt a lelkészekkel szemben megfogalmazott hitbéli és életviteli elvárásokban érhetők tetten. A hitbéli elvárások (*igazán hívő pap legyen, szeresse Istent teljes erőből, teljesen az Úrra bízva magát, hiteles hívő ember legyen*) elsősorban a bűnbánók azon meggyőződését tükrözik, hogy a bűnbocsánatot hirdető személy mindenekelőtt közvetítőként legyen jelen a bűnbánati alkalmon. Azaz legyen kapcsolatban azzal, aki felé és akinek a nevében közvetít. Az életviteli elvárások pedig elsősorban azt a célt szolgálják, hogy a segítő személyek egyben példaképként is jelen legyenek egy adott közösségben. Bár a hitbéli és életviteli elvárások visszatükröződő életcélokról is szólnak (bűnbocsánatból élő emberként ilyennek szeretném magam látni), mégis elgondolkodtató, hogy a hívek gondolkodásában milyen szoros kapcsolat figyelhető meg a lelkész segítő és lelki-gondozói funkciója és spiritualitása között.

Az esemény élménye

A beszámolókból a hívek elsősorban az átélt pozitív élmény felől fogalmazták meg a feloldozás jelentőségét. Ennek leírásához mindenekelőtt emocionális töltetű kifejezéseket használtak (*megnyugvás, megkönnyebbülés, boldogság, kétségbeesés megszűnése*). Ez az élmény jelenthette a bűnök terhétől való megszabadulást, az Istennel való találkozást vagy egy olyan komplex élményt, amely áthatotta a szellemi-lelki valóságot. A beszámolókat döntő többségében a feloldozás élménye felszabadítólag hatott a bűnbánókra, ez mégsem jelenti azt, hogy az élmény forrását kizárólag a feloldozó igék elhangzása jelentette volna. Ezzel nem kívánom kisebbiteni az *absolutio* jelentőségét, éppen ellenkezőleg: azt kívánom érzékeltetni, hogy milyen gazdag formában élhető át Isten törődő és megbocsátó emberszeretete. Minél szélesebb perspektívában látjuk magunk előtt az egyéni bűnbánat történéseit, annál inkább észrevehetővé válnak azok az események, amelyek szerepet játszanak a felszabadító érzés megtapasztalhatóságában.

A feloldozás pozitív élménye szoros összefüggésben áll azzal, hogy a bűnbánati alkalmon a hívő mennyire mélyen tapasztalta meg egzisztenciális érintettségét. Az érintettség

„helyével” kapcsolatban azonban már eltéréseket tapasztalhatunk a beszámolókból. Egyesek akkor beszéltek egzisztenciális érintettségről, amikor igazán meg tudták bánni bűneiket, vagy amikor vallomásukban ki tudták mondani a lelkiismeretüket terhelő bűnöket. Mások akkor élték át pozitív élményként a feloldozást, amikor a rájuk irányuló figyelmen keresztül a törődést, empátiát és az elfogadást érezték meg. Ugyanezeket az érzéseket váltotta ki az egyik evangélikus hívőből a lelkészével közösen elmondott imádság. Egy katolikus hívő esetében pedig az elégtétel elvégzése hozta meg a felszabadító érzést. Az elégtétellel kapcsolatban ugyanakkor szólnunk kell arról a meglepő eredményről, miszerint csak elvétve akadtak beszámolók, amelyekben a katolikus hívek egyáltalán megemlítették az elégtétel kérdését.

Szintén ritkán fordul elő, mégis ki kell emelni, hogy egyes hívek mágiikus elvárásokat fogalmaztak meg a bűnbánati alkalmakkal kapcsolatban. Ez nyilvánvalóan visszavezethető a népi vallásosság szentségképéhez. Ha az ilyen jellegű elvárást összekötjük a rohanó világ sajátosságaival és az azonnali eredményeket elváró attitűddel, akkor a bűnbánati alkalom (az *absolutio*, Isten) gyorsan ható fájdalomcsillapító gyógyszeré válhat. Az oktatásnak és nevelésnek itt is döntő szerepe lehet abban, hogy a téves és hamis elvárások ne eredményezzenek kétes kimenetelű gyakorlatot vagy egyenesen csalódást a bűnbánók életében. Ha számolunk annak a lehetőségével, hogy a hívek egész életük során alakíthatják és csiszolhatják saját bűnbánati gyakorlatukat, akkor az oktatásnak és a nevelésnek is élethosszig kell tartania.

A fentiekben arról szóltam, hogy a feloldozás felszabadító élményéhez szorosan hozzátartozik mindaz, amit a bűnbánók átéltek saját bánatuk és vallomásuk során. Arra is kitértem, hogy a felszabadító élményhez nagyban hozzájárul a segítő személy magatartása, verbális és nonverbális kommunikációja egyaránt. Mindezeket túl egy elmentés irányú hatást is érdemes megemlíteni. Ez pedig nem más, mint az, hogy az *absolutio* hogyan hat a bűnbánók bűnértelmezésére és azon keresztül személyes hitéletükre. Az *absolutio*nak ugyanis „megkötöző” hatása is van: a feloldozó igék következtében a hívő számára az elhangzottak bűnné válhatnak. Az egyéni bűnbánat esetében ez nyilvánvaló és könnyebben kontrollálható, hiszen a bűnbocsánatot hirdető személynek az alkalom során lehetősége van arra, hogy egy rövid eligazító beszélgetésben különbséget tegyen bűnök és olyan felvetődő problémák között, amelyek nyilvánvalóan nem tartoznak a bűn kategóriájába. Amikor azonban az evangélikus istentiszteleti liturgiában a közös bűnbánatnál a hívek lehetőséget kapnak arra, hogy magukban is megfogalmazzák bűnvallásukat, a lelkésznek nincsen lehetősége arra, hogy „ellenőrizze” a hívek csendben elmondott imádságát.³⁴ Nem egyszer-

³⁴ A közös gyónó imádságot követően a lelkész a következő felszólítással élhet: „Vigyük csendben Isten elé mindazt, ami lelkünket terheli!” (*Agenda* 1996, 39. o.)

rúen a kontroll jelentőségét kívánom hangsúlyozni, hanem az *absolutio* összetett hatását. A feloldozó igék valóban feloldozhatják a személyt, de egyben bűnné is teszik az elhangzottakat. Ha valaki az egzisztenciális szorongását viszi csendben Isten elé, akkor a feloldozás következtében bűnné válhat számára a szorongása. A gyermekek és a fiatalok esetében különösen is fontos figyelembe venni az *absolutio* „megkötöző” hatását. Nyilvánvalóan szerencsésebb, ha a hívek nem a feloldozás másodlagos hatásán keresztül formálják és alakítják bűnértelmezésüket és személyes hitéletüket. A lelkigondozói beszélgetések és mindenekelőtt a lelki vezetés megfelelő szintere lehet annak, hogy a hívek kérdéseiket, hitéleti és életviteli problémáikat megosszák azokkal a személyekkel, akik iránt bizalmat éreznek. Mindazok, akik éltek (lelkigondozói beszélgetés) vagy akik folyamatosan élnek (lelki vezetés) ezekkel a lehetőségekkel, beszámolóikban építő és előre mutató élményként számoltak be róluk.

ZÁRSZÓ

Talán sikerült érzékeltetnem e sorokon keresztül is, hogy az egyéni bűnbánat gyakorlatának csak az *egyik oldalát* vagyunk képesek megvizsgálni. Az empirikus vizsgálódás szempontjából ugyanis a *másik oldal* megközelíthetetlen. Ez mégsem jelenti azt, hogy ne tudnánk: mindaz, ami az egyéni bűnbánat során történik és végbemegy, mindig kétoldalú cselekvés és hatás eredménye. Éppen az emberi értelmet meghaladó bűnbocsánat valóságának az elismerése és egyben tisztelete miatt maradtam meg a kutatásban annak az oldalnak a vizsgálatánál, amely leírható és elemezhető a számunkra. Isten bűnbocsátó kegyelme olyan ajándék, amely *kívülről* érkezik, de amelyet *belül* is megtapasztalhat a harmóniát kereső ember. Ezt a belső megtapasztalást igyekeztem feltárni és megismertetni doktori dolgozatomban.

IRODALOM

- Agenda a Magyarországi Evangélikus Egyház lelkészei számára.* A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1996.
- Alszeghy Zoltán: *A gyónás.* Agapé, Budapest, 1994.
- Berggren, Erik: *Till den kristna biktens psykology.* Akademisk avhandling. Stockholm, 1946.
- Bonhoeffer, Dietrich: *Követés.* Ford. Böröcz Enikő. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1996.
- Budaker Oszkár: Kis lelkipásztorkodástan. Gyónás és gyóntatás. *Lelkipásztor*, 1950/1. 23–34. o.

- Bűnbocsánat és oltáriszentség szertartáskönyv.* Kézirat gyanánt közreadja a Magyar Katolikus Püspöki Kamara. Budapest, 1976.
- Csepregi Béla: Az evangéliumi gyónás és feloldozás kérdése. *Lelkipásztor*, 1992/10. 327–329. o.
- Csizmadia István: *A papság szerepének hangsúlyváltozásai a bűnbánat szentségének történetében.* Doktori dolgozat. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar, Budapest, 1999.
- Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv.* Luther Kiadó, Budapest, 2005.
- Faber, Heije – Schoot, Ebel van der: *A lelkigondozói beszélgetés lélektana.* SE TF – Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest, 2002.
- Hézszer Gábor: Eredményes lelkigondozás?! – Lelkigondozói eredményesség?! *Lelkipásztor*, 2002/1. 12–17. o.
- Joób Máté: Új kutatási metodológia lehetőségei a gyakorlati teológiában. *Lelkipásztor*, 2003/8–9. 310–312. o.
- Karlsson, Hans-Göran: *Förlåtels från Gud. Studier till förståelsen av syndabekännelse och avlösning.* Verbum, Lund, 1979.
- Káté – Evangélikus keresztyén hitünk rövid összefoglalása.* Ford. Joób Máté. Luther Kiadó, Budapest, 2003.
- Kettunen, Paavo: A gyónás helye és szerepe a pluralista társadalomban. Ford. Joób Máté. *Lelkipásztor*, 1997/3. 84–86. o.
- Kettunen, Paavo: *Suomalainen rippi.* Kirjapaja, Helsinki, 1998.
- Lempiäinen, Pentti: *Ripinkäytäntö suomen kirkossa uskonpuhdistuksesta 1600-luvun loppuun.* Suomen Kirkkohistorian Seura, Helsinki, 1963.
- Löhe, Wilhelm: *Jumalan puutarha. Kolme kirja kirkosta.* Trans. Sihvonen, Matti. SLEY, Helsinki, 1983.
- A Magyarországi Evangélikus Egyház hittantanterve. *Evangélikus Közöny*, 2004. július 30.
- Möller, Christian: Mi is a spiritualitás? Gondolatok egy divatszó valóságtartalmáról. *Lelkipásztor*, 2005/5. 162–169. o.
- Muntag Andor: A gyónás. *Lelkipásztor*, 1975/4. 219–221. o.
- Orosz László – Vértesaljai László: Elvárás és valóság a gyónási gyakorlatban. *Teológia*, 1985/2. 151–155. o.
- Purhonen, Hannu: *Muuttuva ihmisen. Carl Rogersin filosofinen antropologia.* STKJ, Helsinki, 1988.
- Reuss András: Nem akarunk magángyónást. *Lelkipásztor*, 1990/1. 16–17. o.
- Rogers, Carl R.: *Valakivé válni. A személyiség születése.* Ford. Simonfalvi László. Edge, Budapest, 2003.
- Scholz László: *A hálaadás kelyhe. Tanulmány az Úr szent vacsorájáról.* Magánkiadás, Budapest, 1938.
- Scholz László: Bűnvallás, feloldozás, bűnbocsánat. *Lelkipásztor*, 1950/2. 52–64. o.
- Söveges Dávid: *Fejezetek a lelkiség történetéből.* Szent Gellért Hittudományi Főiskola, Pannonhalma, 1993.
- Szabó Lajos: A lelkipásztor lelkigondozása. *Lelkipásztor*, 2002/2. 60–65. o.
- Szabó Lajos: *Alapozó ismeretek a gyakorlati teológiában.* Luther Kiadó, Budapest, 2004.
- Szentmártoni Mihály: *Lelkipásztori pszichológia.* Szent István Társulat, Budapest, 1999.

Vezetés – személyiség – hatalom

Két pasztorálpszichológiai szempont az egyházi és diakóniai intézményekben történő vezetéshez

Az úgynevezett segítő foglalkozások, így az egyházi és diakóniai munka is, amerikai felmérések szerint pszichológiai szempontból a legmegterhelőbb foglalkozások közé sorolandók.¹ Ennek természetes következménye, hogy a különböző lelki zavarok és betegségek arányszáma az egyházi-diakóniai segítőik között világszerte magasabb a normál populációénál.

A vezetés, teológiai szakszóval a *kibernetika*, mai kifejezéssel élve a *menedzsment* ugyanebbe a kategóriába tartozik. Találónan nevezi a német köznyelv az infarktust *menedzserbetegségnek*.

A gyülekezeti vagy diakóniai lelkészre általában mindkét szerepkör jellemző. A lelkész vezető is, így kettős megterhelésnek van kitéve.

A pasztorálpszichológia feladata az egyházi vezetéssel és vezetőikkel kapcsolatban az, hogy egyrészt segítse felismerni azokat a tényezőket, amelyek könnyen pszichikai túlterheléshez vezethetnek, másrészt irányítsa a figyelmet a prevenció lehetőségeire.

A következőkben a sok közül két ilyen faktorról lesz szó: *a vezetés és a személyiségbeni adottságok kölcsönhatásáról*, valamint *a vezetés és a hatalomgyakorlás komplex összefüggésének individuális vetületéről*.

VANNAK-E SZÜLETETT VEZETŐ SZEMÉLYISÉGEK? – ÉS HA NEM, MIÉRT IGEN?

Vezetni, az egyházban és világi téren is, különböző beállítottsággal lehet. De bármely beállítottságot is gyakorolja egy vezető (vagy gondolja követni), néhány ambivalens alapjelenséggel fogja szembetalálni magát. Ilyenek például:²

a) *Bizalom és kontroll* dialektikája. Mindkettő az emberi psziché fundamentális alkotórésze, az ember dinamikus lelki egyensúlyának hordozója. Ha bármelyik is maradandóan dominánssá válik, akkor a személyiség deformálódik. A vezető esetében ehhez hozzájárul a teológiai kibernetika és a modern menedzsmenttudomány közös felismerése: sikeresen csak akkor működik egy intézmény, ha

a vezetési stílus ezt a két tényezőt dinamikus egyensúlyban tudja tartani. A döntően kontroll által történő vezetés megöli az intézmény lelkét³ és radikálisan csökkenti a hatékonyságot, a bizalom egyoldalú eluralkodása vezetés nélküliséget eredményez.

b) Az előbbihez szorosan kapcsolódik egyházi területen a *patriarchális és fraternális* vezetési struktúra feszültsége. A diktatórikus vezetés elpuhított formája, az „atyáskodó/anyáskodó” vezetés ma korszerűtlenül hat, a kizárólagosan testvéries, illetve világi értelmében a „team-vezetés” eredményessége több mint kétséges. A vezetőnek rendelkeznie kell azzal képességgel, hogy a szituációnak és a feladatnak megfelelően a bizalmat és a kontrollt, a patriarchális és fraternális vezetést váltakozva tudja alkalmazni.

c) A vezetés *felelősségvállalás*. Ez egyrészt a funkcióból természetesen adódó feladat, amelynek tartalmát jogi és működési szabályzatok határozzák meg. Másrészt intrapszichikus, belső lelki folyamat. A vezetői személyes felelősségvállalás milyensége végső soron ennek a két komponensnek a metszéspontjában alakul ki. Minél diszharmonikusabb a konstelláció, annál nagyobb lesz a pszichikai feszültség és terhelés.

A felelősségvállalást mint pszichikai folyamatot a pszichoanalitikus szemlélet szerint vagy az úgynevezett *felettes én*,⁴ vagy az *énideál* alakítja. Előbbi a szülői (és a nevelés során szerzett) normák betartását követeli meg. A vezetésben normatív szabályok által törekszik a közösség, az intézmény stabilizálására. Alapvetően konzervatív („konzerváló”) beállítottság. Az *énideál* ezzel szemben a „mindig újat”, az innovációt, a reformokat szorgalmazza. Pszichikai feszültség a vezetőnél például akkor lép fel, ha az intézményi érdekek azt követelik meg, hogy innovatív intézkedésekért vállaljon felelősséget, ő viszont személyi-

³ Vö. Heribert W. Gärtner: Das Krankenhaus als System. In E. Zwierlein (Hg.): *Klinikmanagement*. München, 1997. Alfred Jäger: *A diakónia mint keresztyén vállalkozás. Nonprofit egyházi intézmények menedzselése*. Ford. Szabó Csaba. Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szociáletikai Intézete, Debrecen, 2003. 1.4. fejezet: Hard- és szoftmenedzsment a szociális intézményekben.

⁴ A freudi pszichoanalízis elképzelése szerint az emberi psziché strukturálisan épül fel: a *felettes én* (*Über-Ich*) a cenzúra, a bíró szerepét tölti be, a szülőktől átvett normák betartását kontrollálja, meghatározza, hogy mit szabad és mit nem. Az *öszton-én* (*Es*) az ösztönök megjelenítésére törekszik, míg az *én* (*Ich*) az ösztön-én és a felettes én, valamint az egyén és a külvilág követelményei között közvetít, azok összehangolására törekszik.

¹ Hézszer Gábor: *Miért? – Rendszerszemlélet és lelkigondozás*. 3. kiad. Kálvin Kiadó, Budapest, 2001. 90. kk. Itt: 97. k.

² A továbbiakban K. Winkler (Leitung in der Kirche, in: *Wort und Dienst, Jahrbuch der Kirchlichen Hochschule Bethel*, 1991) gondolatmenetét követem.

ségéből adódóan a felelősségvállalást csak a felettes én szempontjából tudja elképzelni.

Összegezve: a vezetés mindig az intézményi identitás⁵ követelményei, a menedzsment metodikai eszközei és a vezető személyiségéből adódó diszpozíciók feszültségében történik. Különösen is figyelembe kell vennünk, hogy a követelmények és az ambivalenciák mindkét síkon jelentkeznek.

Ismerve ezeket a feltételeket, mit tudunk elképzelni egy vezető konkrét esetben választott eljárás módjáról? Helyesebben: mi határozza majd meg, hogy alapvetően és egy-egy feladat esetén „hogyan dönt”? Itt jó különbséget tenni „belső döntés” és „alkalmazott döntés” között. A *belső döntés* azt jelenti, hogy *lelkileg milyen* megoldást választ, az *alkalmazott döntés* pedig azt, hogy valójában mit tesz. A kettő nem feltétlenül azonos. Utóbbi a külső követelményeknek igyekszik megfelelni, míg előbbi természetesen adódik a vezető személyiség típusából.

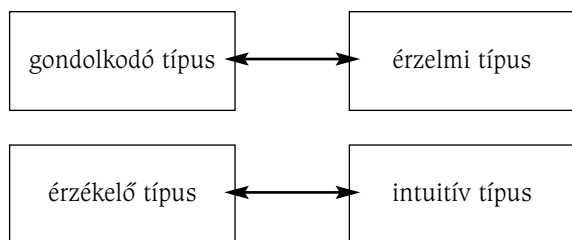
A vezetői kompetencia feltétele ezért a vezetői önismeret: a vezetőnek tisztában kell lennie saját személyiség típusával, annak – funkciója szempontjából – előnyös és kevésbé előnyös tényezőivel.

A pasztorálpszichológia mind a *C. G. Jung* által kidolgozott tipológiát,⁶ mind a *F. Riemann* nevéhez fűződő felosztást használja, mindkettő jó tájékozódást⁷ nyújt a személyes eligazodáshoz.

a) *C. G. Jung* az érzékelés és a magatartásmód alapján 4 típust különböztet meg:⁸

- a gondolkodó típust (*Denktyp*),
- az érzelmi típust (*Fühltyp*),
- az érzékelő típust (*Empfindungstyp*) és
- az intuitív típust (*intuitiver Typ*).

Ezek a svájci mélypszichológus szerint a következőképpen viszonyulnak egymáshoz:

⁵ Vö. A. Jäger „Kybernézisz – vezetés és management az egyházban és a diakóniában” című előadásának tézisei a Debreceni Református Hittudományi Egyetem vezetés szakjának konferenciáján, 2003. december 8–9.: „Az intézményi identitás (Corporate Identity) vezérkérdései: kik vagyunk?; mit akarunk/mit kell akarnunk? (küldetés és ennek megfelelő perspektivikus célok); hova akarunk eljutni? (vezérkonceptió).” Részletesen lásd Jäger 2003.

⁶ Például Winkler 1991.

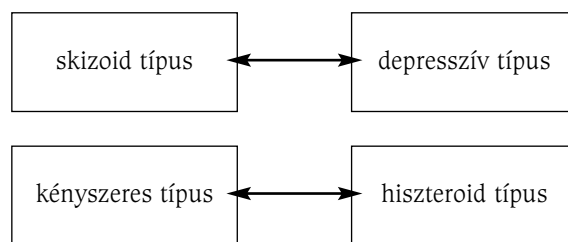
⁷ Például M. Klessmann: *Pasztorálpszichologie*. Neukirchener Verlag, 2004. 255. kk. Vö. Hézser Gábor: *Pasztorál-pszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2004. I/III. rész: szempontok, alternatív példák.

⁸ Vö. Psychologische Typen (1921), *Ges. Werke*. Bd. 6 (6/1989).

b) *F. Riemann*⁹ a freudi irányzathoz közelebb állva nevezi meg az egyes típusokat. Félreértésre adhat okot az, hogy a pusztán különböző személyiség típusokat jelölő mélypszichológiai kifejezéseket később a pszichiátria különböző zavarformákra alkalmazta. Itt nem a patológikus, hanem a prototipikus megjelenési formáról van szó. Nem zavarbetegségekről, hanem személyiségbeni diszpozíciókról. Riemann a következő felosztást alkalmazza:

- skizoid típus,
- depresszív típus,
- kényszeres típus,
- hiszteroid típus.

Akárcsak a jungi rendszernél, itt is ellentétpárokat felelhetünk fel:

Az egyes típusokhoz kapcsolódó jellemzők a vezetéshez való alapbeállítottságot illetően, a két tipológiát egybevetve a következőkben foglalhatók össze:¹⁰

1. A gondolkodó, illetve skizoid típusúhoz tartozó vezető alapbeállítottsága *racionalis*. Minél több információval akar rendelkezni, hogy a folyamatok logikáját megértve irányítsa beosztottjait és intézményét. Az (egyházi és világi) jogrend feltétlen híve, az emberek és az ügyek tárgyilagos kezelésére, „objektivitásra” törekszik.

E típus *előnyei* a vezetés szempontjából: objektíven tud viszonyulni a felmerülő problémákhoz, tárgyilagos, feladatorientált, megőrzi függetlenségét, el tud vonatkoztatni.

E típus *kevésbé előnyös* vezetői adottságai: vezetői magatartásába gyakran rejtett agresszió szövedik. Beosztottjai benne az „erőskező” vezetőt látják, aki azonban munkatársaival szemben inkább „kíméletlen”. Igényeiket gyakran figyelmen kívül hagyja, kevésbé empatikus.

Jelmondata: „Mindent mindig tisztázni kell (és lehet), és mindennek mindig sikerülnie kell!”

A mai menedzsmenttudomány szerint ha ez az attitűd kizárólagosan eluralkodik egy vezetőben, akkor az intézményi kultúra, „az intézmény lelke” kárt szenved. Bár az intézmény teljesíti az elvárt feladatokat, előbb-utóbb működésképtelenné válik, mivel a dolgozók az ilyen vezetésre az úgynevezett belső, lelki felmondással reagálnak, nem azonosulnak a „corporate identity”-vel.

2. Az érzelmi, illetve depresszív típusúhoz tartozó vezető az előbbi ellentéte. Magatartását az érzelmek irányítják.

⁹ *F. Riemann: Grundformen der Angst. Eine tiefenpsychologische Studie*. München, 1989.

¹⁰ Vö. i. m.

Elsősorban az érzelmi kapcsolati hálózat megértésére törekszik, az „objektív” tények mellett a munkatársaiba való „beleérzés” igénye vezeti.

E típus *előnyei* a vezetés szempontjából: intenzíven be tudja magát élni-képzelné munkatársai helyzetébe, a munkatársak igényeit előtérbe helyezi. Ő lesz a mindenki által „szeretett vezető”, aki mindig kompromisszumra és harmóniára törekszik.

E típus *kevésbé előnyös* vezetői adottságai: munkatársaival szemben könnyen olyan érzelmi függőségbe kerülhet, amelyből csak nagy lelki erőfeszítés árán tudja magát kiszakítani. Nem határozott, ezért a munkatársaira gyakran elbizonytalanító módon hat. Konfliktusokkal nehezen boldogul. Munkatársai benne a „szegény, szenvedő vezető” látják. Jelmondata: „Mélyen megérintenek a dolgok, átérem a helyzetet...”

A mai menedzsmenttudomány szerint ha ez az attitűd kizárólagosan eluralkodik egy vezetőben, akkor a dolgozóiban a megértettség, de ezzel együtt a szenvedő, depresszív hangulat kerekedik felül. Az eredményességhez szükséges elszánt, érdekeket érvényesítő képesség visszafejlődik. Az intézmény inkább a „nagy család”, mint a munkaközösség képét mutatja, és feladatát nem tudja ellátni.

3. Az érzékelő, illetve kényszeres típushoz tartozó vezető alapbeállítottsága a feladatok, problémák *technikai megoldásának* keresése. A *megvalósíthatóságot* akarja bizonyítani. Irtózik a körülményeskedéstől, a hosszú, emocionális színezetű vitáktól.

E típus *előnyei* a vezetés szempontjából: mindig megtalálja a helyzethez leginkább illő szituatív megoldást.

E típus *kevésbé előnyös* vezetői adottságai: nagy erőfeszítésébe kerül, hogy újra és újra új megoldásokat keresen és találjon, innovatív impulzusok elbizonytalanítják. Nincs koncepcionálisan és hosszú távra kialakított vezérelve, elbizonytalanítja munkatársait. Mások a „gyakorlatias”, de ad hoc módon döntő vezető látják benne. Jelmondata: „Először azt vizsgáljuk, hogy mit lehet most *valóban* tenni...”

4. Az intuitív, illetve hiszteroid típushoz tartozó vezető alapbeállítottsága: nem a probléma és a feladatrészek felől közeledik az egészhez, hanem fordítva, az egészből értelmezi az egyes részeket. Az alapvető összefüggéseket gyorsan és „ösztonösen” felfogja, hasonló, ismétlődő szituációban is képes a korábbiaktól eltérő, új megoldásokat választani.

E típus *előnyei* a vezetés szempontjából: ötletgazdag, intézményében az innovatív gondolkodást és cselekvést serkenti. Magával ragadja, lelkesíti munkatársait. Kreativitásával biztosítja az intézmény folyamatos, dinamikus versenyképességét, a változó követelményekre való gyors és hatékony reagálást.

E típus *kevésbé előnyös* vezetői adottságai: megoldási javaslatai a dolgozókat gyakran megdöbbenetik, azok gyakran ötletszerűnek, nehezen követhetőnek tűnnek. Innovatív beállítottsága magas fokú flexibilitást követel meg

beosztottjaitól. Ezért ő a „zseniális, de fárasztó” (vagy kiszámíthatatlan), „karizmatikus” vezető. Jelszava: „Itt most kézenfekvő, hogy... És már van is egy ötletem...!”

Rieman egy további típust is alkalmaz: a *narcisztikus, önmagát alakító vezetővel* csak nála találkozunk.

Erőssége: az intézmény lelkes, elkápráztató, meggyőző képviselője. Fő célja a hatás, és nem az eredményesség. Ennek minden más érdeket alárendel.

Gyengéje: az intézmény sikerességét a saját sikere mögé helyezi.

Összegzés

A tipológiák mindig ideáltipikusak. Abszolút értelemben senkire sem vonatkoznak, inkább azt segítik felismerni, hogy ki-ki milyen *alaptendenciákat* hordoz magában. A cél egyrészt az, hogy a vezető önmagáról, személyiségéből adódó diszpozíciójáról tájékozódjon. Másrészt a típusokkal való foglalkozás lehetővé teszi a karakterek jellemzőinek megismerését és azok egyes alkotóelemeinek tudatos begyakorlását. Ha ez sikerül, akkor egyrészt jelentősen növekedhet a vezető cselekvési szabadsága és vezetésének minősége. Ez a menedzsment szempontjából fontos. Psztorálpiszichológiai szempontból viszont az a lényeges, hogy ezáltal a vezetéssel járó, elkerülhetetlen és permanens feszültség és pszichikai megterhelés jelentősen csökkenthető, és a vezető pszichikai egészsége megóvható.

A jobb összehasonlíthatóság kedvéért táblázatban is összefoglalom az eddig mondottakat:

1. *A gondolkodó, illetve skizoid típus, a távolságot tartó vezető*
 - erőssége: tárgyilagos, feladatorientált, megőrzi függetlenségét, tud absztrahálni.
 - gyengéje: kevésbé empatikus, a munkatársak igényeit figyelmen kívül hagyja.
2. *Az érzelmi, illetve depresszív típus, a kompromisszumra, harmóniára törekvő vezető*
 - erőssége: a munkatársak igényeit előtérbe helyezi.
 - gyengéje: nem eléggé határozott, a konfliktusokkal nehezen boldogul.
3. *Az érzékelő, illetve kényszeres típus, a rendszerető vezető*
 - erőssége: megbízható, tiszteli a hagyományokat, előírásokat.
 - gyengéje: tépelődő, a nyílt döntési helyzetek, innovatív impulzusok elbizonytalanítják.
4. *Az intuitív, illetve hiszteroid típus, az ötletgazdag vezető*
 - erőssége: kreatív, érdeklik az újítások, magával ragadja, lelkesíti munkatársait.
 - gyengéje: ötletszerű, a folyamatosság hiánya.
5. *A narcisztikus típus, az önmagát alakító vezető*
 - erőssége: az intézmény meggyőző képviselője.
 - gyengéje: az intézmény sikerességét a saját sikere mögé helyezi.

A VEZETÉS – HATALOMGYAKORLÁS

A vezetési stílust legalább annyira meghatározzák a személyiségtípushoz kapcsolódó diszpozíciók, mint a tudatosan választott menedzsmentmódszerek. Az előbbiek gyakran azért dominálnak, mert „öszönösen” történnek, elsősorban vezetői stresszhelyzetekben. Ha valaki tájékozódni kíván saját személyiségtípusáról, elég, ha ilyen szituációkban pontosan megfigyeli vezetői attitűdjét.

A fenti kategóriák nemcsak arról döntenek, hogy egy vezető hogyan bánik beosztottjaival, hogyan törekszik feladatokat, problémák megoldására, hanem végső soron azt is meghatározzák, hogy ki-képpen hogyan bánik a *hatalommal*.

A vezetés – az egyházban, a gyülekezeti gyakorlatban és a diakóniai intézményi munkában is – *hatalomgyakorlás*.¹¹ Az ember nem tud nem hatalmat gyakorolni, mert az a léthez kapcsolódó adottság. A hatalom gyakorlása a mélypszichológiai elképzelés szerint *hatalomélményt* is jelent. Az egészséges személyiségfejlődés során tanulunk meg a hatalommal úgy élni, hogy az a kapcsolatok, közösségi létünk számára *konstruktív* módon történjék, tendenciájában ne a másik megsemmisítésére irányuljon. Így alakul ki az embertársi, felebaráti közösségérzet és életbeállítottság.¹²

Az úgynevezett *természetes autoritást* úgy képzelhetjük el, hogy valaki ilyen személyiséggé fejlődött. A vezető csak akkor tud „jól” vezetni, ha felismeri és gyakorolja a személyiségtípusához kapcsolódó természetes autoritás formáját.

Az autoritás, a *vezetői tekintély* egészséges formában akkor valósul meg, ha a vezetett közösség a vezető *kompetenciáját* felismeri, és értékeli, hogy az kontrollálhatóan a közösség érdekeit reprezentálja. Így jön létre az úgynevezett *funkcionális autoritás*, amely ideális esetben mind a személyiségbeni diszpozíciókból, mind a közösségtől kapott funkció betöltéséből alakul ki.

Az autoritás destruktív megjelenése az úgynevezett *autoriter* (uralomvágytól hajtott) *személyiség*.¹³ Az ilyen magatartásforma akkor fejlődik ki, ha egy vezető vakon engedelmessé akar a magasabb szintű tekintélyeknek. A diktatórikus államrendekből ismerjük ezt a jelenséget.

A hatalom gyakorlása mögött a mélypszichológiai értelmezés szerint a *hatalomélmény* rejlik. A vezetés aspektusából is igen elgondolkodtató *Bálint Mihály* általános megfigyelése:¹⁴ ismeretes, hogy egyesek tudatosan teszik ki

magukat borzongató szituációknak, például akkor is felülnek a gyors körhintára, ha tudják, hogy félnek attól. Bálint ezt a jelenséget *félelemkéjnek*¹⁵ nevezi. A vezetés ambivalens érzelmet vált ki: felelősségérzetet és *izgalmat, izgalmi állapotot* is okoz(hat).¹⁶ Mivel az „eredmény” teljes bizonyossággal sohasem prognosztizálható, a vezetéshez mindig kapcsolódik egyfajta rizikómomentum is. Egészséges megjelenési formájában ennek vállalása serkentőleg hat. Ha viszont a vezetés kiolthatatlan belső pszichikai igényné, kényszerré, *szenvedéllyé* válik, akkor ez gyakran az olthatatlanná vált, generalizálódott félelemkéjről való lemondás képtelenségére vezethető vissza. Extrém formában az ember (a vezető) már nem tud lemondani a normálnál sokkal magasabb *izgalmi szintről*, az állandó „tűzzel való játékról”; mint akármely materiális drogtól, függővé válik tőle.

A vezetői önismeret és az intézményi érdek így nyilvánvalóan meg kell hogy követelje a vezető önismereti kompetenciáját, vagyis azt, hogy a vezető tudatosan tudja kezelni ezt a funkciójának gyakorlásától elválaszthatatlan ambivalenciát.

Ezek mellett az intrapszichikai faktorok mellett más összefüggésben is elengedhetetlen követelmény a vezetői önismeret:¹⁷ aki egyházban és diakóniában vezető funkciót tölt be, tudatosítsa magában *individuuálisan operacionálízálható hatalomkonceptióját*.¹⁸ Néhány szempont ehhez a pozícióalkotáshoz:

1. A keresztény tradícióban a hatalomgyakorláshoz való viszony ambivalens: a hatalomról való lemondás igényének és a hatalomgyakorlás elkerülhetetlenségének feszültsége jelentkezik gyakran. A „hajtsátok (jó) uralmatok alá a földet” teremtési ajánlását és a szeretet ajánlását sokszor ellentétként értelmezik. A hatalommal való élés így sokszor kényszeredetté, deformálttá válik, és nem szolgálja az intézmény, a vezetés érdekeit. A személyes pozícióalkotásnál egyebek között a következőket jó figyelembe venni:

a) A hatalomszeretetet szolgálatként való keresztény interpretációja a hatalomról való implicit lemondás által igyekszik a hatalmat határok közé szorítani és a felebarát javára fordítani.

b) Tény, hogy ez az interpretáció gyakran az autokrata klerikális hatalomgyakorlás vagy a hatalommal való visszaélés igazolását célozta.

¹¹ A. Adler úgy találta, hogy az embernek elengedhetetlenül szüksége van a hatalom gyakorlására ahhoz, hogy gyöttrő kisebbségi érzését legyőzze. Vö. Hézszer Gábor: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. 4. kiad. Kálvin Kiadó, Budapest, 2002. 17. k.

¹² Vö. K. Winkler, i. m.

¹³ Th. W. Adorno erre vonatkozó kutatásait a *Studien zum autoritären Charakter* (1950) című munkájában foglalta össze.

¹⁴ Részletesen lásd M. Hoffmeister: Michael Balints Beitrag zur Theorie und Technik der Psychoanalyse. In: *Psychologie des 20. Jahrhunderts*. 1977. 276. o.

¹⁵ A német szakirodalom az *Angstlust* kifejezést használja.

¹⁶ Ipari, gazdasági menedzserek számolnak be erről.

¹⁷ A menedzsmenttudományban ma általánosan elfogadott nézet, hogy ehhez csoportos vezetői alapképzésre és folyamatos szupervízióra van szükség (a vezetésre vonatkozóan a szaknyelv a *coaching* kifejezést használja).

¹⁸ A személyesen operacionálízálható teória fogalma a humanista pszichológiából, C. Rogerstól származik. Olyan személyesen kialakított elmélet jelent, amely a vonatkozó tudományos felismeréseket individuálisan, a saját munkaterületre és személyiségre dolgozza fel. Ez Rogers értelmezésben egy állandó, időről időre tovább alakuló, dinamikus folyamat, és nem egy egyszer s mindenkorra kialakított, megváltoztathatatlan teóriarendszer.

c) A keresztények hatalomgyakorlása a keresztény szabadságon orientálódik. A vallás- és életgyakorlat önfelelősségét és önállóságát segíti, és mások megerősödésére törekszik (ma ezt a világi szaknyelvben az *empowerment* fogalma fejezi ki).

d) A hatalom gyakorlása egyházi és diakóniai területen akkor történik felelősségteljesen,

- ha a célt teológiailag meg tudja indokolni,
- ha a feladat meghatározása egyenlő mértékben igazodik a célhoz és a munkatársak személyiségéhez,
- ha betartja a törvényeket,
- ha motivációja és érdekei, a szervezeti forma nyílt, mindenki számára áttekinthető,
- ha rendszeresen számot ad tevékenységéről,
- ha a tervezésben való részvétel lehetősége általánosan biztosított.

2. A vezetőnek jó tudatosítania magában, hogy éppen milyen hatalmi formát gyakorol. A következő formákat szokták megkülönböztetni:

– *Pozicionális/irányító* hatalom. A vezető pozíciójánál/funkciójánál fogva *döntési* hatalommal rendelkezik, amelyet egy felsőbb instancia delegációjában fejt ki (például zsinat-presbiteri alapon vagy az egyház, az állam megbízásából kapott mandátum stb.).

– *A szankcionálás* hatalma. Az elismerés/elítélés általi kapcsolati (szeretetmegvonó/szeretetet adó) hatalom.

– *A definiálás* hatalma. *Per definitionem* történő döntés mások élet(érzés)éről, például bűnösnek vagy nem bűnösnek nyilvánítás.

– *A kompetencia* (információ) hatalma. Az információval, szakismerettel rendelkező (kis)ember hatalma a laikus felett.

– *A kapcsolatteremtés* (kapcsolatteremtő kompetencia) hatalma. „Azzal lép kapcsolatba, akivel akar.”

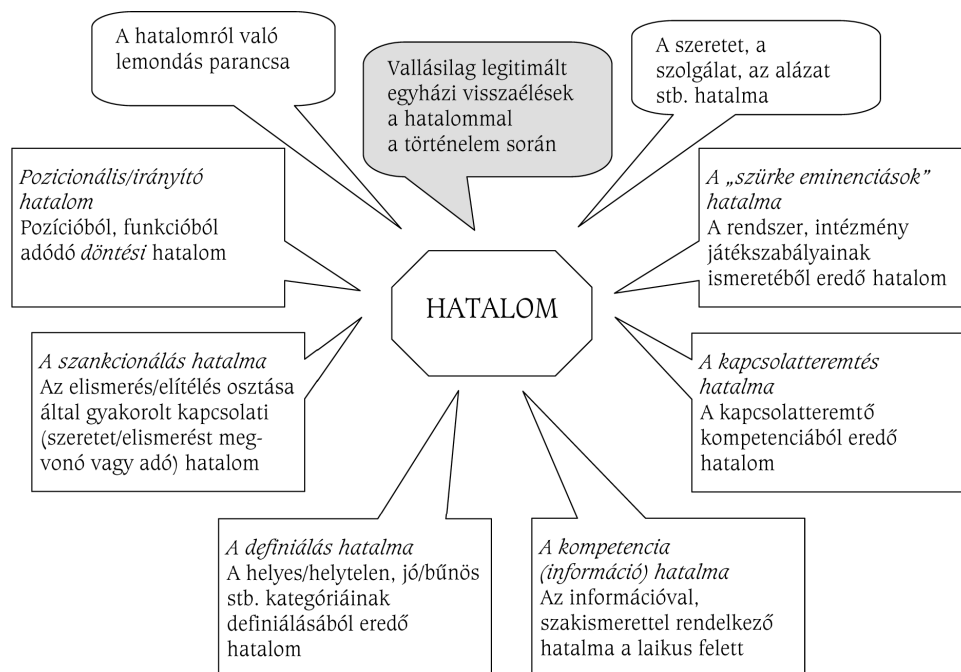
– *A szürke eminenciások* hatalma. A hatalom alapja: a(z) uralkodó) rendszer játékszabályai, alkotóelemei gyengéinek precíz ismerete.

A gyülekezeti gyakorlatban a lelkésznők és a lelkészek viszonylag nagy interpretációs és kapcsolati hatalommal rendelkeznek, döntési hatalmukban az irányító testületektől kapott mandátum által erősen korlátozottak. A diakónia terén viszont egyértelmű a pozicionális hatalom.

A lenti összefoglaló ábra érzékelteti, hogy milyen különböző vetületek mentén jelentkezik az egyházi, diakóniai vezetésben a hatalom.

Az áttekintésből kitűnik: a vezetői hatalom elemei közül több is *pszichikailag*, kapcsolati síkon hat. A szankcionáló (elismerést adó vagy megvonó), az élő kapcsolatot tartó vagy formalizáló, a jót-rosszat definiáló vezető mindig beosztottjai és *az intézmény lelkére is hat*. Ez a hatás pedig, állapítja meg a modern menedzsmenttapasztalat, legalább annyira meghatározza az intézmény prosperitását, mint a jó ökonomiai gazdálkodás. Egyesek szerint döntően: az elkötelezett, az intézménnyel azonosulni tudó, magukat elismert és nélkülözhetetlen résznek érző dolgozók teljesítménye messze meghaladja a vasszigorral irányított, de belső felmondásba menekült munkatársak produktivitását.

A betheli Bodelschwingh Diakóniai Intézet alapítója dolgozószobájának falán az 1890-es években függött egy tábla, amelyen ez állt: „Ha azt akarom, hogy intézetem jól működjön, és a gondozottjaink jó ellátást kapjanak, akkor biztosítanom kell, hogy munkatársaim jól érezzék magukat nálunk.” Bethel hamarosan a világ legnagyobb és legsikeresebb diakóniai vállalkozása lett. Elgondolkodtató viszont, hogy ezt a táblát az 1990-es évek végén találta meg egy egyháztörténész, akkor, amikor Bethel történelmének legsúlyosabb intézményi identitáskrizisét élte át.

SZÉKELY ANDRÁS

A népességfogyás pszichoszociális háttértényezői Magyarországon

A népességfogyás a volt szocialista országok többségében, így Magyarországon is súlyos probléma, amelynek elemzése és okainak feltárása a magatartástudományok, az egészségtudományok és a szociológia egyik legfontosabb feladata. A népességfogyás ugyanis együtt jár a lakosság elöregedésével, amely folyamat a jelenleg még úgy-ahogy működő szociális rendszereket alapjaiban veszélyezteti, és néhány évtizedes távon hatalmas, sok esetben megoldhatatlan problémákat vet fel. Az alacsony születésszám következtében egyre kevesebb aktív embernek kell eltartania az egyre nagyobb számú nyugdíjas réteget, akik joggal várják el, hogy visszakapják ugyanazt a szolgáltatást, amit ők hajdanán kifizettek az akkori nyugdíjasoknak. Emellett az aktív dolgozó réteg csökkenése negatívan hat az egészségbiztosításban rendelkezésre álló összegré is, komoly működési gondokat okozva. Másrészt a munkaerő számának csökkenése munkaerő-piaci problémákat okoz, amelyet csak részben lehet a bevándorlás ösztönzésével pótolni, egyrészt mivel a bevándorlók többsége alacsony szakképzettségű, másrészt, ahogyan azt Európa nyugati felében láthatjuk, komoly kulturális problémákat vet fel a bevándorlók hatalmas, nem asszimilálódott tömege, akik a befogadó ország szokásainak elsajátítása helyett saját hagyományaik megőrzését, terjesztését, jogrendbe foglalását tűzik célul maguk elé.

Magyarországon a helyzet még a térség más országaihoz hasonlítva is rossz. Utoljára 1980-ban volt pozitív, +0,3%-os a növekedési ráta hazánkban, ám azóta folyamatosan fogy a hazai népesség. 1992-ben az évi 30 ezret is átlépte a fogyás, 1999-ben elérve csaknem a 49 ezres lélekszámot. Azóta kicsit javult a helyzet, ám napjainkban is magas, 2005-ben 3,8% volt a népesség csökkenésének mértéke. Nálunk rosszabb mutatókkal csak a volt Szovjetunió országainak többsége, illetve Bulgária rendelkezik, míg a szomszédos országokban sokkal kedvezőbb számokat látunk.

Ország	Népesség alakulása (ezrelék)	Megjegyzés
Lengyelország	-0,3	2005-ös adat
Csehország	-0,5	"
Olaszország	-0,5	"
Szlovénia	-0,5	"
Horvátország	-1,7	"
Németország	-1,7	"
Románia	-2,1	"
Észtország	-2,5	"
<i>Magyarország</i>	-3,8	"
Bulgária	-5,6	"
Litvánia	-4,0	"
Lettország	-4,9	"
Szerbia és Montenegró	-2,7	2004-es adat
Fehéroroszország	-5,2	"
Oroszország	-5,5	"
Ukrajna	-7,1	"

A nyugat-európai országok közül egyedül Olaszország (-0,5%) és Németország (-1,7%) népessége fogy, az utóbbi esetében valószínűleg a volt NDK rontja le a mutatót. (A népesség alakulásának mutatójában a be-, illetve kivándorlás adatai is benne vannak).

Mi lehet az oka, hogy hazánk ilyen rossz helyen áll? A népességfogyást két fő szempontból kell vizsgálnunk: a korai halálozás és az alacsony születésszám oldaláról.

KORAI HALÁLOZÁS – MIÉRT HALNAK MEG A KÖZÉPKORÚ FÉRFIAK MAGYARORSZÁGON?

Mivel a halál természetszerűleg elkerülhetetlen, meg kell húzni azt az életkorhatárt, ami alatt a halálozást rendellenesnek, elkerülhetőnek, megelőzhetőnek nevezzük. Azt mondjuk, a 65 év alatti halálozás korai; ha valaki 65 éves kora előtt hal meg, annak valamilyen, a szükséges és el-

fogadható okokon kívül valamilyen más oka is kellett, hogy legyen, ami nem magyarázható az ember genetikai programjával. Magyarországon a különböző korosztályokat megvizsgálva azt találjuk, hogy a középkorú, 45–64 éves férfiak halálzási aránya nagyon magas, rosszabb, mint az 1930-as években volt, annak ellenére, hogy az orvostudomány az elmúlt 70 évben rengeteget fejlődött. 2005-ben a 45–49 éves korosztályban a halálozás 16%-kal volt magasabb, mint 1980-ban, az 50–54 éves korosztályban 9%-kal. Más számokkal kifejezve ma Magyarországon a férfiak születéskor várható élettartama 68,6 év, míg az EU 25 tagállamában együtt átlagosan 76,4 év, azaz 7,8 évvel maradunk el az átlagtól. A nők esetében ez az elmaradás „mindössze” 5,2 év. A 65 éves kort megélt férfiak azonban már 78,1 éves korukig élhetnek átlagosan hazánkban, az EU-átlag 81 évvel szemben, vagyis az elmaradás csaknem 5 évvel, 2,9 évre csökkent, a nők esetében 2,6 évre, tehát a nemek és országok közti különbség erre az életkorra jelentősen kisebb lesz.

A halálokok tekintetében megfigyelhető, hogy egyes halálokok – májbetegségek, daganatos megbetegedések és isémiás szívbetegségek – esetében a halálozás 1980 óta nőtt.

Ezek a tünetek, de melyek az okok? Mi magyarázza a középkorú férfiak ilyen magas halálozását, egyes halálokok számszerű növekedését az orvostudomány fejlődése ellenére?

A Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézete az elmúlt 19 évben több országos reprezentatív (nem, kor és lakóhely szerint) felmérést végzett, amelyek keretében egészséggel, lelkiállapottal, szociális helyzettel kapcsolatos kérdéseket tettünk fel. A megkérdezett személyek száma az utolsó, feldolgozott felmérés idején, 2002-ben (Hungarostudy 2002) csaknem 13 ezer fő volt. A felmérésen alapuló kutatás során olyan pszichoszociális kapcsolatokat kerestünk, amelyek magyarázatokat adhatnak ezekre a kérdésekre.

Megvizsgálva a különböző halálokok és egyes mutatók kapcsolatát, két mérőszámot fontos kiemelünk. Az egyik a depresszió (Beck Depression Index, BDI), amely sajnos az egyik legkomolyabb népbetegséggé vált nemcsak hazánkban, hanem az egész fejlett világban is. Magyarországon 2002-ben a népesség 13,4%-a, azaz minden nyolcadik ember (kezelést igénylő) depressziós tünetektől szenvedett, és ez több mint a felénél, 7,6%-nál már súlyos mértékű volt. Hasonlóan súlyos a helyzet hazánkban az anómia, azaz az értékvesztést, értéknélküliséget, kilátástalanságot kifejező mutató tekintetében. Ezek a mutatók a középkorú férfiak halálozásával szoros kapcsolatot mutatnak, vagyis az ország azon területein, ahol magasabb a depresszió, kisebb a bizalom az értékekben, ott a halálozási mutatók is magasabbak.

De mi az, amit ezzel szembeállíthatunk? Mi védi, védheti meg a középkorú férfiakat a korai halálozástól? A Hungarostudy 2002 felmérés alapján – más országbeli ku-

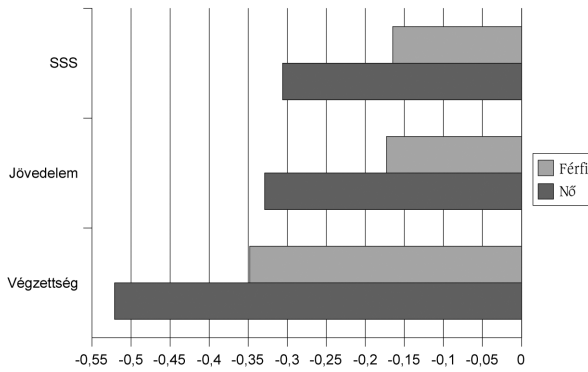
tatásokkal egybehangzóan – azt találtuk, hogy nagyon fontos védőfaktor a végzettség (ami szorosan összefügg a jövedelemmel és a szociális helyzettel), valamint a szociális kapcsolatok, a közösségek megléte, az úgynevezett *társadalmi tőke*. Azokban az országrészekben, ahol a megkérdezettek magasabb arányban tartoznak valamely civil szervezethez, kapcsolódnak valamely közösséghez, a halálozási mutatók kedvezőbbek.

Természetesen ezek a mutatók egymással is összefüggnek, hiszen a közösségek, a kis csoportok pont az értékekkel kapcsolatban, azokon keresztül tudják kifejteni hatásvukat. A közösségek értékteremtő szerepe elvitathatatlan, a másik ember, a közösség többi tagjának megismerése, az együttműködés bármilyen szintje erősíti az egyént, segít szembeszállni a mai világban eluralkodott érték nélküli szemlélettel. A médiából, annak minden formájából ömlő, a fogyasztói társadalmat erősítő, az embert fogyasztóvá tevő világvég, vagy inkább világvég-nélküliség ugyanis az anómiát, a tartós értékek hiányát, a rövid távú gondolkodást, a mának élést erősíti, míg a közösség megtanítja az egyént a másik ember tiszteletére, szeretetére, a tartós értékek keresésére. Míg a fogyasztói társadalom ideálja az érték nélküli, így könnyedén manipulálható, vásárlásra bármikor rábíráható ember, a működő közösségek már csupán létükkel is szemben állnak ezzel a szemlélettel.

Ez az a pont, ahol a vallásoknak, az egyházaknak kiemelten fontos szerepük van. Az egyházak – katolikus vagy protestáns, keresztény vagy nem keresztény – mindig közösségekben működnek, közösségeken keresztül fejtik ki erejüket. Ha egy egyház közösségi léte megszűnik, maga az egyház szűnik meg. De ha működnek, még azok számára is jelként, értéknek léphetnek fel, akik csupán kívülről szemlélik őket. Ezáltal a transzcendens értékek kutatása, a túlvilági élet kiérdekléséért való küzdelem a világi haszonnal, értéktudatos étellel párosul, amely hosszú távon a népességszám alakulására is pozitív hatással van, és nem csupán a közismerten magasabb gyermekvállalási kedv következtében, hanem a lélekben kiegyensúlyozottabb, céltudatos, és így végeredményben egészségesebb egyéni életeken keresztül is.

Meg kell említenünk egy fontos kutatási eredményt, amelyet a Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézetét vezető Kopp Mária professzor és Skrabski Árpád mutatott ki, és a *Journal of Epidemiology and Community Health*-ben közölt. A kistérségek szintjén összevetve a középkorú férfiak halálozási adatait a férfiak, illetve a nők végzettségével, jövedelmével és szociális helyzetük önbecslésével, azt találták, hogy érdekes módon a nőket jellemző értékek erősebb hatást gyakoroltak a halálozásra, mint a férfiakat leírók.

Korrelációs együtthatók, középkorú férfiak halálózása

Amint az ábrán látható, a nők végzettsége, jövedelme és szociális helyzetének önbecsítése (SSS, Subjective Social Status) erősebb kapcsolatot mutat a férfiak halálózásával, más szavakkal: ahol a nők magasabb végzettségűek, többet keresnek és jobban meg vannak elégedve a helyzetükkel, ott a középkorú férfiak körében alacsonyabb a halálózás. Ennek az érdekes összefüggésnek a magyarázata a férfiak és a nők hagyományos nemi szerepéből ered, ami szerint a család fenntartójának, a férfinak a felelőssége az anyagi biztonság megteremtése. Ahol ennek – akár önhibájukból, akár rajtuk kívülálló okból – a férfiak nem tudnak megfelelni, ott a házastársak, a nők oldaláról érkező elvárás olyan tartós stresszforrás lehet, ami hosszabb távon a férfiak halálát okozhatja. Ez a kapcsolat közvetve szintén a különböző közösségek fontosságára utal, hiszen elvárásaink valamilyen módon külső forrásokból erednek, amelyeket meghatároznak azok a közösségek, amelyekben aktívan részt veszünk, és amelyek a követendő, elérendő értékeket meghatározzák számunkra. Ha a legfontosabb érték az anyagi helyzet, a fogyasztói igények azonnali kielégítése, akkor a (vélt vagy valós) szegénység elviselhetetlen problémává válik.

A SZÜLETÉSSZÁM ALAKULÁSA

A népességfogyást jelentősen befolyásoló másik tényező az idő előtti halálózáson kívül a születések számának alakulása. Ugyan ezt a mutatót nagyon sok tényező befolyásolja, én itt két szempontot emelek ki: az abortuszt, illetve a meg nem született gyermekek kérdését.

Abortusz

Magyarország az abortusz dolgában nagyon rossz helyen áll Európában. Az abortuszok aránya az összes terhességhez képest az 1980-as 32%-ról 2005-re 30%-ra csökkent, ám időközben 1990-ben 39%-on tetőzött. Ez azt jelenti, hogy csaknem minden harmadik terhesség abortusszal végződik. Eközben a volt szocialista országokban a helyzet csaknem mindenhol jobb, mint nálunk, kivéve Észtor-

szágot, Romániát és Oroszországot, de Bulgária már kedvezőbb, bár szintén igen magas mutatóval rendelkezik.

A Hungarostudy 2002 felmérésben feltettük azt a kérdést, hogy a kérdezettnek volt-e már életében abortusza, majd ezt a kérdést összehasonlítva más mutatókkal, megvizsgáltuk, kiknek a körében magasabb az abortusz aránya. A válaszokat természetesen a nők arányában kell nézni.

- A népesség 23%-a, tehát csaknem minden ötödik nő átesett életében abortuszon. Ez az arány különösen magas Budapesten, ahol eléri a 36%-ot, ott tehát a nők harmada válaszolt igennel.

- A gyerekszám alapján megfigyelhető, hogy a többgyermekeseknek több abortuszuk volt.

- Családi állapot szerint a házasok és az elváltak körében volt magasabb az igennel válaszolók aránya.

- Végzettség szerint nézve összetettebb a helyzet, a fiatalabbak körében egyértelműen kimutatható, hogy a végzettség emelkedésével csökken az abortusz előfordulása, ellenben az idősebbek körében a kapcsolat fordított, ami egy néhány évtizeddel ezelőtt bekövetkezett szemléletváltással indokolható (Ratkó-korszak és következményei).

- Vallásosság tekintetében egyértelmű, hogy a vallások között alacsonyabb az abortusz előfordulása, de még mindig igen magas, a rendszeres vallásgyakorlók körében is eléri a 10%-ot.

Ezeket a tényezőket megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy hazánkban az abortusz még mindig a születésszabályozás bevett, elfogadott formája, ami egyrészt a felvilágosító tevékenység, másrészt az egészségügyi rendszer súlyos hiányosságaira utal.

Nem felejtethetjük el azonban azt sem, hogy a fogyasztói társadalom, az anómia, azaz az értéknélküliség egyértelműen az abortuszt, a terhességmegszakítást ösztönzi. A gyermek, a magzat ezen ideológia szerint nem más, mint egyfajta fogyasztási cikk, olyan termék, amelynek megvan a maga rendeltetése, a maga ideje, szerepe, és ha valamilyen okból ezeknek nem felel meg, ha kényelmetlen, ha akadályoz, ha „terhes”, akkor nem tartunk rá igényt, nem vesszük meg, eldobjuk. A teljes értékű család, amely gyermek nélkül soha nem lehet teljes, idejétmúlt, haszontalan, értéktelen fogalomná vált.

Meg nem született gyermekek

A Hungarostudy 2002 kérdőívben feltettük azt a kérdést, hogy a válaszoló a meglévő gyermekei mellett összesen hány gyermeket szeretne vagy szeretett volna korábban. A két értéket összehasonlítva fontos, figyelemre méltó összefüggéseket vehettünk észre.

	Gyermekeinek száma	Hány gyermeket szeretne/szeretett volna
Férfi	1,47	2,17
Nő	1,69	2,20
Össz.	1,59	2,19

Amint a táblázat mutatja, a kívánt gyermekek száma a teljes népesség körében eléri azt a számot, ami a népesség növekedéséhez szükséges lenne, ennek ellenére csupán 1,59 gyermek született meg átlagosan. Miért van ez a különbség? Hol vannak a kívánt, de meg nem született gyermekek?

Végzettség szerint megvizsgálva azt találtuk, hogy a legnagyobb különbség a két érték közt férfiak esetében az érettségivel rendelkezők közt van, míg a nők körében a felsőfokú végzettség tűnik a legnagyobb akadállyal. 42 éves kor alatt a nők körében 1,2 gyerek a különbség átlagosan, míg 42 éves kortól felfelé 0,69 gyermek, férfiak közt ez a különbség valamivel alacsonyabb. Ez mutatja a mai társadalom egyik nagy problémáját, hogy míg a tanulás, a végzettség a siker egyfajta fokmérője, az életminőségben keresztül pedig egyben az egészség egyik támasza is, ugyanez szemben áll a gyermekvállalással. Ez érthető, ha figyelembe vesszük egyrészt a tanulásra fordított időt és energiát, valamint azt az igényt, hogy az egyén szeretné kamatoztatni, kihasználni a tanultakat, karriert befutni, amiben a gyermek akadályozza. A társadalom, a döntéshozók legfontosabb feladata az lenne, hogy ebben nyújtson segítséget a gyermekvállalók munkába állásának támogatásával, akár a távmunka-lehetőségek, akár a munkaadók ösztönzésén keresztül. Ez segíthetné, hogy a népességfogyás csökkenése mellett a tanulásba fektetett energia, a családok, elsősorban a nők tudása, tehetsége ne vesszen el a társadalom számára. Hogy ez valóban működhet, arra az egyik legjobb példa a francia elnökjelölt, Ségolène Royal, aki négy gyermek édesanyjaként futotta be karrierjét.

GÁNC S PÉTER

Küldetéstudat az egyházi szolgálatban

33 évi lelkészi szolgálatom tapasztalatai alapján, személyes hangon szeretnék választ keresni a címben felvetett témakör kérdéseire. A „küldetéstudat” súlyos fogalmát nyelvtanilag szétbontva, „ígésített” formában próbálom értelmezni. Három egyszerűnek tűnő, de megkerülhetetlen alapkérdést vetek fel: Tudom-e, kinek a küldetésében járok? Tudom-e, hová, kikhez küldettem? Tudom-e, mivel, mire küldettem el?

KI A FELADÓ?

Az egyházi, ezen belül a lelkészi szolgálatban soha nem lehetünk „névtelen levelek”. Három éve tartó püspöki szolgálatom legfelemelőbb pillanatai az ordinációs alkalmak voltak. A lelkészavató imádság reménység szerint életre szóló, ünnepélyes mondatait idézem: „Úr Jézus Krisztus! Te rendelsz apostolokat és prófétákat, pásztorokat és tanítókat a te szent egyházzad építésére, és te készíted fel őket szolgálatra Szentlelked sokféle ajándékával...”¹ Igénybe véve a lelkészképzés egyházunkban immár 450 éve szervezett intézményét, ő készít fel a szolgálatra, a küldetésre, kissé elkoptatott szóval: a misszióra.

¹ Agenda, 451. o.

Érdemes ebben az összefüggésében újra meg újra áttanulmányoznunk a Bibliában található elhívási és elküldési történeteket Mózesről egészen Pál apostorig.

Aki elhív és küld, szuverén Úr. Mózes jogos kérdésére így válaszol: *Vagyok, aki vagyok... Így szól Izráel fiaitához: A Vagyok küldött engem hozzátok... (2Móz 3,14)*

Jézusban ez a titokzatos istenarc valóban felénk fordul. Az ő bemutatkozó, kinyilatkoztató *én vagyok*-mondataiból egyértelművé válik: az Élet, az Igazság, a Világosság küldöttei lehetünk. Ő az, aki erővel ruhazza fel tanúit, hiszen neki adatott minden hatalom mennyen és földön.

Ebből a szempontból érdemes áttanulmányozni az LVSZ komoly nemzetközi teológiai munka gyümölcseként született missziói stratégiáját: *Mission in Context*.² Ennek a trinitárius logikát követő három kulcsszava a misszió alapnyára, a Szentháromság munkájára utal: az Atyára, aki formál (*transformation*), a Fiúra, aki megbékéltet (*reconciliation*), a Szentlélekre, aki felhatalmaz (*empowerment*).

Ez a felhatalmazás fejeződik ki az ordinációs liturgia csúcspontján, amikor kézrátétel mellett hangzik a fantasztikus lehetőséget és súlyos felelősséget továbbadó mondat: „Az Úr Jézus, aki elhívott téged az evangélium szolgálatára, maradjon veled mindvégig. Én pedig Krisztus

² LWF, Genf, 2004.

Urunk parancsa alapján, amellyel elküldte apostolait az evangélium hirdetésére, reád bízom az egyház hivatalos igeszolgálatát, felhatalmazlak és kötelezlek az ige hirdetésére és a szentségek kiszolgáltatására, és küldelek, hogy hirdesd az evangéliumot minden teremtménynek az Atya, Fiú, Szentlélek nevében.”³

Ez az elkötelező ordinációs szöveg 33 évvel ezelőtti, budavári indulásom emlékéit idézi fel bennem, ugyanakkor nem lehet nem szólnom a pályaelhagyók (hivatás- vagy küldetésvesztettek) magas arányáról, a hivatás-, illetve küldetés gondozás problematikájáról egyházunkban. *Harmati Béla* püspök elődömet idézem: „A lelkeszi hivatás, a lelkeszi életpálya mindig istenfüggő (vocatio interna) és egyházfüggő (vocatio externa) volt és marad.”⁴

Tapasztalhatjuk, hogy amikor egy-egy szolgatársunk vádaskodó indokkal – „csalódtam az egyházban” – kilép a szolgálatból, akkor többnyire ez a keserű döntés mélyen egzisztenciális, hitbeli válságra is visszavezethető. Ahogy a szolgálatba lépéshez szükséges a *vocatio interna* és *externa* harmonikus ötvözete, a kilépés is mindkettő krízisére, megroppanására utal. Egyszerre kerülünk konfliktusba az egyházzal és annak Urával, önmagunkkal és az egész világgal.

Ezért létfontosságú a szolgálatban állók szükséges szakmai továbbképzése mellett a rendszeres hivatás gondozás, a személyes lelkigondozás. Ennek nyomasztó hiányától sokan szenvednek egyházunkban. A Lelkészakadémia huszonegyedik órában beindult értékes munkája csak részben képes enyhíteni ezt a veszélyes deficitet.

Újra meg újra szükséges, hogy megerősítsünk (rekonfirmáció) annak boldog tudatában, hogy életünk Feladója, küldetésünk mozgatója az egyház élő Ura, Jézus Krisztus. Ez több, mint pusztán küldetéstudat. Ez a küldő Úrral való közösség naponkénti megélését jelenti.

KIK A CÍMZETTEK?

A feladó tisztázása után fontos egyértelműsíteni: hová, kikhez küldettünk? A pontatlan címzésű küldemény könnyen elkallódik, célt téveszt. Itt is érdemes visszatérni a startkőhöz, a jézusi missziói parancsokhoz az evangéliumokban. Máté feljegyzése szerint *minden néphez* küldettünk (Mt 28,19). Márk az *egész világról*, a kozmoszról ír (Mk 16,15). Lukácsnál *a föld végső határáig* szól a mandátum (ApCsel 1,8).

János, a „sas” nagy összefüggéseket mutat meg. Az ἀποστέλλειν helyett a πέμπειν igét használja (Jn 20,21), amely inkább magára a küldetés folyamatára utal, feltárva az üdvtörténet küldetési láncolatát: az Atya küldi a Fiút, a Fiú küldi tanítványait az oldás és kötés felhatalmazásával, a Szentlélek erejével.

³ *Agenda*, 451. o.

⁴ *Mérleken a lelkesz*. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 2000. 21. o.

Bár fő témánk a küldetéstudat az egyházi szolgálatban, a jézusi missziói parancsok (különösen a szinoptikusoknál) világi, ha úgy tetszik, globális, sőt kozmikus távlatokat nyitnak meg. Az ordinációban egyházi szolgálatra kaptunk felhatalmazást, de ez messze túlmutat az egyház határain.

Ebben az összefüggésben vajon hogyan alakult küldetéstudatunk az utóbbi évtizedekben? Eddigi szolgálati időm első felét olyan politikai rendszerben töltöttem, amelyben az egyház mozgásteret erősen körülhatároltan a templomok, gyülekezeti házak falai közé volt szorítva. A rendszerváltással megnyíltak a szolgálati lehetőségek távlatai, amelyeknek szinte csak saját lelki, szellemi és anyagi erőtlenségünk szab határt. Ha korábban a gettósodás veszélye fenyegetett, akkor ma a koncepció nélküli improvizálás, a parttalan ötletelés és kapkodás kísértését kell legyőzni.

Izgalmas feladat megvizsgálni Jézus küldetéstudatának alakulását, például a kánaáni asszony történetének fényében. Ebből kitűnik, hogy Jézus küldetéstudatában egyfajta fejlődés, ugyanakkor határozott prioritások fedezhetőek fel: *Én csak Izráel házának elveszett juhaimhoz küldettem...* (Mt 15,21–28) Ez a perspektíva később egyre szélesebbre táguul. Az Apostolok cselekedeteiben például már koncentrikus körökkel ábrázolható missziói stratégiát fedezhetünk fel: *Tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Júdeában és Samáriában, sőt egészen a föld végső határáig.* (ApCsel 1,8)

Bizonyos tekintetben kétféle harcra van szükség ezen a területen. Küldetéstudatunk, egyéni és közösségi szolgálataink egyik visszatérő kísértése az önzés, a belterjesség. Ma is akadnak még szolgatársak és gyülekezetek, akik az önfenntartásban, önmaguk építésében látják csupán a küldetésüket.

A korábban diktatórikus terrorral erőltetett kollektívizmussal szemben ma az egoista individualizmus fenyegeti életünket. Égető szükség van egymásra figyelő szolidaritásra, egymás terhének felvállalására, egészséges közteherviselésre, áldozatkészségre egyházunkban és társadalmunkban egyaránt.

Ugyanakkor valós veszély a másik kísértés is, hogy a közvetlen helyi feladatok elől az úgynevezett globális kihívások útvesztőjébe menekülünk. Sokat idézzük, de kevéssé követjük a bölcs egyensúlyt kínáló alapelvet: gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan! Komoly bibliai igazságot tár föl a modern német bibliafordítás, amelyben a „felebarát” szó tartalmát „a legközelebbi” (*der Nächste*) szóval adják vissza.

Küldetéstudatunkban, missziói koncepcióinkban fokozatosan táguul perspektívára van szükség. A sónak először a sótartóban, a lámpásnak a lámpatartón kell megtalálnia a helyét, hogy azután a szükséges íz és fény, bölcsen szétszórva, időben jusson el mindazokhoz, akiknek szükségük van rá.

Sokszor citált közhely, mégis újra meg újra meglepünk rólunk: az egyház a benne élőkkel és szolgálókkal

együtt nem önmagáért, hanem a világért van, a világba küldetett. Még akkor is, ha a világ ezt nem igényli, esetleg közönyösen vagy durván elutasítja.

Küldetésünket, az egyház szolgálatát nem a piacgazdaság törvényszerűsége, a kereslet-kínálat racionális logikája határozza meg. Pál apostol biztatása irányadó ma is: *Hirdesd az igét, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan az idő...* (2Tim 4,2) Ez természetesen nem azt jelenti, hogy nem kell figyelni a körülöttünk élők konkrét kérdéseire, gondjaira és örömeire, hogy nem kell keresni a kommunikáció korszerű eszközeit és módszereit. Az ige maga ugyanis nem valamiféle időtlen, steril igazság, hanem élő és ható energiahordozó. Sohasem légtüres térbe, hanem mindig itt és most, konkrét talajba, emberi szívekbe hullik.

Ugyanakkor tudatában kell lennünk küldetésünk lehetőségeinek és határainak is, amit az apostol szemléletes képekkel illusztrál: *Én ültettem, Apollós öntözte, de a növekedést az Isten adja.* (1Kor 3,6) Kapcsolható ehhez Jézus józanító figyelmeztetése: *más a vető, és más az arató.* (Jn 4,37)

MI BÍZATOTT RÁNK?

A „kitől és kikhez küldettünk?” kérdés megválaszolása után végül fontos tudatosítanunk: mi a tartalma küldetésünknek? Küldetésstudatunk kríziseinek egyik fő oka, hogy elveszítjük identitásunkat, ízetlen sóvá leszünk. Szerepzavarba kerülünk, amely előbb-utóbb csődbe viszi egész életünket és szolgálatunkat.

Újra csak személyes életpályám tapasztalataira hivatkozva megkockáztatom, hogy a szerepzavar, az identitásvesztés kísértő veszélye talán kisebb volt a rendszerváltás előtti lefojtott, korlátozott egyházi életben, mint a kilencvenes évek óta ránk szakadt parttalan szabadságban. A politikai és egyházi diktatúra évtizedeiben többé-kevésbé világos volt, hogy meddig, mire szól a küldetés, a kompetencia. Ha úgy tetszik: megtanultuk, meddig enged a póráz.

Akik a teológiai akadémián tanultunk (akkoriban alig harmincan), tudatában voltunk annak, hogy gyülekezeti lelkészi szolgálatra készülünk. Nagyrészt a gyülekezetek támogatásából éltünk. Szoros egymásrautaltságban készültünk a klasszikus lelkészi szolgálatra. Másra nem is adott volna jogosítványt a teológiai diploma.

Az egyházi épületek falai között szívósan dolgoztunk. A szószekekről hangzott az evangélium, végeztük a kazuális szolgálatokat, a lelkipásztori munkát. Az akkori diakóniai játékszabályok szerint gondozhattunk időseket és szellemi fogyatékosokat. Aki feszegetni próbálta a szűk barakk kereteit, hamar falba ütközött...

1989-ben robbanásszerű változás következett be, ami felkészületlenül érte egész egyházunkat. Iskolák, intézmények kerültek vissza egyházi fenntartásba, újak is nyíltak. Megannyi missziói lehetőség a kórházaktól a médián át a

börtönökig. A lelkészeket szinte sokkolta, megszedítette a sok új elvárás és kihívás.

Óriási felelősség nehezedett az egyház vezetőire is: mit szabad felvállalni, visszakérni, átvenni, újraindítani? Mi az Istentől kapott lehetőség és mi a kísértés? Igazán csak hosszabb távon dől majd el, hány bölcs és hány megfontolatlan döntés született.

Néhány lelkész kollégánk akarva-akaratlanul átment intézményvezető menedzserbe, építkezési vállalkozóba, rendezvényszervezőbe. Ez igen veszélyes terep, hiszen olyasmit vállalunk föl, amire valójában nincs képzettségünk, jogosítványunk. Eközben viszont a gyülekezetek pásztorolása háttérbe szorul. Rémlátomásom, hogy egyházunk intézményeket üzemeltető vállalkozássá torzul, miközben az alapfunkció, amire küldtünk, elsikkad, a gyülekezetek élete és szolgálata elsorvad.

Az EHE hallgatói is új kétségek, dilemmák, kísértések kereszttüzében állnak. Tele vagyunk nyitott kérdésekkel:

Merre tovább, merre van az előre?

Elég-e még ma, ha valaki „csak” teológiát tanul?

Van-e még szükség klasszikus értelemben vett gyülekezeti lelkészekre? Szinte kötelezően át kell-e hallgatni más egyetemi szakokra is?

Talán külföldről szükséges importálnunk a korszerű „túlélési” módszereket, kihasználva a bőséges ösztöndíj-lehetőségeket?

Netán igazak a rémhírek, hogy hamarosan munkanélküli lelkészek állnak majd sorba segélyért?

A jövő az úgynevezett „sátorkészítő munkáspapoké”, akiknek van valami más, „normális” világi hivatásuk is?

Mi lesz a hallgatónők jövője? Netán Lettország, Lengyelország vagy Kárpátalja felé tartunk, ahol megtagadják a nők ordinációját?

Óvatosan kereselem az őszinte válaszokat. Biztos, hogy fontos a sokoldalú képzettség, a külföldön megszerezhető gazdag tapasztalat. Ugyanakkor fedezzük fel: bár alig követhető tempóban változik körülöttünk a világ, életünk „Feladója”, az elhívó és küldő Úr ugyanaz! A címzettek, akikhez küldtünk, alapvető gondjai változatlanul az örök emberi kérdések: van-e, aki meghallgat, aki társ, aki testvér? Van-e, aki szeret, és akit én is szerethetek? Van-e valaki, aki célt és értelmet ad az életünknek?

Ezekre az egzisztenciális kérdésekre ma is élő és ma is ható választ ad az evangélium szava. Ma is gyógyulást kínál az igazi, nyitott, befogadó keresztény közösség. A Magyarországi Evangélikus Egyház jövőjét nem a munkanélküliség árnya, hanem a képzett, elkötelezett, „küldetésstudatos” munkások hiánya fenyegeti.

Az egyháznak a benne szolgálókkal együtt nem kell, nem szabad pánikszerű pótcselekvésekbe menekülnie. Létjogosultságunkat nem azzal kell igazolnunk, hogy minél több úgynevezett hasznos állami, szociális funkciót vállalunk át. Ez a sivár haszonelvűség zsákutcába vezet. Az egyház jövője abban a felismerésben rejlik, hogy mer-e újra egyház lenni. Nem több, de nem is kevesebb!

Wolfgang Huber a 21. század teológiai programjáról többek között így vall: „Az emberek ma ismét rákérdeznek az emberi élet szellemi-lelki alapjaira. Az egyházra ismét úgy kezdenek tekinteni, mint a szenttel való találkozás lehetőségének színhelyére. Újra felfedezik az üzenetet arról, hogy Isten nem hagyja magára a világot... Az egyház legfontosabb feladata, hogy istentiszteletei hívogatók és meggyőzők az embereket. Minden fáradságot megér úgy megfogalmazni a hit tartalmát, hogy elérje a ma emberét.”⁵

⁵ Huber, Wolfgang: *Az egyház a 21. században*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2004. 168. o.

Paul Zulehner frappánsan így summázza az egyház szolgálatának, küldetésünknek az igazi esélyét korunkban: „Az évtizedeken át tartó istenbőjt után jön az új istenéség.”⁶

Készülünk céltudatosan arra, hogy mindig és mindennél élő, éltető kenyeret kínálhassunk éhes embertársainknak. Ennek előfeltétele küldetésstudatunk rendszeres ápolása. Imádkozó lélekkel keressük és őrizzük a *vocatio interna* és *externa* egészséges egyensúlyát. Táplálkozunk naponként a küldetésünk Urával megélhető közösségből.

⁶ Uo. 20. o.

KARSAY ESZTER

A lelkeszi szolgálat két pólusa: az igehirdetés és a lelkigondozás

A gyülekezeti élet „szívverése”, központja az istentisztelet és az ige hirdetése. A *gyülekezet gyógyító közösség* – legalábbis annak kellene lennie – Isten erejében és szeretetében. A Szentlélek erőterében, a szentek közösségében gyógyító folyamatok történhetnek: a bűn megvallása, a bűnbocsánat elnyerése, a szabadulás és az öröm átélése. Ugyanakkor az istentisztelet *communio*, közösségélmény az együttes ének, imádás és imádság által. Ez az, amit a virtuális – a televízió vagy rádió közvetített, az interneten hozzáférhető vagy CD-n hallgatható – igehirdetés nem tud megadni.

„A szertartások unalmasak, olykor butaságokat beszél a pap” – mondta egy felekezetét elhagyó, de hitét egy másik egyházi közösségben megélni akaró, intelligens egyetemi tanár. Súlyos kritika, de ez is jelzi, hogy versenyhelyzetben vagyunk mi, mai gyülekezetek, különösen azokon a településeken, ahol az emberek válogathatnak, hogy hova mennek templomba vásárnap. Részben a fogyasztói társadalom, részben a modern technika megjelenésével is magyarázható ez a magatartás, de mindenképpen nagy kihívás nekünk. Önmagáért a liturgiáért kevesen jönnek istentiszteletre, a központi kérdés, ami minket most érint, az igehirdetés. Református egyházunkban kevés a szertartás, a liturgikus rész, ezért különösen nagy hangsúlya van az igehirdetésnek. A legtöbb ember számára szinte minden azon múlik, hogyan prédikál a lelkész. Készülni kell, tanulni és alakítani – azaz reformálni – kell nemcsak az egyházat, hanem önmagunkat és igehirdetésünket. Nem élhetünk meg csupán a múlt örökségéből.

A *jó igehirdetés* alapvető feltétele, hogy *bibliikus* – adott textusról, helyes exegézissel kidolgozott –, *érthető* (azaz modern) nyelven elmondott és a ma emberéhez szóló, *konkrét üzenet* legyen. Alapos felkészülést igényel az igehirdetőtől, hiszen az emberek sok értelmes és élvezetes tudományos előadást hallgathatnak sokféle fórumon. Nem tehetjük meg, hogy mi csak a régit mondjuk, nagy igehirdetőket idézzünk vagy utánozzunk. Az ige örökkévaló, de mai mondanivalójáért meg kell küzdeni. Mit akar ma rajtunk keresztül mondani az örökkévaló Isten? Sok történet van a Bibliában, de mi az, amit nekünk, magyaroknak, ott, ahol élünk, mond az Isten Lelke? Kiknek szólunk, milyen élethelyzetben vannak azok, akik a gyülekezetet alkotják? Jó, ha ismerjük az igehallgatókat. Az igehirdető soha nem önmagát állítja előtérbe, de személyes élménye átsüt a mondanivalón. Érezhető: én magam is szenzációs felfedezésekre jutottam, miközben készültem, és a bibliai szövegek eredeti értelmét kutattam. Nekem is szól, engem is érdekel, alig várom, hogy elmondhassam, amit megértettem az igében. Ez teszi hiteles beszéddé az igehirdetést. Aki nem ezzel a belső érintettséggel és elköteleződéssel lép szószékre, az csupán szép szónoklatot vagy szavalatot mond.

Visszatérő fontos kérdések, amelyek az igehirdetéseink tartalmát illetik: Mit hirdetünk? *A törvényt vagy az evangéliumot?* Csak azt, hogy milyen bűnösök vagyunk, vagy azt is, hogy bocsánatot nyertünk? Félni kell az Istentől, vagy szabad örülni? Jézus a bűnösök barátja volt, ezzel szemben a mai gyülekezetek a tisztességeseknek látszó

társulásai? Moralizálunk csupán, vagy hirdetjük Isten szeretetét és szabadításának örömét?

Emberbarát egyházra van szüksége a mai embernek, emberközeli, gyakorlatias közösségre. A városi nagy gyülekezeteket érdemes kisebb csoportokba szervezni, hogy ott történjen a Biblia tanulmányozása és a közösség gyakorlása. Ehhez a lelkésznek csoportvezetői készséggel is rendelkeznie kell. Ugyanakkor egyre nagyobb az igény az egyéni lelkigondozásra és pásztorolásra is.

A mi gyülekezetünkben hetente négy rendszeres bibliakör és havonta öt rendszeres kiscsoport működik. Beszélgetés közben mélyül el az információ – a bibliai történet feldolgozása, az ige, az ismeret –, és jut el a szívig, hogy életgyakorlattá legyen. A kis közösségek műhelyek is lehetnek, ahol egy-egy igét vagy témát együtt dolgoznak ki a tagok. Mi ezt időnként gyakoroljuk, ami jótékony és hasznos segítség teológusnak és gyülekezeti tagoknak egyaránt. A lelkésznek, aki a bibliaköröket vezeti, ismernie kell a csoportdinamika szabályait, hogy hogyan működik egy csoport. Nem erőszakosan, de határozottan és finoman irányítani kell a beszélgetést. Megszólítani a hallgató tagot, és szelíden leállítani a túl sokat beszélőt – segíteni, hogy a csoport lelkigondozói közösséggé alakuljon, ahol egymással is beszélgetnek az emberek. Ott mindenkinek arca van, tapasztalatait, történetét elmondhatja, meghallgatják, sőt segítséget is kap problémái megoldásához. Ugyanakkor figyelni kell az intimitás fokára is, ami kinélkinél nagyon különböző lehet: ne váljon kínossá, hogy egymás lelkében vájkálnak a tagok. Egy idő után fennáll a veszélye annak, hogy túlságosan zárttá válik a csoport, megmerevednek a kialakult szerepek, befülled a légkör. Időről időre frissíteni, nyitni kell, hogy dinamikus maradjon a közösség.

Ezek a csoportok azonban nem helyettesíthetik a vasárnapi istentiszteleteket. Nem jó, ha vannak fiatalok, akik csak az ifjúsági órákon vesznek részt, de a gyülekezethez egyébként nem kapcsolódnak. Jó közösségteremtő élmény, ha egy-egy csoport valamilyen munkát – diakóniát – tud vállalni és végezni az egész közösség számára. És ne azért hívjunk életre például egy házaskört, mert az mostanában divatos, ha ezzel alternatívát adunk az istentiszteletnek! (A családos fiatalok nehezen tudnak hetente többször a gyülekezetbe eljönni.)

Neurotizált és manipulált társadalmunkban egyre inkább szükség van az egyéni, személyes pásztorolásra: lelki vezetésre és lelkigondozásra. *A lelki vezetés* az egészséges, de magányos, nagy terheket hordozó, vagy valami más (munkanélküliség, életközépi válság stb.) miatt elbizonytalanodott hívő emberek igénye. Olyankor is szükség lehet erre, amikor valaki hitében szeretne növekedni, erősödni. Lelkigondozói jellege van minden igehirdetésnek, és a temetési, keresztlői vagy esküvői előkészítő beszélgetéseknek, amikor a kazuálét igénylők lelki kérdésekről beszélhetnek. Sokan azonban célzatosan is felkeresnek minket azzal, hogy kapcsolati konfliktusukban, krízis-

helyzetükben lelkigondozói beszélgetéssel segítsünk. Felkészültünk-e ezekre? Rendelkezik-e elég szakismerettel a lelkész? Van-e képességünk, türelmünk a (meg)hallgatáshoz? Értünk-e – *Gyökössy Endre* pasztorálpszichológus szavával szólva – az odahallgatáshoz? Vagy csak a beszédhez? Esetleg csupán igéket mondunk fel, sőt ráolvasunk a segítséget kérőre? Van-e karizmánk a lelkigondozásra? Tisztáznunk kell ezeket, mielőtt felajánljuk az ilyenfajta segítségnyújtást.

A lelkigondozás nem válhat kuruzslássá: kísértés lehet ez egy elbizakodott lelkésznek, aki gyógyítani akar. Olykor azonban lehet kiegészítő terápia: hozzám hónapokig járt egy diagnosztizált skizofrén beteg, akinek súlyos rohamai voltak, kórházi kezelésre is szorult. Tőlem lelki és hitbeli segítséget kért. Meghallgattam, tanácsot adtam, imádkoztam vele és érte, de mindig nyomon követtem, hogy hol tart az orvosi kezelése, szedi-e rendszeresen a gyógyszereit. Helyreállt a családi élete, már tud dolgozni, gyógyszerével tünetmentessé vált. Egy depressziós beteg gyülekezeti tagunk mindig jobban lett, amikor tudtunk beszélgetni, ezért orvosa „receptre írta fel” neki, hogy járjon lelkigondozásra, mert ettől láthatóan javul az állapota.

A lelkipásztor önképzése, fejlődése és lelki karbantartása mindehhez égetően fontos. A sportolónak mindennap edzenie kell ahhoz, hogy a versenyen jól teljesítsen, a zenésznek is mindennap gyakorolnia kell, hogy az előadáson jól szerepeljen. Ha egy-két napot kihagy, csak ő tudja, ha többet, akkor a társai is észreveszik, ha heteket, akkor a közönség is érzékeli. És a lelkipásztor? Az igehirdetésen és a lelkigondozáson is érződik, ha csak rutinosan „kezeljük az igét”. Beszélünk általános igazságokat a nagyvilágba, vagy igazán jelen vagyunk, benne vagyunk mi magunk is abban, amit végzünk? Vigyáznunk kell, mert valószínűleg mi leszünk a legutolsók, akik észre vesszük, ha alkalmatlanná váltunk a szolgálatra, mindenki más hamarabb fogja hallani és látni. És szól-e valaki, ha látja? Ki szeret minket annyira, hogy őszintén elmondja kritikáját rólunk? A lelkipásztornak karban kell tartania önmagát: *Viseljetez gondot tehát magatokra és az egész nyájra, amelynek őrizőivé tett titeket a Szentlélek* – mondja Pál ApCsel 20,28-ban.

A lelkészeknek, espereseknek és püspököknek nincs lelkigondozója. Ki törődik a lelkészek és püspökök lelkigondozásával és szupervíziójával? Megoldatlan kérdés ez egyházainkban, pedig égető szükség van rá, hogy megelőzzük a fásultságot, a kiégést, hogy ne elkendőzzük egyéb bajainkat és konfliktusainkat, hanem a megoldásokat keressük. Minden emberekkel foglalkozó szakembernek (egészségügyi dolgozónak, pedagógusnak, szociális munkásnak stb.) szüksége van arra, hogy elakadásait, problémáit átbeszélje egy arra képzett szupervízorral, aki kívülről – fölülről, egy bizonyos távolságból – néz rá a problémára (innen a szupervízió elnevezés), mert abból a távolságból jobban érzékeli és kezeli azt. Szükség van ar-

ra, hogy a lelkipásztor a saját szakmai személyiségének kérdéseivel, kompetenciájával, határaival és más, szolgálata során felmerülő dilemmáival foglalkozzon. Ezt nyújtja ez az új szakterület, amelyet jó volna egyházainkban is ismertté tenni és gyakorolni. A szupervízió új szempontokat ad ahhoz, hogy a megakadt, fáradtságát és egyéb bajait nem (vagy nem jól) ismerő lelkész azután maga oldja meg és válaszolja meg kérdéseit. Mindenkinek van vakfoltja, amelyet nem ismer, kell valaki, aki rámutat és segít felismerni azt. Több év, sőt több évtized után különösen fontos, hogy egy szupervíziós folyamat támogassa a lelkipásztorokat, és védje őket a kiégés ellen.

Olvasni, tanulni, tájékozódni kell a teológiában, pszicho-

lógiában és más tudományokban. Fel kell újítani időnként a könyvtárunkat, hiszen egyre több új szakkönyv jelenik meg magyar nyelven is. Képezzük magunkat! Hitünket és lelkünket karban tartani önvizsgálatot, önismeretet jelent – amelyben megismerjük képességeinket, korlátainkat és határainkat. Szükség van arra, hogy időnként elvonuljunk valahová, mint Jézus is tette, egy félreeső helyre, és pihenjünk, lazítsunk, hogy erőt gyűjtsünk és töltekezzünk.

Ezekre buzdít az apostol 1Tim 4,16-ban: *Gondot viselj magadról és a tudományról, maradj meg azokban, mert ezt cselekedvén mind magadat megtartod, mind a te hallgatóidat.* Bízunk Istenben, de kell a bizalom önmagunkban és a gyülekezet elfogadó szeretetében is.

Krisztusban mindnyájan életre kelnek (1Kor 15,22)

Búcsúbeszéd Sümeghy József ravatala mellett*

Kedves gyászoló család! Kedves gyászoló gyülekezet! Tudom, illene beszélni Sümeghy József lelkész testvérünk egyházat és emberi lelkeket építő szolgálatáról: rábcapai és soproni gyökereiről; líceumi és fasori indíttatásáról; a csodálatos felgyógyulásából is adódó lelkészi elhivatásáról; a soproni teológiai évekről, majd az azt követő mozgalmas szolgálatról; a diakonisszák haláláig tartó gondozásáról; a gyerekek és felnőttek közt szinte utolsó időkig végzett hitoktatói – több mint tanítói, biznyságtévő – nevelő lelkészi tevékenységéről; a több évtizedes (44 éves) gyülekezet- és templomépítő vadosfai szolgálatról; az egyházmegyében espereshelyettesként tett szolgálatáról; a lelkészsképesítő bizottságban az ifjú kollégákat vezető pásztorolásáról. És sorolhatnánk még megannyi területet, ahol Jóska bácsi otthonosan mozgott. Nagy példaképétől és atyai barátjától, Túróczy püspöktől tanulta ezt a sokszínűséget és a segítőkészséget.

De most nem ezekről szeretnék beszélni, amikor a Soproni Evangélikus Egyházközség és az egyházmegye nevében búcsúzom, hanem azokról a személyes élményekről, amelyek Jóska bácsi hatására mélyen belevésték magukat a szívembe.

Emlékszem első kézfogására, amellyel 1998 nyarán a soproni szolgálatba fogadott. Nem tudok elégszer hálát adni Istennek, hogy olyan princípális mellett kezdhettem el szolgálatomat, mint ő, aki ez alatt az idő alatt három fontos dolgra tanított meg.

Az igehirdetést és az arra való felkészülést mindig komolyan vette. „Ez a mi legfontosabb dolgunk – mondta, – igeszerűen és korszerűen hirdetni az evangéliumot. Nem véletlenül köszönünk el úgy egymástól: menj Isten hírével!” Melyikünk ne emlékezne nyolcvan felett is szuggesztív és tiszta tartalmú, isten-, ember- és hazaszeretettel átítatott szolgálataira, ahogy a szószékből kihajolva, gesztikulálva hirdette az ígét.

Így mondta: az emberek nevelése is fő szolgálatunk. Iskolában, utcán, beszélgetésekben, családlátogatásokban. Nem is fáradt el egyikben sem. Nem véletlen, hogy íróasztalán született meg mindenkit megelőzve a szeretett alma mater, a Líceum egyházi visszaigénylésének gondolata. És az is példaértékű, ahogy betegen is látogatott, levelezett, lelkigondozást végzett. Amikor a szanatóriumban meglátogattam, azt mondta: „Most induljunk a szomszéd szobába, mivel ott van egy farádi testvér, látogassuk meg őt.”

Harmadikként az egyház jó rendjére tanított. „Mindenkinek a maga dolgát jól tanulja, jól végezze...” – idézte számtalanszor. De mindig hozzá is tette az ehhez erőt adó jelszót: Józsi 1,9-ből: *Légy erős és bátor. Ne félj és ne rettegj, mert veled van Istened, az Úr, mindenütt, amerre csak jársz.* Hányszor áldott meg minket, lelkészeket ezzel a mondattal! És minden „kijelentéséhez” oly szelíden hozzatette: *Akinek van füle, hallja!*

Emlékszem a közös szolgálatunkra itt, Sopronban. Gyülekezetünket nehéz időszakokban segítette ki, közösségünk mint stabil pontra tekinthetett fel rá, mert ő beállt,

* Elhangzott 2007. március 1-jén a soproni evangélikus templomban.

vezetett, helyettesített, ötletet adott, óva intett, vagy egyszerűen csak jött a lelkészi hivatalba ügyelni, gondosan felírva, mi történt aznap, hogy mindenről beszámolhasson nekünk. Rendkívül elfoglalttá tette magát, mégis mindig volt ideje beszélgetni, mosolyogni, sugározni, tanácsot adni. Megtiszteltetés volt számomra, hogy a kölcsönös megbecsülés jegyében együtt szolgálhattunk, hogy a bizalmába fogadtam; és hogy sok neveltje, beosztottja és segédlelkésze közül ravatalánál én búcsúztathatom a gyülekezeti és az egyházmegyei közösség nevében.

Végül az utolsó találkozásról: szomorúan álltam meg betegágya mellett, ahol már nehéz légvétellel készült az

elmenetelre. Felolvastam sorait a nyugdíjas lelkészek körleveléből, amelyben azt kérte: „Írjunk magunkról egymásnak, mi, nyugdíjasok, hogy ne csak az *Evangélikus Élet* hasábjából olvassuk egymás gyász hírét.” Ennyire gondoskodó volt. Betegtársa mesélte, hogy amikor nappal már beszélni is alig tudott, éjszaka, álmában hangosan, kristálytisztán és érthetően beszélt – prédikált, templomot épített, majd temetett. Ő már így készült.

Jóska bácsi, köszönünk mindent. Készítsd a helyet odaát nekünk is, ahol majd hitünk szerint találkozunk. „Menj Isten hírével!” Nyugodj békében!

Gabnai Sándor

Ormos Elek (1910–2007)

Ormos (Obendorf) Elek 1910. október 17-én született a Tolna megyei Váralja községben Obendorf J. Henrik és Rausch Karolin ötödik gyermekeként. Bonyhádon, az evangélikus gimnáziumban érettségizett. A falusi kereskedőcsalád nem kis áldozat árán egyetemre küldte a két fiút. Az idősebb, Zoltán a bányamérnöki karon végzett, a kisebb, Elek a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem soproni teológiai karán szerzett diplomát, ahol Deák János és Podmaniczky Pál professzorok és az ébredési mozgalom voltak rá hatással. A teológus otthonban Sztehlo Gábor volt az ifjúsági atyja.

Tanulmányai befejeztével egyéves németországi tanulmányúton vett részt Erlangenben és Berlinben. Lelkileg nagy hatással volt rá a Neuendettelsauban működő egyházi intézmény, ahol a karácsonyi szünetet töltötte. Még egy misszionárius Új-Guineába történő kiküldési ünnepségén is részt vehetett. A tanulmányút kiszélesítette a világlátását, és a náci mozgalommal való szembesülés tette érzékennyé a politikai üldözöttek iránt. 1944-ben ezért rendőri felügyelet alá is került, mivel segített az üldözött zsidóknak, majd a háború után a kitelepítetteknek.

Az ösztöndíjas év letelte után, 1934. október 17-én Győrben Kapi Béla püspök lelkészé avatta, és Kétyre helyezte Gyalog István főesperes mellé. A hivatali rendet itt tanulta meg, és itt ismerkedett meg későbbi feleségével, Rück Annával is. A német nyelvű szolgálatok révén sajátította el teljesen az egyházi németet, és ezzel vált teljessé némettudása, amelyet az ösztöndíjas évben alapozott meg.

Püspöke 1935–1937 között Magyarbólyba küldte szolgálatra Vértesy Zoltán mellé, aki a *Lelkipásztort* útjára indította. Itt újra találkozott az egyházi ébredési mozgalommal, annak Fébé-ágával, az ott szolgáló Katalin diakonissza testvéren keresztül.

A magyarbólyi gyülekezethez tartozó Mohácsra negyed-

évenként jártak ki a lelkészek, amit a fejlődésnek indult városban lakó hívek kevesellettek. Ezért Ihrig Dénes és Cserháti Sándor presbiterek szorgalmazták a missziói egyházközség megalakítását. Ennek vezetésével Kapi Béla püspök 1937. szeptember 1-jével a magyarbólyi segédlelkészt bízta meg. Így került a mohácsi gyülekezetbe, amelyhez nagy szórványterületet is csatoltak.

Először a református templomban tartották az istentiszteleteket, majd a város központjában lévő állami polgári iskolában kaptak helyet. Már 1937 decemberében létrehozták a templomépítési alapot, hogy saját otthona lehessen a gyülekezetnek. A gyülekezet felügyelője, Ihrig Dénes által tervezett, nemesen egyszerű templom 1942–1944 közt épült fel, de a háború miatt, amikor meg is sérült, csak 1946. szeptember 15-én szentelhetette fel Kapi Béla püspök. Az építkezés természetesen nagy szervezői munkát és sok gyűjtő körutazást jelentett az ifjú lelkésznek.

A gyülekezetépítés legtermészetesebb formáját választotta az új lelkész, minden olyan családot meglátogatott a szórványokban is, akiről megtudta, hogy van köztük evangélikus. A címek felkutatásában nagy segítséget jelentett számára Stricker Etel diakonissza testvér, aki Mohácsra végezte szolgálatát a református és evangélikus gyülekezetekben közösen. Ezért is érthető, hogy elmélyült a kapcsolata a Fébével, maga is több konferencián vett részt, illetve küldte híveit a piliscsabai alkalmakra.

1938 júniusában Bonyhádon egybekelt Rück Annával. Házasságukat Isten három leány- és egy fiúgyermekkel áldotta meg. Először egy bérelt lakásban laktak Mohácsra, majd a szülők segítségével megvásárolták a templom melletti üres telket, s azon építették fel 1942-ben a saját házukat.

1944 nyarán a városból a hivatalokat a közelgő front miatt kiürítették. A Duna közelsége miatt várható elhúzódo harcok elől sokan elmenekültek. Szeptemberben a lel-

kész is elküldte Váraljára a szülőkhöz a családját, de ő maradt, és gondozta a református gyülekezetet is, akiknek lelkészét a nyilasok elhurcolták. A még fel nem szentelt evangélikus templomban gyűltek össze, mert az kívül esett a Duna másik oldaláról érkező aknák hatótávolságán. Kevesen tudtak jönni, mert az utcán veszélyes volt a közlekedés. Novemberben váratlanul helyettes lelkész érkezett a reformátusokhoz; Obendorf őt kérte meg, hogy vigyázzon az evangélikusokra is, ha kell, temessen, amíg ő a családja után viszi azok téli holmiját. A rövidre tervezett látogatásból másfél hónap lett, mert az oroszok egy váratlan támadással elfoglalták Mohácsot. Ebben az időben sérült meg a templom oltártere és a lelkészlakás sarka két kisebb német bombától.

Ez a siralmas kép fogadta az ifjú lelkészt, amikor januárban vissza tudott jönni Mohácsra. A kifosztott és szét-hordott lakás még fellelhető berendezési tárgyait összegyűjtötte a városból, illetve a gyülekezet jegyzőkönyvét és pecsétjét kiásta a bombatölcserből. A lakás és a templom tetőzetét sikerült még a tavaszi olvadás előtt ideiglenesen rendbe hozatni, de a szentély falát és a templombelső csak a templom felszentelése előtt.

1945 szeptemberére visszaérkezett a gyerekekkel Váraljáról a papné is. Újra elkezdődtek a családlátogatások a szórványokban, megindult az intenzív gyülekezetépítés, amely aztán 1946-ban a templomszentelésben csúcso-sodott ki. Ekkor iktatták be az eddigi missziói lelkészt a mohácsi lelkészi állásba, de már Ormos Elek néven, mert az egész nagy váraljai család közösen megváltoztatta nevét Ormosra.

A gyülekezet a németek kitelepítése miatt szórványai-ban meggyöngült, a bizonytalan közlekedés miatt a távoli Bátaszék visszakerült a közelebb lévő alsónánai anya-gyülekezet gondozásába, a gyülekezet fennmaradása így kétségessé vált. Az anyagiak pótlására próbálkoztak kecsketartással, gyógynövénytermesztéssel és -szárítással, végül német nyelvtanítással egészítették ki a gyenge mohácsi fizetést.

A gyülekezeti munkának új erőt és irányt adott a Felvidékről kitelepített evangélikusok letelepedése a szórvány-helyekre. A jórészt Felsőszeliből érkezett kitelepítettek tudatos evangélikusok voltak, hisz Podmaniczky Pál volt egy

ideig a lelkészük, s ezért igényelték az istentiszteleteket és a lelki munkát. Imaházat is kialakítottak Szederkényben. Az akadozó közlekedés miatt a „biztos” közlekedést a ke-rékpár jelentette, majd később az esti műszakra bányászoka-t szállító munkásjáratok. „Természetesen” Ormos Elek-nek olykor a befagyott Dunán gyalog, máskor szánkóval kellett átmennie a szigetre a szórványokba. „Az egész családot télen könnyebb odahaza megtalálni” – mondta a lel-készgyűléseken, és ezért indult útnak a téli időben is.

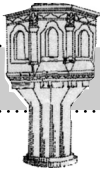
A nyári időkben viszont a szórványokból gyűjtötte össze a gyerekeket hittantáborba, a parókiára, hogy meg-érezzék és felismerjék a fiatalok a gyülekezeti közösséget. Ezt úgy kellett megszervezni, hogy ne legyen feltűnő a ha-társáiban a nagy gyerekszivaj az egy sarokkal arrébb lévő rendőrségnek sem. Az őszi vagy böjti sorozatok előadói közt visszatérő volt az akkor a közéletből kiszorított Túr-mezei Erzsébet és más ébresztő igehirdetők, köztük Káldy Zoltán pécsi lelkész is.

A lelkészértekezleteknek Ormos Elek állandó résztvevője volt, építő hozzászólásai segítettek a közös készüléseket. Háza és családja mindig nyitott volt a vendégek fogadásá-ra. Nem egyszer volt náluk papné- vagy papgyerek-találkozó is. A lelkészcsalád soha nem beszélt az anyagi nehézség-ekről, de mindig tudtak adni valamit abból, amijük volt, s mert jó szóval és szívvvel tették, ezért tűntek „gazdagok-nak”. A család légköre két lelkészt, Magyar Lászlót és Mis-sura Tibort is megragadta: innen választottak maguknak hitvest Ormosék leányai, Edit és Mária személyében.

Ormos Elek 1978-ban, több mint 40 évi szolgálat után kérte nyugdíjazását. Ezután is segített még a gyülekezeti munkában, különösen a lelkészlakás építésénél, mivel az új lelkész, Zászkaliczky Pál még Magyarbólyban lakott. A rendszerváltás után elismerték közeleti munkáját is, és 2004-ben „Mohács város tisztelete jeléül” emléklappal tüntették ki. 2007. február 22-én otthonában, két leánya jelenlétében indult haza mennyei Urához. Március 3-án kísértük utolsó útjára szeretett templomából népes gyüle-kezet kíséretében a mohácsi temetőbe. Koporsójánál Kräh-lingh Dániel bonyhádi lelkész, volt esperes hirdette a vi-gasztalás igéjét Lk 2,29–31 alapján.

Emléke legyen köztünk áldott!

Missura Tibor

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 1. VASÁRNAP • 1Jn 4,16b–21

A vasárnap

Szentháromság ünnepe után – szokás mondani – ünnep-telen félév következik. Pedig ennek az időszaknak ugyan-úgy ünnepe Krisztus feltámadása, azaz a vasárnap.

Másrésről sokszor elsiklunk a felett a tény felett, hogy életünk igazán a hétköznapokban formálódik, az ünnepre mindenki azt húzza-hozza, amije van, amit addig is viselt, hordott, ahogyan addig is gondolkodott, élt, csak ezt nagyítjuk fel és állítjuk annak fényébe, amit az ünnepből megértünk, ami megérint bennünket.

Ez a vasárnap Isten hívására hívja fel figyelmünket az *Agenda* szerint. Annak az Istennek a hívó szavára, aki Atya, Fiú, Szentlélek, s akinek munkáját, *kezének, szavá-nak, tüzének* nyomait ott találjuk meg magunk és mások életében. Így szólít meg a vasárnap evangéliuma is (a fe-lénk kiáltó Szó meghallható), és így ad útmutatást János levele is: Isten az ő szeretetével szólít meg.

János levele

Ez a levél egyike azoknak a szentírási könyvecskéknek, amelyek számomra igazán fontosak. Ha őszinték va-gyunk, bizonyára beismerjük, hogy vannak hozzánk kö-zelebb álló könyvek a Szentírásban. Nekem az Ószövet-ségből ilyen többek között Jób könyve vagy jónéhány zoltár. De ugyanígy az Újszövetségből az evangéliumok mellett Pál Római és Korinthusi levelei. János mégis va-lahogy úgy ír, ahogy bennem is sokszor megfogalmazód-nak a szavak a kimondhatatlanról, a leírhatatlanról. Is-ten és ember kapcsolatának, de ugyanígy ember és em-ber kapcsolatának legmélyebb bugyraiba vagy éppen leg-magasabb csúcsaira visz el bennünket írása. Mostani igénk számomra a csúcs. Ezért is nehéz beszélni vagy ír-ni róla.

Exegézis – saját szavakkal

Szeretet – agapé. Mindent elmond a Teremtő és terem-tmény kapcsolatáról, de teremtmény és teremtmény lehet-séges *találkozásáról* is.¹

Bizalom – A kapcsolat formája, edénye, amelyben meg-élhető és megismerhető a másik a maga valóságában. Ez a nyíltság, egyenesség, őszinteség, leplezetlenség, szabad-lelkűség.

Ítélet – világosság. A valóság meglátása, amiben a fo-lyamatok, a vélemények, a cselekedetek, a különbségek nyilvánvalóvá lesznek.

Félelem – sötétség. Amikor nem akarok szembesülni a valósággal. Amikor nem akarok szembenézni önmagam-mal, hibáimmal, helyzetekkel, emberekkel. Mert hiszem, meg tudom őrizni magamat tőlük, nem kell találkoznom velük, ezért inkább félek, távol tartom magam. Sokszor azonban már azt sem tudom, mitől.

Gyűlölet – a valóság kizárása érzelmek, indulatok segít-ségével. A másikat megvetem, semmibe veszem, nem is akarom a másik valóságát meglátni, nem akarok körébe belépni.

Hazugság – objektívnek láttatni másokkal is azt, hogy én látok-értek-tudok, pedig nem akarok a valósággal szembesülni. Elhithetni másokkal (és talán magammal is), hogy látom a valóságot, pedig bele sem akarok lépni, meg sem akarom érinteni.

Meditáció

Isten szeretet. Hajtogatom magamban, mint egy imamal-mot. Próbálok ízlelni a szavakat, ezt a két szót. Döbbene-tes egyszerűség, még nagyobb feszültség és óriási mély-ség. Körülnézek. Mellettem sok tekintetben megkeseredett, a bizonytalanságtól reszkető, az élettől és haláltól is meg-riadó emberek, köztük magam is. Hányszor sírtam el ma-

¹ Emil Brunner: *Truth as Encounter*. Westminster Press. Philadelphia, 1963.

gam már temetésen – én, a vigasztaló. Hányszor maradtam néma beteg testvérem mellett – én, a bátorító. Hányszor maradtam mozdulatlan felebarátom baja láttán – én, a segítő. Lemerevedtem, megrekedtem, lecövekeltem, mint az a kisgyerek, aki félelmében nem mozdul, csak siktva kiabál segítségért. De ami a legdöbbenetesebb, hogy ezekben a helyzetekben, amikor némán, bénán, esetlenül, gyáván ott voltam testvérem mellett, ő sokszor Isten jelenlétét tapasztalta meg. Nem tudom, hol, hogyan, kiben vagy miben, de jelen volt az Isten. Utólag én magam is ezt láttam meg. Mert ahogyan ott álltam-ültem a másik mellett, a tehetetlenség érzésével, a másikat körülfogta az Isten. Nem voltam sem hős, sem erős, sem a megoldást tudó, csak részvétben, a másik tehetetlenségében együttérző, a másikat elfogadó. És lehajolt hozzá az Isten, és lehajolt hozzám az Isten.

Bonhoeffer írja: „Viszonyunk Istenhez nem »vallásos« viszonyulás egy elgondolhatóan legnagyobb, leghatalmasabb, legjobb lényhez – ez nem igazi transzcendencia –, hanem a mi viszonyunk Istenhez a »másokért létezés« új élete, részvétel Jézus létében. Nem a végtelen, elérhetetlen feladatok, hanem a mindenkori helyzetben elérhető felebarát jelenti a transzcendenst.”² Számomra ez azt is jelenti, hogy nem tudom megélni az Istennel való viszonyomat a felebarát, az embertárs nélkül. Isten pontosan kettőnk kapcsolatának közepébe lép be, hogy ott tárujon fel valósága számomra és a másik számára. A szeretetben. Nincs hit szeretet nélkül. Nincs Istennel való kapcsolat, bizalom a szeretet megtapasztalása és megélése nélkül. Isten a szeretetben lép hozzám közel. Ha ezt elfelejtem, semmit sem tudok, semmit sem tudhatok Istenről.

A szeretetben nincs objektivitás. Csak Isten igazsága. A szeretetben nincs függetlenség. Csak Isten szabadsága. A szeretetben nincs félelem. Csak Isten királysága, uralma. A szeretetben nincs érdek. Csak Én és Te, és Mi Istenben.

Ezért aki nem szeret, gyűlöl, haragszik, igazságot oszt, hatalmaskodik, érdekekre figyel, elvárásokat akar teljesíteni, félelem uralja napjait, az nincs Istenben. Abban nincs Isten.

Isten szeretet. Ennél többet nem tudok mondani. Ennél többet János sem mondhatott. Ennél többet ma sem mondhat senki.

Vázlat

Szeretetben – Istenben

Ő szeretett. Ez az alap. Mindig is ő szeretett. Abban, hogy életet lehelt belém, abban, hogy nyitott utakat adott élelem, abban, hogy nem fordult el tőlem bűnös voltom ellenére. Mert a szeretet – ahogyan tőle megismerhetem – az a törhetetlen kapocs, amely mindig is azt jelentette, hogy sze-

² In Veöreös Imre: *János levelei*. A MEE Sajtóosztálya, Budapest, 1970. 256. o.

ret – azaz hogy hozzá tartozom. Feltétel nélkül. Bármi ellenére is. Mégis. Ha megvalósul az a kegyelmes pillanat, hogy szívem, lelkem, mindenem – Istentől, az ő Lelkétől megérintve – szeret, akkor ott jelen van ő. Akkor Istenben vagyok.

Szeretetben – félelem nélkül

Aki Istenben van, aki szeret, az ismeri a valóságot. Talán még nem színről színre, de e földön ez a legtisztább kép a valóságról a bennünket körülvevő homályban. És ha valaki szeret, és Istenben van, megvilágosodik előtte az a valóság, amelyben nincs félelem, nincs bizalmatlanság, nincs gyötrellem. Csak szeretet.

Szeretetben – együtt a testvérel

Nem lehet Istenben lenni-létezni, nem lehet szeretni a testvér nélkül. Ha kihagyom a másikat, elveszítem az Istenhez vezető utat. Isten Krisztusban, az Emberfiában lép közel hozzám, egészen ember lesz, ezért ember nélkül Istent megtalálni nem lehet. Csak Krisztusban, csak a Krisztus-arcú embertársban. Szeretni Istent – szeretni az embert. Még akkor is, ha ez a végtelen leegyszerűsítés blaszfémikusan hangzik. Az ember szeretete nem lehet tökéletes, de Isten Krisztusban és a másikat emberben szeret, lép közel hozzám a legnyilvánvalóbban.

Aradi András

Tallózó

„Az *agapé* (...) nem eszköz, amellyel valamit – az üdvösséget! – el akarnak érni, hanem az ajándékként megkapott *sóteria*, az Istennel való közösség kifejeződése.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Aki naponként boldogan tapasztalja, hogy milyen felmérhetetlenül nagy dolog »belefélni« Isten szeretetébe, annak boldogsága csak gyarapodik, ha azt érzékeli, hogy ebbe a szeretetbe mások is »beleférnek.«” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Ha egy hívő remegve gondol Krisztus ítélőszékére (...), Isten szeretete nem jutott még teljességre benne.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A szeretetben nincs félelem; bizalom van benne. Ha biztos vagyok abban, hogy valaki szeret engem, akkor nem félek tőle. Ha csak vágyom rá, hogy szeressen, akkor félhetek attól, hogy nem szeret, sőt tőle is félhetek.” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése*. Evangéliumi Kiadó)

„Az Isten szeretet. Ennek a tételnek *nincs párhuzama az antik filozófiában és vallásosságban*. (...) az őskeresztyén és páli hagyomány alapján, sajátos, újszerű gondolatvilágában, *egyetlen, összefüggő mozgásként ragadja meg és értelmezi a szeretetet mint isteni valóságot*. Telje-

sen egybeforrasztja a Krisztus-hitet és a keresztyén szeretetet. (...) nem metafizikus megfontolásokból vezeti le Isten szeretetét, hanem a történeti Jézus életéből, halálából.” (Veöreös Imre: *János levelei*. Teológiai Irodalmi Egyesület)

„A láthatatlan Úr iránti szeretetünket legjobban nem a szavainkkal fejezhetjük ki, hanem az Ő látható népe iránti szeretetünkéből fakadó tettekkel. (...) »Az embereket ismernünk kell, hogy szerethessük őket, de Isten szeretnünk kell, hogy megismerhessük őt.«” (David Jackman: *János levelei*. Harmat)

„Hogy Isten szeretet, azt mindenkinek látni kell, ha nyitva a szeme. Mert akármerre nézel, lépten-nyomon szeretete jeleit látod. (...) lehetetlen, hogy aki Isten szeretetének e nagy tüzeit megérezte, át ne hevülne s lángra ne gyúlna tőle! (...) Ahogyan nincs tűz meleg nélkül, éppen úgy nem lehet hit szeretet nélkül. (...) Isten azonban nem szorul a mi cselekedeteinkre. (...) Így hát a szív a felebaráti szeretethez lát hozzá.” (Luther: *Jer, örvendjünk keresztyének!* Evangélikus Sajtóosztály)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(az Istenben marad, és Isten is őbenne)

„A keresztyén ember szeretetének olyan forrása van, amely kimeríthetetlen és elapadhatatlan. Még akkor is, ha jótéteménye homokra öntött víz.”

Luther Márton

(aki nem szereti a testvérét, akit lát)

„Nézni valamit merőben más dolog, mint látni. Semmit nem látunk, amíg szépségét nem látjuk.”

Oscar Wilde (1854–1900) ír költő, drámaíró

„Idézzük fel, mit mondott az elmeorvos a bolondokházából kikért bácsiról, amikor az öregot leszedték a fáról: néha normális, néha nem. Mint mi, mindnyájan.”

Jiri Menzel (1938–) Oscar-díjas cseh filmrendező, színész: *Hát, nem tudom...*

(testvérét viszont gyűlöli, az hazug)

„A szemmel látható tények sok mindent elmondanak a szemről.”

Feleki László (1909–1989) humorista

„– Mi a szeretet?

– Mentesség a félelemtől.

– Mitől félünk?

– A szeretettől.”

Anthony de Mello SJ

TÖRTÉNET

(aki szereti Istent, szeresse a testvérét is)

Lindworsky, a neves jezsuita teológus említi egy szerzetes esetét, aki mellett örökös szekatúrái miatt beosztottjainak élete kibírhatatlan volt, és nyugtalanító, másokat gyöttrő egyénisége szinte pokollá tette környezetének életét.

Elöljárói tudták ezt, éppen ezért később már csak azokat osztották be mellé munkatársul, akik önként vállalták a nehéz ember elviselésére.

Mikor elérkezett a szerzetes halálának órája, az ágya köré sereglők előtt őszinte vallomást tett életének hibáiról, és szavaiból érződött, hogy mennyire megrendítő valóságban fogja fel az Örök Bíró közeledtét. Mégis azzal a meglepő kijelentéssel zárta le vallomásait:

– Úgy érzem, hogy a testvéri szeretet ellen soha nem véttem, noha életemben csak szeretetlenséget tapasztaltam.

E kirívó eset kapcsán nem kell-e mindannyiunknak arra gondolnunk, hogy hátha bennünk is ilyesfajta tévedések vannak?

Belon Gellért nyomán

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 2. VASÁRNAP • 1Jn 3,13–18

Gondolatok az igehirdetés elé

Miért gyűlöli a világ a keresztyéneket? – vetődhet föl ez az első hallásra talán naivnak is tűnő kérdés. De csak nekünk, a keresztyénség történetét elég jól ismerőknek és a keresztyén teológiába belelátó embereknek „természetes”, hogy a keresztyénséget gyűlöli a világ. Egy kívülálló, de jóhiszemű ember bizony elcsodálkozna ezen, mert a keresztyéneket csupa jót akartak a kezdetek kezdetén, s talán még ma is. A Jézushoz csatlakozó emberek jó ügy mögé sorakoztak föl. Jézus gyógyított, tanított, halottakat támasztott föl, s arra biztatta követőit, hogy ők is hasonlóan cselekedjenek, legalábbis ami a tanítást és a másikhöz való odahajlást illeti. Bizony ezen az alapon mégiscsak elcsodálkozik az ember, hogy miért gyűlöli a keresztyéneket a világ.

Mit jelent ez a mondat: *Mi tudjuk, hogy átmentünk a halálból az életbe, mert szeretjük testvéreinket*. Nyilvánvaló, hogy nem azért mentünk át a halálból az életbe, mert bennünk ilyen szeretet van, hanem abból tudjuk, hogy már más létállapotban vagyunk, hogy képesek vagyunk szeretni. S mivel Krisztus előbb szeretett minket, ezért lehetséges ez nekünk. A halálból az életbe Krisztus áldozatával mentünk, a benne való hit ennek a záloga.

Súlyos, szinte túlzónak tűnő szavak találhatók a textusban, amelyek azt mondják, hogy aki gyűlöli testvérét, az embergyilkos, az embergyilkosnak pedig nincs örök élete. János azonban a Hegyi beszédből merít, ahol Jézus ma-

ga emeli a gondolati vétkezést a tettelesen elkövetett vétekkel egyenrangúvá. E szakaszt megelőzően pedig maga János idézi fel Kain és Ábel tragikus történetét, ahol a gyűlölet vált tetté.

Szintén súlyos, de már pozitív oldalról való megközelítés az önfeláldozás, s természetes, hogy Jézus Krisztust állítja példának János.

Végül egészen gyakorlati síkra tereli a mondanivalót. Megosztani, adni, amink van, annak, aki rászorul. Csak a végén jön az etikai útmutatás. Hitből jön a cselekedet. Első olvasásra talán nagyon is úgy tűnik, hogy csupán etikai útmutatások sora az emberi együttélésre vonatkozóan, de ez az igeszakasz a legszorosabb Krisztushoz kapcsolódást és annak eredményét írja le.

A vasárnap jellege

Elkezdődött az úgynevezett ünneptelen félév. Vége a tanévnek, a hitoktatásnak. Mindenütt üresebbek a templomok, mi magunk is a nyaralásra, a nyári táborokra tekintünk előre. Az evangélium Lk 14,15–24: a nagy vacsora. A vasárnap és az ünnepekör témája: Isten hív minket. Meg ne vessétek azt, aki szól! Ebben a kontextusban mégis fontos megszólaltatni magunk felé is, de a testvérek felé is, hogy Istennél nincs ünneptelen félév. Vele, benne ünnep lehet minden találkozás.

Az igehirdetés felé

Üldöztetés: Bizony csodálkozunk, hogy a keresztényeket újra és újra ellenszenv veszi körül. Az első keresztényeket a szó szoros értelmében halálra üldözték. Emlékszünk még mindnyájan a 17 évvel ezelőtt lezárult időszakban történetekre. Sokan emlékeznek, hogy a konfirmációt követően a hétfői osztályfőnöki órán a tanár – első hallásra még jóhiszeműen – a konfirmációra terelte a szót, majd fölszólította az előző nap konfirmáltakat, hogy álljanak föl. Ezután lehetett nevetni a többieknek. Az már csak enyhítette a fájdalomunkat, hogy abban a kis faluban, ahol én felnőttem, a kicsit több mint 30-as létszámú osztályban volt körülbelül 10 evangélikus, 10 katolikus, 10 református. Így csak az a néhány, nem a faluból származó felekezeten kívüli kuncogott. Azután eljött a változás ideje, s azt hittük, hogy tárt karokkal fogadnak majd minket, ám csalódnunk kellett. Ma, amikor mindent szabad, szabad lábbal tiporni a keresztény értékeket, semmibe venni a kereszténységet. De ne csodálkozzunk, ha gyűlöl a világ a kereszténységünk miatt. Sőt azt mondom, hogy akkor csodálkozzunk, ha még nem történt meg ez velünk, mert akkor a kereszténységünkkel van baj. Mert a világ nem a keresztény kultúrát, a keresztény értékeket gyűlöli, ezeket, ha haszna van belőle, még a zászlójára is tűzi. A világ mást gyűlöl. A Krisztus-követő szereti a testvérét és meg-

bocsát. Ezt a megbocsátást nem tudja megbocsátani a világ. A világ diktátuma az, hogy a bűnt meg kell torolni, a bűnös bűnhődjön. Csakhogy ez mindig pusztuláshoz és szenvedéshez vezet. A sátán azonban nem tűri a megbocsátásból fakadó békességet, mert ő a zavarosban tud és szeret halászni.

Testvérgyűlölet: Hány irodalmi mű őriz olyan történeteket, amelyekben testvérek élnek életüket, vívják mindennapos harcukat? Esetleg az egyik úgy érzi, hogy a másik kitüntetettebb a szülők szemében – s egy elkeseredett pillanatban azt kívánja, bár halna meg a rivális testvér. S amikor e kívánságtól függetlenül bekövetkezik valami tragédia, micsoda lelkiismeret-furdalás tör a felszínre! „Uram, én ezt nem így gondoltam.”

Önfeláldozás: Ma aligha kerülünk abba a helyzetbe, hogy valaki helyett a halált kellene vállalnunk. De az élet, s most szándékosan nem írtam, hogy a keresztény élet, nem szólhat másról, mint hogy nap mint nap odaadom időmet, erőmet, tudásomat, mosolyomat, simogatásomat, jó szavamat, önmagamat azoknak, akik rám bízottak. Különben életnek nem, csak üres vegetációnak nevezhető, ami történik velünk.

Megbocsátás: Végül, aki megbocsát, csak az tud adni. Azonban csak az tud megbocsátani, akinek megbocsátottak. Vagyis Jézus bocsánatából táplálkozik a cselekvésünk. Ehhez azonban el kell fogadnunk bűnös voltunkat. S ez az, amit gyűlöl a világ. Tagadja bűnösségét, ezért képtelen elfogadni a bűnbocsánatot. Pedig az ember számára az Isten közelségének legnagyobb megnyilvánulása az, ha el tudja fogadnia a *bűnbocsánatot*. Azért tudjuk szeretni a testvérünket, mert Krisztus bocsánata működésbe lépett az életünkben. Ezért tudunk adni is.

Részlet a *Magyar Nemzet* 2007. április 28-i számából, Lukács Csaba „Nullszaldó” című cikkéből: „Eljött az idő, amikor már az anyaországi elesetteken is segíteni kell – mondta néhány hete baráti beszélgetésben Böjte Csaba, és mivel ő nem a szavak, hanem a tettek embere, április végén már arról adhatunk hírt: Csobánka határában, a szociális missziós nővérektől kapott jókora ingatlanegyüttesben gyermek- és családmegtartó tevékenységbe kezd a dévai Szent Ferenc Alapítvány. Csattanós válasz ez 2004. december 5-re. Most kitaszítottak segítenek a kitaszítón, de így van ez rendjén az Isten országában. Egyszer az egyik segít a másikon, máskor pedig fordítva – ki-ki tehetsége és lehetősége szerint. A végeredmény pedig olyan, mint egy nullszaldós játszma, amelyben senki sem érzi magát becsapottnak.” Ez az igazi megbocsátás, amely nemcsak mondja, odaveti, hogy „bocs”, hanem azonnal cselekszik, sőt előbb cselekszik. Hiszen Isten sem csak mondogatta: megbocsátok, hanem cselekedett hatalmasat, áldozatot hozott, önmagát adta értünk.

Bencéné Szabó Márta

Tallózó

„(...) az agapé olyan *tett*, amelyben az *élet* forog kockán.”
(*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digi-
téka Kft.*)

„(...) a *gyűlölet* önmagát hizlalja és másokat elemészt, a *szere-
tet* önmagát emészt el és mások életét adja vissza vagy tartja meg. (...) a *gyűlölet* mindent, még az életet is feláldozza *önmagáért*, míg a *szere-
tet* mindent, még az éle-
tet is feláldozza *másért*.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„A szeretetet meg kell ismernünk, hogy természetünk-
ké váljék, s aszerint éljünk.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mé-
cses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

„A Krisztushoz kapcsolt örök élet a hívő ember földi éle-
tében transzcendens eredetű és jellegű valóság (...) halá-
lunk órájával meg nem szakadó folyamatossága rendkívül
erős nyomatékot kap. Az »örök élet« Jánosnál átfogja a je-
lent és a végső jövőt.

A »halál« jánosi értelmezésben az az állapot, amelyben
az ember a Krisztus-hit nélkül, Istentől elszakadtn van.
Ennek csak halvány képe (...) a földi életnek véget vető
halál. (...) Amikor tehát János életről és halálról szól, az
embernek Istenhez való viszonyát határozza meg. Így vá-
lik érthetővé az a megállapítása, hogy a Krisztusban hívő
embernél megtörtént a nagy átlépés a »*halálból az életre*«:
az Istentől való távollétből az Isten közelségébe került. *En-
nek ismertetőjele a szeretet.* (...) Nem a keresztyén gyüle-
kezetek soha nem létezett *tökéletes* szeretete győzi meg a
szerzőt a megtörtént létfordulatról. Nem gyakorlati követ-
keztetést, hanem teológiai megállapítást ad. (...) Mondata
hitbeli megállapítást és erkölcsi felhívást jelent egyszerre
(...) a *szere-
tetben valósul meg az örök élet a földi keretek
között.*” (Veöreös Imre: *János levelei. Teológiai Irodalmi
Egyesület*)

„Ha a gyűlölet végső soron gyilkosságban leplezi le ma-
gát, akkor a végsőig vitt szeretet az áldozatban mutatko-
zik meg. A szeretet sem gondolatban, sem tettekkel nem
pusztítja el a másik életét. A szeretet odaadja a maga éle-
tét azért, hogy egy másik élhessen. Jézus Krisztus az éle-
tét adta értünk – ez Isten definíciója a szeretetről.” (David
Jackman: *János levelei. Harmat*)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*Ne csodálkozzatok...*)

„Az emberiség ma egy könnyebb megváltást keres, ami
teljesíthetőbb, mert a jézusit nem tudja teljesíteni. Olyan
megváltásra vágyik, ami mellett lehet bármit cselekedni,
hisz van rá magyarázat. De mégsem megy.”

Borsos Miklós (1906–1990) szobrász

(*átmentünk a halálból az életbe*)

„...a szívbeli jókedv nem fér meg a kegyetlenséggel.”

François-Marie Voltaire (1694–1778)

francia filozófus, író

(*mert szeretjük testvéreinket...*)

„Minden ember egy nép közösségébe tartozik, akár akar-
ja, akár nem, és kötve marad hozzá. Ez magából a termé-
szetből fakadó tény. Mint keresztény, azt hiszem, a mi égi
Urunk a különbözőséget a szeretet kedvéért teremtette.
Mert különbözőség és feszültség nélkül nincsen szeretet.”

Franz Werfel (1890–1945) osztrák regényíró, költő

(*ne szóval szeressünk*)

„Igen, a szocialista mozgalom istentelen, de én ebben Is-
ten intését látom, s ez nekünk szól, keresztényeknek!
Megró minket a szegények és szenvedők iránti érzéketlen-
ségünkért.”

Milan Kundera (1929–) cseh dráma- és regényíró, költő

(*bezárja előtte a szívét*)

„Ahhoz valamennyien elég erősek vagyunk, hogy a mások
baját elviseljük.”

François de La Rochefoucauld (1613–1680)

francia aforizmaszerző

TÖRTÉNET

„Megérkeztem...”

Egy katonát sürgősen hazaküldtek a frontról, mert édes-
apja haldoklott, és ő volt az egyedüli családtagja.

Amikor belépett az intenzív osztályra, rögtön látta,
hogy a félig öntudatlan ember nem az édesapja. Valaki hi-
bát követett el, és nem a megfelelő embert hívták haza.

– Mennyi ideig élhet még? – kérdezte a doktort.

– Nem többet, mint néhány órát. Éppen hogy csak ideért.

A katona nem tévovázott tovább. Előrehajolt, megfogta
az öreg kezét, és gyengéden így szólt:

– Apám, itt vagyok. Megjöttem.

Az öregember belekapaszkodott az odanyújtott kézbe,
vak szemei tágra nyíltak, mosoly ömlött el arcán, ami
ott is maradt körülbelül egy óra múlva bekövetkező ha-
láláig.

Anthony de Mello nyomán

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 3. VASÁRNAP • 1Pt 5,6–11

A levélről

Péter első levele egyfelől kereszteselési beszéd, amely a hívő
élet egészére tekint az elhívástól a kísértéseken át a ke-
resztény élet beteljesedéséig, az üdvösségig. Másfelől kör-
levél, amely a gyülekezetekhez szól, nemcsak egyes hívő-

ket, hanem közösségeket erősít, bátorít a hitben való kitartásra, óv a kísértésektől.

A levél fő témái: a szenvedés, az engedelmisség, a keresztények helyzete az őket körülvevő társadalomban.

Ennek az egységes beszédnek, illetve körlevélnek a befejező része a kijelölt perikopa, amely megismétli és összefoglalja a legfontosabb témákat. A 6–11. versek ezért sokat utalnak a levélben korábban leírtakra, a szakasz üzenetét a levél egészének üzenete felől érthetjük meg. A perikopa erőteljes képei az Ószövetségből származnak. Bár a levél pogányokból lett keresztényekhez szól, az Ószövetség a pogánykeresztény gyülekezetek Szentírása is volt.

Versről versre

6–11. v.: *Isten hatalmas keze* Isten munkálkodó erejének szimbóluma. A kép Izrael népe számára az Egyiptomból való szabadulást idézi: *Erős kézzel hozott ki bennünket az Úr Egyiptomból.* (2Móz 13,14) Isten keze azonban nemcsak szabadulást, hanem szorongattatást is jelenthet. *Erős kézzel üldöztél engem.* (Jób 30,21) *Mert éjjel-nappal rám nehezedett kezed, erőm ellankadt.* (Zsolt 32,4) A zsolnáros mégis ugyanettől a kéztől várja az oltalmat és a szabadulást is: *Te vagy oltalmam, megóvsz a bajtól, körülveszel a szabadulás örömeivel.* (Zsolt 32,7) Az újszövetségi zsolnársban, a *Magnificat*ban Isten keze hatalmasokat dönt le trónjukról, és a megaláztatokat fölemeli. (Lk 1,51–52)

A Péter-levél befejező szakasza is hasonló imádságnak, zsolnárnak tekinthető, amelyet az alázat és a dicsőség szavai kereteznek: *Alázzátok meg magatokat..., hogy felmagasztaljon titeket. Övé a dicsőség és a hatalom örökkön-örökké. Amen.*

7. v.: *Minden gondotokat órád vessétek* – Jézus szavait idézi a mennyei Atya gondviseléséről. A levél kontextusában azzal az árnyalattal, hogy míg Mt 6-ban a megélhetés mindennapi gondjairól van szó, itt az élet értelme és jövője miatti aggodalomról.

8. v.: *Ellenségetek az ördög* – A levélbeli szituáció a világ ellenséges magatartása Krisztus követőivel szemben. Itt mégsem a környezet konkrét tetteire utal, nem emberi ellenfélre, hanem emberfeletti ellenségre. A διάβολος, a héber *sátán* megfelelője a rágalmozó, vádló, csábító. Az emberfeletti ellenségre való utalás megóv attól, hogy embertársunkra mint ellenségünkre gondoljunk. *Mert a mi harcunk nem test és vér ellen folyik, hanem erők és hatalmak ellen.* (Ef 6,12)

9. v.: *Ugyanazok a szenvedések* – A keresztény ember szenvedése nem személyes szerencsétlenség, hanem a kereszténység lényegéhez tartozik.

10. v.: Ebben a versben a levél egészének összefoglalását olvashatjuk még egyszer. A keresztény ember, a keresztény közösség életét a világban: az elhívástól a rövid ideig tartó szenvedés vállalásán keresztül az üdvösségben való részvételig. *Krisztusban* – Krisztus sorsában, szenvedésében és feltámadásában való osztozás.

A pillanatnyi megpróbáltatások után Krisztusban az ő örök dicsőségébe hívattunk el. De az ige ígérete nemcsak az eszkatologikus korra vonatkozik, hanem addig is, a szenvedések ideje alatt is velünk van a kegyelem Istene: *καταρτίσει* – megfelelő állapotba hozza azokat, akik károkat szenvedtek, éppé teszi életüket; *στηρίξει* – megtámasztja, megerősíti azokat, akik gyengék, ingatagok lettek; *σθενώσει* – az ellenség elleni harcban megerősít; *θεμελιώσει* – az elbizonytalanodásban biztos alapot ad.

Az igehirdetés felé

Minden évben néhány alkalommal püspöki körlevelet olvasunk föl a gyülekezetben. A körlevelek nemcsak személyesen, hanem mint az egyház tagját szólítanak meg bennünket, és megszólítják a gyülekezet közösségét is. A kijelölt igeszakasz egy körlevél befejező része. Péter levele, amelyből húsvét óta több alkalommal is hallottunk szakaszokat a szószékről, különböző eredetű szenvedésekről ír. Olyan szenvedésről, amely bűneink következménye (4,15); olyan szenvedésről, amilyen Jób szenvedése: ártatlanul viselt sorscsapás; és a keresztényeknek hitükért viselt szenvedéseiről (2,12); de a hívő embereknek a szenvedésben minden esetben Istennel van dolguk.

Alázzátok meg magatokat Isten hatalmas keze alatt – elsősorban nem intés, hanem a kegyelem ígérete. Isten a szorongattatásban közel van, ott van a legközelebb. *Simeone Weil* beszél rossz és jó alázatról. A rossz alázat az, amelyben személyemben semminek tartom magam. A jó alázatban nem személyemben, hanem *mint ember* tartom magam porszemnek Isten előtt. Alázzátok meg magatokat – nem megalázkodást jelent tehát, hanem méltóságot, annak belátását, elfogadását, hogy a magam erejéből semmim nincs.

Nem találok magyarázatot a szenvedésre. Az ember vádol másokat, de magát is, hogy hogyan lehetett ilyen naiv és élethetetlen, vádolja a körülményeket. Mindezek olyan kuszán összefonódnak, hogy nincs belőlük kiút. Sok nehéz élethelyzetben kénytelenek vagyunk belátni, nem lelünk megoldást, de Isten terve éppen ebből a belátásból képes jót formálni. Az alázat Isten hatalmas keze alatt azt jelenti, hogy beismerem elveszettségemet. Üres kézzel állok Isten előtt, készen a kegyelem elfogadására. Alázat és kegyelem összetartozik. A szenvedőnek Isten Jézus Krisztusban közösségét ígéri, Krisztus halálában és feltámadásában részesíti. Vele van a szenvedésben Krisztus szenvedése által, és a feltámadás kegyelmében részesíti nem várt módon és időben, amilyen váratlan volt Krisztus feltámadása és a feltámadással való találkozás mindig.

Péter levele olyan keresztény gyülekezetekhez íródott, akik hitük miatt rágalmozásnak, üldöztetésnek voltak kitéve. Gyönyörűen szólaltatja meg az ígét *Budaker Oszkár* 1952-ben leírt prédikációjában (*Lelekpásztor*; 2002/8–9.

359. k). Az ige erőt adott a hű megmaradásban, ereje van azoknak a soroknak az egyházellenes diktatúra kontextusában. Ma Magyarországon a keresztényeknek nem kell ilyenfajta elnyomással szembenéznük. A hű megmaradás passzív magatartása helyett, mert a lehetőségek megengeedik, a helyes döntések meghozatala, jó tervek készítése, a felelősségvállalás, a cselekvés jelent kihívást. A felszólítás: *minden gondotokat őreá vessétek*, nem azt jelenti, hogy felmenthetjük magunkat a döntés és a cselekvés felelőssége alól. Hanem azt az ígéretet, hogy Isten velünk marad akkor is, ha rossz döntést hoztunk. Velünk lesz akkor is, ha egyelőre nem látjuk döntésünk helyességének igazolását, munkánk eredményét. Budaker Oszkár ma is aktuális szavaival: „Küzdésünk eredményét őreá bízunk! Hogy meddig tart, őreá bízunk! Bírjuk-e majd? Őreá bízunk! Nem lesz-e még nehezebb a sorsunk? Őreá bízunk! És mindezt abban a bizalomban, hogy neki gondja van reánk!”

Minden hívőt fenyeget a kísértés, hogy a szenvedés, a megtorpanások eltántorítanak célunktól. Különböző formában, csábítón, vádlón, nyíltan ellenségesen, rágalmazón arra készítetnek, hogy erőfeszítéseink értelme felől elbizonytalanodjunk. A hit cselekedetei nem látványos tettek. Ellentétes karrier, alulmaradás, lemondás, elengedés. Ami látszik, a világ szemében a gyengeség jele, a sikeres élet ellentéte, mai szóval lúzerség. Józanságra int az ige, hívő tárgyilagosságra, amely számot vet erőforrásaival, az emberi helyzetek kétértelműségével, nem ringatja magát illúziókba, de van víziója egy olyan gyülekezeti közösségről, olyan egyházzól és társadalomról, amely részese Krisztus örök dicsőségének. Ennek a vízióknak megfelelően cselekszik. A szenvedések pedig nem tántorítják el, azok az ige tanúsága szerint a hívő élet velejárói. Isten kegyelme pedig kíséri a keresztény ember életét. Ráadásul ajándékként mindig érkezik segítségé.

Kézdy Péter

.....

Tallózó

„(...) az a Sátán támad, aki – mint »ordító oroszlán szer-te jár, keresve azt, akit elnyelhet« (5,8b). (...) A Sátán emlegetése azért nagyon fontos, mert meglátatja az *emberi* tényező mögötti valóságot: az »örömfaló Emberfaló« is, de a velünk és értünk küzdő »hős Vezért« (ÉK 254,2), a Krisztus Jézust is. (...) Legyünk meggyőződve afelől, hogy Krisztus sorsában mindenki osztozik, aki Vele egy úton jár. A szenvedések *formáját* tehát kár lenne előre jóslgatni. Elég annyit tudni, hogy a szenvedések *tényként* jellem-zik a Krisztus-hívők életét. És ezek akkor is bekövetkez-nek, amikor nem jóslgatják őket. (...) Az »Úrért való szenvedés« nem feltétlen mártírium, de mindenképpen hátrányok elhordozása egy olyan emberi társadalomban, ahol a karrier számos esetben a Vele való közösség feladá-sa vagy lazítása árán valósítható meg csupán.” (id. Ma-gassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A gond szükségtelen; nem kell terheket viselnünk, amikor Ő kész és képes azokat értünk hordozni. A gond haszontalan dolog; nem tud megoldani egyetlen problé-mát sem. (...) »A gond bűn, mert tagadja Isten bölcsessé-gét; azt mondja, hogy Ő nem tudja, hogy mit cselekszik. Tagadja Isten szeretetét; azt mondja, hogy Ő nem gondos-kodik. Tagadja Isten hatalmát; azt mondja, hogy Ő nem képes megszabadítani engem bármitől, ami nekem gondot okoz.« (...) Az igazi győzelem az üldözésben meglátni Is-ten az események mögött, ahogyan csodálatos céljait ki-munkálja.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„A szenvedő, de közben sem lebénuult, hanem szolgáló és helytálló keresztyén egyén és egyház lehetősége és szabadsága, hogy emberek által szorongatva mégis Is-ten hatalmas keze alatt alázza meg magát (...). A gon-dok reá vetésének mozdulata (Zsolt 55,23) azoknak ígé-retes, akik üldözések között sem szűnnek meg munkál-ni, keresni Isten országát (...). Isten kezébe téve le éle-tünket, gondjainkat, megtettük a védekezésben a döntő lépést.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*hatalmas keze alatt...*)

„Senki sem ismeri önmagát, mielőtt próbára nem tétetett.”
Franz Werfel (1890–1945) osztrák regényíró, költő

(*minden gondotokat*)

„...besurran a kulcslyukon át is a Gond.”

Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) német költő,
dráma- és regényíró

(*mint ordító oroszlán*)

„Az ördögről Dosztojevszkij végső szava az volt, hogy kö-zönséges... Mi több, ő maga a »Közönségesség Atyja«... Is-ten alázatos, »mélységesen lepezett« nagyvonalúságával szemben mi mást is tehetne? Kőtekedő kicsinyessége annyira adott, hogy jogos a kérdés: lehetséges-e egyáltalán teremtmény, akit Isten nagyvonalúsága ne provokálna?”

Pilinszky János (1921–1981) költő

„...a Biblia két híres mondata: »Legyetek olyanok, mint az Isten«. Látszatra ugyanez volt az ördög biztató szava a paradicsomban, s ugyanez Jézusé... Mégis: a két »azonos« mondat közt elképzelhetetlen szakadék tátong. Az egyik: meghívás a gögre, a másik a tökéletes alázzatra... az alá-zat nemhogy az ítélkezést, de még a panaszt sem ismeri... a szeretet szinte egyedül biztos ismertetőjele: egyként süt jókra és gonoszokra. A kegyelem csak ingyenes tud lenni, akár a szeretet, ingyenes, vagyis alázzatos.”

Pilinszky János

(minden kegyelem Istene...)

„Krisztus nem emberi rabságból, hanem az örök haragtól szabadított meg minket. A lelkiismeretünkben. Itt van a mi szabadságunk, nem másutt. Mert Krisztus minket lelkiileg tett szabaddá, úgy, hogy lelkiismeretünk szabad, örvendező, és nem fél az eljövendő haragtól. Ez az igazi szabadság, amelyet nem becsülhetünk eléggé.”

Luther Márton

„Nem a műveim által akarok halhatatlanná válni. Azáltal szeretnék, hogy nem halok meg.”

graffiti

VERS

Johann Wolfgang Goethe: *Végrendelet* (részlet)

A lét semmivé sose válhat!
Mindenben örök áram árad,
állj boldogan a létbe hát!
(*Rónay György fordítása*)

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 4. VASÁRNAP

• 1Móz 50,15–21

Az alapigéhez

Az írásmagyarázók egyetértenek abban, hogy a József-történet az Ótestamentum gondosan megtervezett és művészi felépített része, amely az ősatyákról szóló történetek közül is magasan kiemelkedik. Textusunk ennek a sok százból is több forrásból összedolgozott történetnek a befejező része. Régebben a legismertebb ótestamentumi történetek közé tartozott. Az ígéhirdetés nehézsége ezzel szemben ma az, hogy a gyülekezet nem vagy alig ismeri a történetet. A textust ezért csak úgy lehet igazán megérteni és alkalmazni – elkerülve annak veszélyét, hogy általános igazságokat mondjunk –, hogy visszautalunk az előzményekre, azokra a feszültségekre, amelyek József és testvérei viszonyát végig jellemezték. Így lesz életszerűvé a 20. vers: *Ti rosszat terveztetek ellenem, de Isten terve jóra fordította azt...* József bosszúállása nem azért marad el, mert ez nagylelkűségéből vagy helyzetéből fakad, hanem mert felismeri, hogy a megbocsátás egyedül Isten dolga, és ő már eldöntötte mindnyájuk sorsát. A történet végén a megbocsátás nagysága csúcsosodik ki. Az Ótestamentum igazi evangéliumot hirdet. Isten végső célja, hogy *sok nép életét megtartsa* (20b).

Versről versre

15. v.: A kijelölt igeszakasz József történetének azzal a részével kezdődik, amikor József és testvérei visszatérnek

Kánaánból, ahol közösen temették el apjukat (tehát körülbelül fél évvel Izráel halála után). „Látták”, hogy apjuk halott – ez a kifejezés értelmetlenül hangzik. (Valószínű, hogy a különböző források összedolgozásából adódik.) A Vulgata ezt úgy korrigálja, hogy a „látták” helyett a „féltek” szót használja. Luther is átvette ezt, mivel ez tükrözi azt a lelkiállapotot, amelybe a testvérek apjuk halála után kerültek. A múlt nincs lezárva. A testvérek tudják, mit tettek Józseffel, és azt gondolják, hogy eddig apjuk jelenléte őrizte meg őket a bosszútól. Most azonban *féltek* az életüket. Az itt használt héber szó (*satam*) – amelyet a magyar Biblia a „bosszút forral” kifejezéssel, a német a *gram* és a *feindselig* szóval ad vissza – fejezi ki ezt a halálos rémületet. Az Ótestamentumban csak ott fordul elő, ahol az élet fenyegetettségéről van szó (például Ézsau és Jákób története, 1Móz 27,41; Zsolt 55,4).

16. v.: Félelmük nagyságára jellemző, hogy először követeket küldenek Józsefhez, hogy teszteljék magatartását. Vétküket konkrétan fogalmazzák meg, mint eddig, bár ez előzőleg is említést nyer (42,21; 44,16). Itt „hítségesség”-nek (a jó tudásával szemben szándékosan elkövetett rossznak) és „vétek”-nek (Isten törvénye megszegésének, azaz bűnnek) nevezik, amit elkövettek. Figyelemreméltó az a távolságtartás, ami üzenetükből is tükröződik. Nem nevezik magukat testvéreknek (így csak az atya beszélt), hanem *atyád Istene szolgálóinak*, ahogy az üzenet elején is *apádat* mondanak. Személytelenül beszélnek, mintha nem kötné össze őket szoros vérségi kapcsolat. Az egyik oldalon József és az apja áll – a másikon a testvérek. Egyetlen kapcsolatuk az apához, hogy ők az atya Istenét szolgálják. Arról nincs szó, hogy József is ezt tenné. Vajon igazi megbánás van magatartásuk mögött, vagy inkább a félelem motiválja őket?

17. v.: *József sírva fakadt, amikor ezt elmondták neki.* Miért bizalmatlanok a testvérei? Elfelejtették, hogyan vigasztalta őket (45,5–8), hogyan ajándékozta meg testvéreit? Nem értették meg, hogy Isten szemében rég elrendeződött minden, amit tettek? Miért érződik a félelmen túl a távolságtartás és a régi gyűlölet is a szavak mögött, amikor hasonlóan beszéltek Józseféről? (*...a fiad ruhája ez, vagy sem?* Lásd 1Móz 37,32) Negyven év alatt nem sikerült el-lenszenvüket feloldani?

József sírására nem kapunk választ. József akkor sír, amikor a történet kritikus pontjához ér. Érzelmi megnyilvánulása arra enged következtetni, hogy nem tartja magát a testvérei felett állónak, érzéketlennek, hiszen ilyen helyzetben az ember jéghideg tud maradni. Bosszú helyett Isten irgalmassága tölti be a szívét, mint aki ezt a maga életében is megtapasztalta.

Nem véletlenül jegyzi fel a Papi irat a történet kezdetén, hogy József kivételezett fiú volt (37,3). Árukkodott, és testvérei gyűlölték (37,4). Ezért érthető, hogy a testvérekben még évek múlva is ott lappang a bizalmatlanság. Atyja, Jákób élete példáján is tudhatta, mit várhat az ember a becsapott testvértől (32–33. fejezet), és hogy kölcsönös meg-

békélés nélkül nem lehet élni. A békétlenség a következő generációk életét is fenyegeti.

18–20. v.: *Leborultak előtte*, és szolgálknak ajánlották fel magukat. Leborulásukban még egyszer megvalósul József álma. Most készek a bűnhődésre, és rabszolgának ajánlkoznak. József azonban visszautasítja ezt. A menekülés útját a családi konfliktusból Isten elé utalja. *Ne féljetelek! Vajon Isten vagyok én?* A mondat második fele két-féleképpen fordítható. Ez abból adódik, hogy az itt szereplő héber *tachath* mindkettőt jelenti: alatt (*unter*) és odaállítva valakinek a helyére (*an jemandes Statt*). A Septuaginta elhagyja a mondathoz tartozó kérdőszót (*ha*), ami a retorikai kérdést bevezeti. Így fordítja a mondatot: $\tau\omicron\upsilon\ \theta\epsilon\omicron\upsilon\ \epsilon\iota\mu\iota\ \epsilon\gamma\omega$ = Isten sajátja, tulajdona vagyok. Luther is ezt az értelmezést használja: *Ich bin unter Gott*. Az újabb fordítások azonban figyelembe veszik a kérdőszót. Az új magyar fordításban: *Vajon Isten vagyok én?* Németben: *Denn bin ich an Gottes Statt?* Vagy: *Stehe ich etwa an Gottes Stelle?* Az angol új fordítás is hasonló: *I can't put myself in the place of God?* A két értelmezés nem mond ellent egymásnak, de az utóbbi erősebben poentírozott, és érthetőbbé teszi a következő mondatot (20. v.).

Mindenesetre a következő mondatból világossá válik, hogy Isten már kimondta ítéletét. Míg a testvérek azt gondolták, hogy hátráltatják Józsefet álma megvalósulásában, Isten nemcsak József életét őrzi meg, hanem ezen a göröngyös úton életet és jövőt ajándékozva viszi tovább az ősatyáknak adott áldását József és testvérei életében. Gonosz céljaik és tetteik éppen úgy nem tudják hatástalanítani az áldást, mint ahogy maguk sem tudnak belőle kiesni. A mondat mindkét fordítása az ember igazi helyzetére világít rá. Isten felettünk van. Nem tehetjük magunkat az ő helyére. Aki megtagadja Istentől függő egzisztenciáját, és nem riad vissza attól, hogy a neki kijelölt határokat áthágja, az ítélkezve Isten helyére állítja magát. Aki azonban Isten uralma alatt van, az nem tagadhatja meg másoktól az irgalmat, amelyet maga is megtapasztalt, és amely Istennek még haragjában is legbensőbb lényege. Isten az emberi életet nem összetörni, hanem megmenteni akarja. Erre szolgál példaként a József-történet, amikor rámutat: *az irgalmasság gyakorlása mindig az Istenhez való személyes viszonyunkon alapul.*

21. v.: Így találja meg József is az utat testvérei szívéhez: *Így vigasztalta őket, és szívhez szólóan beszélt velük.* A teljes megbékélést a szavak mellett materiális gondoskodásának ígéréssel is megerősítette.

Meditációs gondolatok

Belemélyedve az egész József-történetbe, megdöbbenve vesszük észre: ez nem egy régi, kalandos elbeszélés, hanem olyan történet, amelynek számtalan részletében magunkra ismerhetünk. Akár 21. századi történet is lehetne. Mai életünkhöz kapcsolódó szálai teszik aktuális textussá.

Agendánkban a vasárnap témája: Isten hívása és földi hivatásunk. A német perikoparendben: a bűnösök gyülekezete. Mindkét téma emberi kapcsolatainkat érinti, ami a keresztények között sem problémamentes. Emberi közösségeink – benne gyülekezeti közösségeink is – tele vannak konfliktusokkal. Nem tudjuk egymást elhordozni, segíteni. Minden pillanatban az összetörés veszélye fenyegeti egymással való kapcsolatunkat. Hogy mennyire örök és mégis aktuális ez a probléma, erre jó példa József története.

Feszültségek között élünk

Félreérti a történetet, aki „sikertörténetként” kezeli. Az egész történet művészi fölépítése tükrözi azt a mindig újra felbukkanó feszültséget, amely jelen van Jákób családjában. József kivételezettsége, a testvérek gonosztette, későbbi, évtizedes lelkiismeret-furdalása, a bosszútól való félelem – ezek az egymás ellen elkövetett vétkek okozói.

A feszültségek ma is átszövik életünket. A jövő fenyegettségénél, a létbizonytalanságnál is fájóbb sokszor az a feszültség, ami a közösségeket, a családokat érinti. Olyan feszültség ez, ami időzített bombaként bármelyik pillanatban szétrobbanthatja a közösséget.

A hatalom kérdése

Akkor sem problémamentes, ha van mások feletti hatalma az embernek, akkor sem, ha hatalom alá vetve kell élnie. Ezt József is és a testvérek is megtapasztalták. Hatalmuk volt a testvéreknek, hogy Józsefet eladják, eltávolítsák. Pótfárnak pedig, hogy Józsefet ártatlanul börtönbe zárassa. Józsefnek, hogy éreztesse hatalmát az éhínség idején rászoruló, neki kiszolgáltató testvérekkel. A történet végén pedig hatalma van arra, hogy gondoskodjon róluk.

A hatalommal való élés és visszaélés művészi megfogalmazását adja *Devecseri Gábor*, amikor a Mozart-opera szövegírásakor a régi egyiptomiak szájába adja gondolatait. A két főszereplő imájából idézem az utolsó mondatokat. Pheron: „Ki késve jöttél, de most énelébe / tereltek a közömbös istenek, / Hatalom, tedd, hogy talpam nyalja népem, / s főként barátaim rettegjenek!” Thamos: „Ki kedvem ellen kezembe kerültél, / ne végy kezébe, kérlek, Hatalom, / ne torzíts mássá, mint aminek leltél. / Uralkodjam, de főként magamon.”

A megbocsátani tudás készsége

„A valóság előtt az ember becsukhatja a szemét, de az emlékezés előtt nem” – idézi valaki textusunkkal kapcsolatban *Stanislaw Jerzy Lecet*. Az egymás mellett élés soha nem mentes egymás ellen elkövetett vétkektől. Ezek rendezetlensége megmérgezi a kapcsolatokat, mert az „emlékezés előtt” nem csukhatja be senki a szemét. József történetében sokszor olvasunk emlékezésről. Hányszor felébredt a bűntudat a testvérekben! Hányszor emlegették egymás között (42,21; 45,3) régen elkövetett, de nem feledett bűnüket! Egészen a történet végéig terheli a lelkiismeretüket és az egymás közti viszonyt. „Milyen nehéz egy ember-

szívnek, amelyik valóban elismerte vétkét, hinni a teljes bocsánatban!” (*Stuttgarter Jubiläumsbibel*). Nehéz a beismerés, de nehéz a megbocsátás is.

A megbocsátani tudás forrása Isten bocsánata

A történet vége nagyon fontos dologra mutat rá. Józseffel mondatja ki azt, ami sokszor elkerüli a figyelmünket. *Vajon Isten vagyok én? Ti rosszat tervezetek ellenem, de Isten terve jóra fordította azt.* József felismeri: Isten mindent megbocsátott, nincs többé ok arra, hogy egymás szemére vessenek valamit. „Az igazi bocsánat Istentől ered. Ez látja a bűnt, és nem tussolja el, sem nem mentegeti, de hisz az igazságban, hogy Isten megbocsátott. A »feszítsd meg« népe, Pilátus határozatlansága, a farizeusok gyűlölete – bűn marad, akkor is, ha a világ üdvösségét szolgálja. Nem emberek szépítése vagy mentegetőzése, hanem Isten egyedül oldja a bűnt.” (*Erhaltet euch in der Liebe* 81. o.)

Igazi megbocsátás az emberek között ma is akkor történik, ha annak alapja, forrása Isten szeretete.

Isten arra méltatlanokon keresztül viszi tovább áldását

A rendezetlen kapcsolatok szála mellett a történeten végighúzóódik egy másik szál is. Ez Isten megígért áldásának nemzedékeken átívelő valósága. A József-történet nem csupán órála szól, hanem egy család történetébe ágyazva arról tesz bizonyosságot, hogy Isten az élet Istene. Mindent az ember megmentéséért tesz. Ebben még az emberi gonoszság sem tudja megakadályozni. Célja, hogy *sok nép életét megtartsa.* A „sok” túlterjed József családján, Izráel népén, az anyaszentegyházon. Áldást adó szeretete rettenlenül munkálkodik az egész világ megmentésén. Ezt gyakran erre méltatlan embereken keresztül végzi.

Hogyan oldódhatnak bűneink láncai?

Egy 4. században élt egyiptomi remetéről jegyezték fel a következő legendát. Szent Makariosz a pusztaságban vándorolva egy koponyára bukkant a homokban.

– Ki vagy te? – szólította meg a remete.

– A pogányok papja voltam – válaszolta a koponya –, ha imádkozol a pokolban lévő emberekért, akkor azok felüdülést nyernek. – Makariosz megkérdezte:

– Milyen a pokol és milyen a felüdülés? – A koponya így válaszolt:

– Ott állunk a lángok között. A tulajdonképpeni kínunk azonban az, hogy háttal egymáshoz vagyunk láncolva, és nem láthatja egyikünk sem a másik arcát. Ez a tulajdonképpeni pokol! Ha imádkozol értünk, lazábbak lesznek a láncok, és láthatjuk egymást. Ez a felüdülés.

Amire ez a régi legenda utal, azt ma is sokszor tapasztaljuk. Egymás közelében élünk, de látható és láthatatlan láncok megakadályoznak bennünket, hogy a másik felé forduljunk. Ott a pokol a földön, ahol egymáshoz láncolva soha nem tudunk egymás szemébe nézni. Egymás közelében élünk, de egymással nem tudunk kapcsolatot teremteni. Feszültségek, hatalmi vágyak, rendezetlen kap-

csolatok ezer lánc fonódik körénk. Mikor szabadulni akarunk szorításukból, egyre fájdalmasabbá teszik életünket.

Feszültségek „láncai” nehezítik az életünket

Felolvasott igénk példa arra, hogy egy családon belül is mennyi feszültség terhelheti az összetartozók életét. Ki szereti azt, ha a családban valakivel kivételeznek? Jákób, az édesapa mégis kivételezett Józseffel, ő pedig visszaélt helyzetével. Hengegése és árulkodása addig fokozta testvérei gyűlöletét, míg el nem adták rabszolgának, hogy megszabaduljanak tőle. Lelkiismeretük azonban évtizedek múltával sem hagyta nyugodni őket. Amikor újra találkoztak, József Egyiptom főembere volt, ők pedig egy éhező család gabonáért könyörgő küldöttei. Kiszolgáltatottságuk újra eszükbe hozta régi vétküket. *...a testvéreinkért bűnhődünk most... amikor könyörgött nekünk, nem hallgattunk rá.*

Mindenki maga tudja, milyen „lánc” szorítja, ami nem engedi, hogy a másik – a családtag, a munkatárs, a gyülekezeti tag – arcába nézzen. Ha nem rendezzük a feszültségeket, ne gondoljuk, hogy az idő majd megoldja őket.

Az egymáson való hatalmaskodás kísértése

állít bennünket szembe egymással

A hatalom forgandó. Egyszer az egyik van fent, máskor a másik. Így volt József életében is. Hol apja kedvenceként, hol egy ország vezető embereként mások feletti hatalommal rendelkezett, hol a kiszáradt pusztai kútban, rabláncra fűzve, igazságtalanul börtönbe vetve a puszta életéért könyörgött a felette hatalmaskodóknak. Ott volt a kísértés is életében, hogy hatalma csúcsán visszafizesse a vele történt igazságtalanságokat. Isten tervét felismerve állt el ettől.

A hatalom megszerzése és megtartása ma sem mellékes része az életnek. Nem csak a világ nagyjai ragaszkodnak hozzá. Mindnyájunk életéhez hozzátartozik, hogy szereplünk a magunk urai lenni és mások felett is uralkodni. A hatalomnak azonban nagy kísértése, hogy birtokosa visszaéljen vele. *Ilyés Gyula* mondja egyik drámájában: „a hatalom csak keveseket nem tesz gazemberré”. Akkor tudunk jól élni kicsi vagy nagyobb hatalmunkkal, ha azt mások javára tudjuk használni. Akár a családban gyermekeink nevelésében, akár nagyobb emberi közösség irányításában.

Elrendezetlen bűneink mérgezik kapcsolatainkat

Igénk azzal az eseménnyel kezdődik, hogy Jákób halála után a testvérek nem mernek Józseffel találkozni. Attól tartanak, hogy Józsefet eddig az apja iránti tisztelet tartotta vissza a bosszútól, és most eljött az alkalmas idő a bosszúállásra. Hiábavalók Józsefnek már az előző fejezetben elhangzott biztató szavai, mégis félnek. Diplomatikusan követeket küldenek, hogy kipuhatolják szándékát. Csak utána mernek személyesen találkozni vele. Évtizedeken keresztül hordozott sérelmeket nehéz feloldani.

Magunkról tudjuk: könnyű bántást, fájdalmat okozni,

de nehéz egymással tisztázni dolgainkat. Nehéz kimondani: bocsáss meg. Nehéz a válasz is: megbocsátok. Pedig milyen tömören fogalmazza meg Illyés Gyula a megbocsátás gyógyító erejét: „Retteg ellenem, Szörnyű a fegyverem. Megbocsátok.”

Az igazi megbocsátás mindig Isten megtapasztalt bocsánatából fakad

József így fogalmazza ezt meg: *Vajon Isten vagyok én?* Mondata azt jelenti: nem állok Isten helyére. Megbocsátása Isten szeretetéből fakad, amelyet a maga életében megtapasztalt. Ez az alapja, hogy megbocsát testvéreinek.

Hans Lilje német püspököt 1944 augusztusában letartóztatták. Mikor 1945 tavaszán kiszabadult, visszakapta régi Bibliáját, amely tele volt személyes széljegyzetekkel. „Most új dátumot írok Mózes első könyve 50. fejezetének szélére – mondta. – Ti rosszat terveztek ellenem, de Isten terve jóra fordította azt!” Ez lett az első prédikációjának is a textusa, amelyet szabadulása után a börtön kápolnájában tartott.

Igénk túlmutat József és testvérei kapcsolatának rendezésén. Előremutat Isten egész világot megmenteni akaró szeretetére. Isten célja nem csupán József és testvérei megbékélése és jövőjének biztosítása. Ígérete és áldása rajtuk keresztül folytatódik. Ezt nem akadályozhatják sem szenvedéseik, sem gonosz terveik és tetteik. Inkább sokasodik áldása, hiszen célja, hogy „sok nép életét megtartsa”. Isten ígérete ma is érvényes. El tudja szakítani a minket megkötöző láncokat, egymás felé tud fordítani minket, hogy ne tegyük pokollá egymás életét, hanem áldássá legyünk mások számára.

Sárkányné Horváth Erzsébet

.....

Tallózó

„Meglehet, hogy József gyűlöl bennünket. Érdekes példa arra, hogy a rossz lelkiismeret hangját sohasem lehet elhallgattatni. (...) *Atyád meghagyta*. Erről az üzenetről sehol sincs említés. (...) Teljesen lehetetlen bárki számára is Isten tervét meghíúsítani. (...) *ti rosszat gondoltatok*. Ember tervez, Isten végez. József eladatása a Gondviselés műve volt. Nemcsak az ő számára, aki magas állást nyert el, hanem családja számára is, amely szintén élvezte ennek előnyeit.” (*A Hertz-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„József válasza Isten csodálatos terveire és tetteire mutat rá, aki a rosszat is jóra tudja fordítani, »hogy sok nép életét megtartsa« (20. v.). Egy evangéliumi értékű szó ez, amely kifejezi, hogy mennyire kikutathatatlanok Isten útjai, és mennyivel magasabban járnak az ő gondolatai az embereké fölött. A megváltó gondviselés hitének a nyugvópontjára vezet el így végül is a szentírő.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Isten terve és vezetése minden rosszat jóra fordított; hogyan léphetne fel hát ő Isten helyett bíróként és bosszúállóként?” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó*)

„Üzenetük Józsefhez az első kimondott kérés a megbocsátásáért, ami le van jegyezve, és alattomos módon segítségül hívják atyjuk parancsát. Nem csoda, hogy József könnyekre fakad. Tanulnak valaha is a törtétekből? (...) József nem tagadja gonosz tettüket, de rámutat egy magasabb rendű tényezőre, Isten akaratára (»Én vagyok Isten helyében?«).” (*Jeromos Bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat*)

„Éppen azért, mert nem állította magát sohasem Isten helyére (19), megtanulta, hogy a törtéteket Isten szögéből kell megértenie. (...) A megbocsátás és a szeretet forrása a jót munkáló, élő Istenbe vetett hit.

József válasza Jézus golgotai kereszthalálának s az evangéliumnak is summája lehet.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

„Még József is, akitől testvérei Jákób halála után újból bocsánatot kértek, azt a parancsot adta, hogy amikor majd eljön az Egyiptomból való távozás ideje, földi maradványait vigyék magukkal az ígéret földjére.” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat! Iránytű Kiadó*)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*Hátha bosszút forral ellenünk*)

„A világ csak tükör, mely mindenkire saját arckifejezését vetíti vissza.”

William Makepeace Thackeray (1811–1863)
angol regényíró

(*de Isten terve jóra fordította azt*)

„És minden dolgok mélyén béke él...”

Juhász Gyula (1883–1937) költő: *Béke*

(*De József így szólt hozzájuk: Ne féljete!*)

„Abban a pillanatban, amikor feltámad benned a hatalom vágya, elveszett ember vagy.”

Dimitrij Sosztakovics (1906–1975) orosz zeneszerző

„A régi baj – az emberi élet nagy titka ez – lassan csendes, meghatott örömmé enyhül.”

Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij (1821–1881)
orosz regényíró, elbeszélő

(*szívhez szólóan beszélt velük*)

„...ha az esti magányban a külvárosokban sétálgatok, mindig arra gondolok, hogy azért oly kedves nekünk az éjszaka, mert az emlékezethez hasonlóan az is elmossa a felesleges részleteket...”

Jorge Luis Borges (1899–1986) argentin író

TÖRTÉNET

(bocsásd meg testvéreid... vétékét)

A 60-as évek erőszakmentes fekete polgárjogi mozgalmának vezetője, Martin Luther King ezt hirdette: „Mi nem akarjuk lelőni ellenségeinket, mi nem akarjuk gyűlölni őket. Úgyis elég gyűlölet van a világon, nem szabad szaporítani.”

Mikor az alabamai Selmában nem engedték szavazni a feketeiket, gyermekeik vonultak végig az utcákon, jogaikat követelve. Ekkor Jim Clark seriff rendőrei élén autóba ülve öt kilométeren át üldözte, szorította a gyerekeket.

Egy hét múlva a seriff tüdőgyulladásban megbetegedett. Ekkor a néger gyerekek a kórház elé vonultak, és így kiáltottak: „Istenünk, gyógyítsd meg Jim Clarkot! Bocsásd meg neki!”

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 5. VASÁRNAP

• *1Móz 12,1–4a*

Gondolatok a textushoz

Kijelölt igeszakaszunk Ábrahámról, az első ősatyáról szóló történet kezdő szakasza. Fordulópont is, mert az őstörténetben elhatalmasodó emberi bűnök története után Isten ismét újat kezd, amikor kiválasztja és elhívja Ábrahámot. Egyben hidat képez ez a szakasz az ősatyák története felé, hiszen elhangzik az az ígélet, amely Izráel népe történetének, hitének alapja. Ábrahám ígéletet kap, hogy utódaiból nagy nép lesz, és majd a saját földjükön fognak élni. Ábrahám történetéből látjuk, hogy mit jelent Isten ígéletére alapozni az életet, s kitartóan várni a beteljesülésre. Végigjárja a remény és a csüggedés, a kétkedés és a hit, a teljes Istenre hagyatkozás és az egyéni próbálkozások útját. A teremtő szavak óta Isten szavai Ábrahámhoz az első olyan kijelentések, amelyekben Istennek nem az emberi gonoszságra kell válaszolnia.

Az Ábrahámot küldő isteni szó sokat követel tőle. Az őskor embere számára létfontosságú a családba és rokonságba való betagozódás. Isten hívása kiszakítja Ábrahámot a védett környezetből. Egyedül Istenre hagyatkozva kell vándorolnia, megvédenie magát, családját, javait.

Ábrahám hite és elindulása ellentéte mindannak, amit Ádámnál, Kainnál vagy a bábeli torony építéskor láttunk. Ádám olyan akar lenni, mint Isten, Ábrahám elindul az ismeretlen helyre és az ismeretlen jövőbe. Kain nem tudja elviselni testvére szerencsését, Ábrahám pedig átengedi Lótnak a termékenyebbnek tűnő földet. A bábeli torony építéskor az emberek akarnak nagy nevet szerezni maguknak, Ábrahámnak pedig Isten ígéri, hogy *naggyá teszem nevedet és nagy néppé teszek*. Bár nagy az ellentét az ígéletek és az emberi mérlegelés között, Ábrahám útra kel Isten szava szerint. Nem a változtatás vágya és a kaland keresése miatt, hanem mert világosan látja a célt,

amelyet Isten mutat neki. Az ígéletek között a legfontosabb, hogy „áldás leszel”. Az áldás kifejezés sokszor szerepel a szakaszban, ami jelzi, hogy Isten kedvvel tekint Ábrahámra, és ez megerősíti az ő egyéni és családi életét.

Gondolatok az igehirdetéshez

Útra kelni, vándorolni az Istennel – ez a hit.

Elindulni, kiszakadni a megszokott környezetből nem csupán izgalmas, érdekes kaland. Aki úgy indul el, hogy maga mögött mindent felszámol, akár bevallja, akár nem, hontalannak érzi magát. Izgalmasak lehetnek az új lehetőségek, az új emberek, az új kihívások. Mégis, a jövő nyitottsága és kiismerhetetlensége bizony kétségeket és félelmeket is ébreszt. Mit tudok elérni, megvalósítani céljaimból, amelyekért útra keltem? Mi lesz a gyökereimmel, az eddigi ismerős tájakkal és emberekkel? Hiszen ahol születtünk, ahol élünk, ott érezzük otthon magunkat.

Radnóti Miklós így fejezi ki ezt az érzést:

„Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepelem egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom, tudom, hogy merre mennek, kik mennek az úton, s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon a házfalakról csorgó, vöröslő fájdalom.”

Talán emlékszünk még a néhány évvel ezelőtti európai uniós kampányra: Milyen jó lesz nekünk, hiszen bárki nyithat cukrászdát Bécsben! Nem tudom, elindult-e valaki e hangzatos mondat nyomán. Aki döntő lépésre szánja el magát, úgy hiszem, nagyobb és fontosabb értékek és célok miatt kel útra. Hol vagyunk otthon? Ahol születtünk, ahol őseink pihennek, vagy talán ott, ahol jól megy sorunk? Ott, ahova Isten állít bennünket.

Ezért indul el Ábrahám. Útra kel, mert Isten személyesen őt szólítja meg és indítja útra. A Bibliában található néhány ilyen nagy indulást. Az Egyiptomból kivonuló Izráel népe sem tudta, meddig és milyen útvonalon fog haladni. Csak azt, hogy Isten vezeti őket. Ábrahám sem tudta, melyik lesz az a föld, amelyre meg fog érkezni. De azt igen, hogy Isten mutatja neki és jelöli ki számára az utat. Ezek az utak a hit útjai.

Menj el földedről, rokonságod közül és atyád házából! – mondja Isten Ábrahámnak. Talán így is fordíthatjuk az eredeti héber mondatot: Menj el, és vissza se nézz! Hiszen Ábrahámnak el kell szakadnia nemcsak megszokott környezetétől, hanem mindattól, ami eddig biztonságot és támaszt nyújtott neki. Ábrahám pedig elindul. Nem alkuozik, nem kér bizonyítékokat és biztosítékokat. Elindul az ismeretlen jövőbe, s nem néz vissza. Pedig valószínűleg már nem várt sok újat az életében. Az ő korában – a következő versek szerint 75 éves volt, mindenesetre nem fiatalember – nem akart új lehetőségeket és helyeket kipróbálni. Felesége meddő volt, nem szöttek nagy terveket

a jövőről. Isten hívása új fejezetet nyitott az életében. Most minden megváltozik, most mindent előlről kell kezdenie.

Ábrahám elindul, mert Isten különleges ígérettel indítja útjára: *Nagy néppé teszlek és megáldalak, naggyá teszem nevedet, és áldás leszel.* Ábrahám hittel fogadja ezt az ígéretet. Leteszi minden fáradságát, kiábrándultságát és lemondását, és útra kel. Ábrahám Isten hívására kel útra, nem kalandvágtyól vagy hősies bátorságtól hajtva, mint az antik világ hős utazója, Odüsszeusz. Ábrahám mindent elhagy, ami neki kedves és biztonságos volt. Elindul egy idegen ország felé, ahol ő mindig is idegen marad. Isten ígéretében és áldásában bízva teszi meg ezt az utat. Megy, mindig előre tekintve, csak a mára és a holnapra gondolva, és teljesen rábízva magát Istenre.

Tudjuk, Ábrahám és Sára útja nem mindig sikertörténet. Tévednek ők is, és tesznek vargabetűket. Nagyon sokáig, évekig kell várniuk arra, hogy utódjuk szülessen. Úton vannak, kitartóan reménykednek a fiúgyermek születésében. Isten pedig többször megerősíti ígéretét: annyi utódod lesz, mint csillag az égen. Ezért válhatott Ábrahám a hit példájává Pál apostol számára. Ő az Isten által mutatott jövőben hisz. Még akkor is, ha emberi mértékkel kevés a valószínűsége a beteljesedésnek. Akkor is hisz, és bízik Isten ígéretében, amikor útja bizonytalanságba és veszélyek közé vezet. Ezért válhat Ábrahám áldássá, az áldás példájává a föld minden nemzetisége számára.

Áldás leszel mások számára – ez a hit.

Hogyan válhat Ábrahám mások számára áldássá? A hívőben él a vágy a megígért, áldott ország után. A hívő reménykedik Isten ígéretében. Ez a vágy és remény annak a szívében él, aki nem túlságosan elégedett önmagával és kényelmes életével. Ez a vágy és remény annak a szívében él, aki nem keseredett bele túlságosan élete nehézségeibe. A hívő nem a sors játékszerének véli önmagát. Bár látjuk jól a szenvedést a világban, és megszenvedjük az élet fájdalmait, mégis él bennünk a remény. És amikor a másik ember szenvedését észre vesszük, és osztozunk abban, akkor áldássá lehetünk a másik számára. Isten gyógyító és éltető áldásába vetett reménységünk és Isten országába vetett hitünk győzhet a fájdalom és a szenvedés felett. Emlékezzünk arra, hogy Jézus milyen csodálatos képekkel írta le Isten országát, ahol nincs sem könny, sem sóhaj.

A hívő elindul, és áldás lesz mások számára. Új utakra kell lépnünk Isten vezetése szerint. Ha felnézünk a csillagos égre, emlékezzünk arra, hogy Isten ígéretében szilárdan bízhatunk. Tanuljunk meg reménységgel, kitartóan várakozni Isten ígéretére! Bízunk abban a jövőben, amelyet Isten mutat nekünk, még akkor is, amikor életünkben minden bizonytalannak és veszélyesnek látszik, és akkor válhatunk áldássá mások számára. Mert aki Isten nevében jár, áldás lesz a világnak.

Péterné Benedek Ágnes

Tallózó

„Viselkedéséből a hit belső struktúrája is kiolvasható: minden emberi valószínűség ellenére ráhagyatkozik Isten szavára, s meggyőződése a próbatételek sorozatában sem inog meg. (...) Ábrahám által a föld minden nemzetsége áldást nyer (...) vele megkezdődik az Isten irgalmát hirdető kinyilatkoztatás, a hit szétterjedése, és egyben az ő le származottja lesz a Megváltó is, aki az üdvösséget hozza.” (*A Szent István Társulati Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Az elhívás először is egy régi életből való kihívást jelent (...) elfogadása lemondással, látszólagos megszegéssel jár együtt. (...) azonban Isten nemcsak szegényít, hanem ajándékaival gazdagít is.

Isten gazdagítása először – a hitet részben erősítő, részben próbára tevő – ígérekben áll.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Az elhívásban két felszólítás szerepel, és mindkettőhöz ígéret kötődik. Aki áldja vagy átkozza Abrámot, az valójában Abrám Istenét áldja vagy átkozza.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„Azt a nagy nevet, amelyet az emberiség Babelben maga akart megszerezni magának (11,4), Abrám (Ábrahám) engedelmsége jutalmául kapja.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó*)

„Az emberek számára később ő lesz az áldás mércéje (...)” (*Jeromos Bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat*)

„Az ígéret messze tekintő prófécia, követi az utódról szóló, nagy horderejű ígéret (7), ami a Gal 3,16 szerint Jézus Krisztusban teljesedett be.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„A hit sokkal szilárdabb alapon nyugszik, mint amilyet érzékszerveink meggyőződése nyújtani képes, és ez az alap: Isten Igéje. Érzékszerveink megcsalhatnak bennünket, de Isten Igéje soha.” (C. H. Mackintosh: *Elmélkedések Mózes 1–5. könyvéről.* Evangéliumi Kiadó)

„Az Ő ígérete nem valami bizonytalan remény felkeltése egy közeli, távoli vagy éppen egész távoli jövőt illetően, hanem Isten beavatkozása. (...) Hitből való engedelmség csak Isten kijelentésén nyugodhat.” (Martin Schacke: *Ábrahám találkozik Istennel.* Evangéliumi Kiadó)

„Az Úr nemcsak parancsot ad, hogy induljatok el, hanem meg is ajándékoz. Az indulás óráján hitet kapunk, amelyből élni lehet. (...) Olyan társat ad, akivel jó együtt élni. (...) A harmadik ajándék számunkra olyan cél, amelyért érdemes élni.” (Keken András: *Segítség.* Keken Andrásné)

Illusztráció

GONDOLATOK

(*Menj el földedről...*)

„Amit a hernyó a világ végének tekint, azt a mester pillan-
gónak nevezi.”

Richard David Bach (1936–) amerikai író

(*Abrám elment*)

„A bátorságot nem lehet hamisítani, olyan erény, amely
nem ismer képmutatást.”

Napóleon (1769–1821) francia hadvezér, majd császár

TÖRTÉNET

Egy kristálytisza vizű, hatalmas folyó fenekén különös
lények éltek. A lények mindegyike görcsösen kapaszkodott
a folyómeder mélyén heverő ágakba meg kövekbe, mert
életük volt a kapaszkodás, ezt tanulták születésük pilla-
natától.

Végül azonban az egyik lény így szólt:

– Elegendem van már ebből a kapaszkodásból. Bízom benne,
hogy a folyó tudja, hová folyik. Hagyom hát, hadd so-
dorjon magával az áramlás, és vigyen, ahová akar.

A többi lény kinevette, és azt mondták:

– Te bolond! Engedd csak el magad, és a folyó, amelyet
oly nagyra tartasz, majd jól megforgat, odavág és szét-
morzsol a köveken.

De a lény nem hallgatott rájuk. Elengedte, amibe addig
kapaszkodott, mire valóban rögtön forogni, bukdácsolni
kezdett, és az áramlás a kövekhez vagdalta. De ő ennek el-
lenére sem kapaszkodott meg újra, az áramlás így egy idő
múlva felemelte a folyómeder fenekéről, és többé már nem
ütődött, zúzódtott.

Azok, akik a folyó alján éltek, és nem ismerték a sodró-
dót, így kiáltottak fel:

– Lássatok csodát! Ugyanolyan lény, mint mi vagyunk,
de ő repül! Íme, a Messiás, aki eljött, hogy mindnyájunkat
megváltson!

És a sodródó így szólt:

– Dehogyan vagyok én Messiás, vagy akkor ti is azok
vagytok. A folyónak telik kedve benne, hogy felemeljen
bennünket, és szabaddá tegyen, ha van merszünk hozzá,
hogy elengedjük, amibe kapaszkodtunk.

De ők csak egyre azt kiáltották: „Megváltó!”, és tovább-
ra is görcsösen kapaszkodtak a kövekbe. A következő pilla-
natban a sodródó eltűnt a szemük elől, ők pedig ott marad-
tak, és legendákat találtak ki maguknak holmi Megváltóról.

Richard Bach nyomán

.....

CSEPREGI GYULA

Hallani – meghallani; hallgatni – meghallgatni; szólni – megszólni; haragudni – vétkezni*

Ének: 93

ZSOLTÁRMONTÁZS

Uram, te megvizsgálsz engem. Tudod, ha leülök, ha felállok,
messziről is észreveszed szándékomat, szemmel tartod járá-
somat, pihenésemet, gondod van minden utamra. *Még nyel-
vem sincs a szó, te már pontosan tudod, Uram.* Minden ol-
dalról körülfojtál, kezedet rajtam tartod. Csodálatos nekem
ez a tudás, igen magas, nem tudom felfogni. (139,1–4)

* Reggeli áhítat Békéscsabán, a Déli Egyházkerület gyülekezetvezetői
konferenciáján, 2007. március 3-án.

Vezess, Uram, igazságodban, mert ellenségeim vannak,
egyengesd előttem az utat! *Mert nem jön ki szájukból
őszinte szó, belül romlottak, nyitott sír a torkuk, sima a
nyelvük.* Derítsd ki vétküket, Istenem, bukjának bele fon-
dorlataikba! Taszítsd el őket sok vétkük miatt, mert elle-
ned lázadnak! (5,9–11)

Ezt határoztam: *vigyázok szavaimra, hogy ne vétkez-
zek nyelvemmel, megzabolázom számat, ha gonosz em-
ber kerül eléem. Néma voltam, szótalan, hallgattam, de ez
nem volt jó, fájdalom kiújult. Szívem fölhevült bennem,
míg sóhajtoztam, lánggra lobbantam, nyelvemmel beszél-
ni kezdtem:* Add tudtomra, Uram, életem végét, meddig
tart napjaim sora, hadd tudjam meg, milyen mulandó
vagyok!

Néma maradok, nem nyitom ki számat, hiszen te munkálkodsz. (39,2–5.10)

Uram, tégy zárat a számra, őrizd ajkam nyílását! Ne engedd, hogy szívem rosszra hajoljon, hogy bűnös dolgokat műveljek a gonosztevőkkel együtt. (141,3–4)

Légy csendben, és várj az Úrra! Ne indulj fel, ha az alattomos embernek szerencsés az útja! Tégy le a haragról, hagyd a heveskedést, ne légy indulatos, mert az csak rosszra visz! (37,7–8)

Meghallgat az Úr, ha hozzá kiáltok. Ha felindultok is, ne vétkezzetek! Gondolkozzatok el fekvőhelyeteken, és csillapodjatok le! Igaz áldozattal áldozzatok, és bízzatok az Úrban. (4,4a–6)

Ének: 104

MEDITÁCIÓ

Textus: Tanuljátok meg tehát, szeretett testvéreim: legyen minden ember *gyors a hallásra, késedelmes a szólásra, késedelmes a haragra*, mert az ember haragja nem szolgálja az Isten igazságát. (Jak 1,19)

Amikor azt halljuk, hogy legyünk *késedelmese*k a *szólásra*, megütközhetünk. Miért is jöttem ide? Hol vagyok? Mi ez itt? Gyülekezeti felügyelők egyházkerületi fóruma vagy a karthauzi szerzetesrend zsinata a hallgatás jegyében? De lássuk csak sorjában:

Legyen minden ember gyors a hallásra...

Elég gyors vagyok-e a hallásra, amikor az Úr szól hozzám? Hamarabb hallom-e meg a kísértő szavát? Azt hallom-e meg gyorsabban, ha elégedetlenkedő gyülekezeti tagjaim bírálják, és máris védekező- vagy támadóállásba lendülök? Ha szeretnék megosztani velem nehéz élethelyzetük kérdéseit, vannak máris kész, szenteskedő, képmutató, udvariasan lerázó, netán lekezelő válaszaim, esetleg viszontpanaszzkodásom? Csak hallok, vagy tudok meghallani, meghallgatni is? Elég érzékeny vagyok-e meghallani a segélykérést? Elég jó-e a fülem, amikor a gyülekezet vezetésében társam, a lelkész szól hozzám? Talán nem is meri kimondani segélykérését, leírni válsághelyzetét, de nekem valahogy kellene tudnom a sorok között olvasni, vagy az arckifejezéséből, mozdulataiból felismerni, hogy bajban van. Talán el is fordítom a fejem, hogy ne zavarjon a tekintete...

Késedelmes a szólásra...

Végig tudom-e hallgatni a hozzám fordulót, vagy inkább hamar közbeszóllok, beléfojtom a mondanivalóját? Hagyok-e magamnak időt, hogy megértssem a kérdezőt, vagy csípőből lövök rövid sorozatokat? Védekezésül kész vála-

szaim mögé bújok. A vélt vagy valós hibák feltárására, kritikájára ítélőbíróként mozdulok-e rá, mielőtt alaposan megvizsgálám az indítékokat, a hátteret, a vétkező esendőségét, irgalomra szorulását? Ha társam, a lelkész kér valamit, még el sem mondta, máris megfogalmazom, miért lehetetlen, amit szeretne. Ha gyülekezeti tagjaink közül fogalmaz meg valaki kritikát vagy terjeszt elő építő javaslatot, meg sem próbálom elhinni, hogy tőle is származhat valami jó, amire magam nem is gondoltam...

A képzett teológusokat esetleg megbotránkozathatja, de próbálta-e valaki az átkozódó, panaszkodó zsoltaáros szavait önvizsgálat céljából nyelvtani kísérletként többes szám harmadik személy helyett egyes szám első személyben elmondani? (Nem mintha nem lenne számos bűnvaló zsoltaár is a Bibliában, de tanulságos kísérlet lehet, mivel nagyon könnyen hangolódunk rá mások ítéletgésére.) Bocsássátok meg nekem a már elhangzott egyik zsoltaárszakasz kifordítását:

Vezess, Uram, igazságodra, mert felebarátaim ellensége vagyok, egyengessd előttük az utat! *Mert nem jön ki számból őszinte szó, belül romlott vagyok, nyitott sir a torokom, sima a nyelvem.* Derítsd ki vétkeimet, Istenem, bukjak bele fondorlataimba! Taszíts el engem sok vétkem miatt, mert ellenük lázadok! (5,9–11)

Életünkben, beszélgetéseinkben gyakran játszmákat játszunk. Talán legáltalánosabbak a szülők és gyermekek közötti játszmák, amelyekben a gyermekek kívánságait, vágyaikat, elégedetlenkedésüket, fáradtságukat, félelmeiket fogalmazzák meg. Ha a szülők nem elég bölcssek, értetlen, türelmetlen, elítélő, kitérő, támadó válaszaikkal csak olajat öntenek a tűzre, fokozzák a feszültséget, hergelik vagy kétségbe ejtik a gyerekeiket. *Thomas Gordon* neves klinikai pszichológus más módon közelít ezekhez a játszmákhoz, módszerét „értő figyelem”-nek nevezi, reagálásával, válaszaival, kérdéseivel segít, hogy a gyermek saját maga találja meg a válaszokat, a megoldást. Oldódnak a feszültségek, szűnik a harag. Elszáll a félelem. Nem szeretném felügyelőtársaimat a klinikai pszichológia területére csábítani, amihez magam sem értek, de bizonyára mindannyiunknak nagy szüksége lenne több „értő figyelemre” felügyelő és lelkész, felügyelő és presbiterek, gyülekezeti tagok kapcsolatában.

Késedelmes a haragra...

Vannak helyzetek, amikor szinte semmi sem segít, és – hiába igyekeztünk, hiába határoztuk már el előre, hiába fogadkoztunk – minden korábbi békességért való fohászzkodásunk ködbe vész, előnt bennünket a harag, kiborulunk.

Ha felindultok is, ne vétkezzetek! Gondolkozzatok el fekvőhelyeteken, és csillapodjatok le! Igaz áldozattal áldoztatok, és bízzatok az Úrban.

Közös imádság (EÉ 736. o.)

Ének: 471